

مه نيزگر دى

روانپيښى

لښته دوى كوردى دا

بدرنگى په كدم

البيان

ره واتیژی

له نه ده بی کوردی دا

به رگی یه که م

روونیژی - البیان -

عمیز گمردی

سەرچاوهی زاراوه‌کان

له‌به‌ئێوهی ئەم کتێبه به‌هەرسێ بەرگریوه هەندێ زاراوهی ره‌وانبێژی تیا به‌کارهاتووه، که تا ئێستا باو و نین و هەندێ نووسەر له‌سەر ئەو رایهن که ئەو زاراوانه جاری هەر به‌عه‌ره‌بی به‌یشت‌ینه‌وه، تا رۆژی خۆی دێ . به‌لام من وام به‌چاک زانی که ئەم زاراوانه له‌نووسینا به‌کار یێتم و بۆ ئێوهی بزاندنێ که من له‌خۆمه‌وه ئەو زاراوانه‌ نه‌هیتاون بۆیه‌وا له‌خواره‌وه سەرچاوه‌کان تۆمار ده‌که‌م:

- ١ - ئەده‌بی کوردی و لی‌کۆلیشمه‌وه له‌ ئەده‌بی کوردی دا . . علاء الدین سجادی
- ٢ - ده‌ستوو‌رو فهره‌نگی زمانی کوردی و عه‌ره‌بی و فارسی . . علاء‌الدین سجادی
- ٣ - زاراوه‌ی زانستی نه‌قابه‌ی مامۆستا یان - لقی سلیمانی
- ٤ - هەندێ زاراوه‌ زانستی جمال نه‌بەز
- ٥ - فهره‌نگی خال شیخ محمدي خال
- ٦ - فهره‌نگی رابەر گیو موگرانی -

خوښه‌ری بهرین :

نیستا له خومان بهر بهر هم باسه ده‌یښن. وا چا که نه‌وه پښان بدم
که چون ؟ ده‌کی ؟ وه بزچی ؟ مالم دایه نه‌وه باسه و که‌ونه سر نووښی
ره‌وانیژی کوردی .

بهر له‌وهی سنووری قوتا‌بخانه‌ی ناو‌ندی بشکینم نه‌وه‌نده چه‌م
له‌گه‌ل شتی نه‌ده‌بی نه‌ه‌بزوت به‌لکو تاسه‌و تاره‌زووم به‌تیکرایي رووی نه
بسه زانیاری به‌کان بوو . به‌لام نه‌وه کاته‌ی که خوم له قوتا‌بخانه‌ی
مام‌ت‌ایانی سه‌ره‌تایی دی ، وا نه‌که‌م لیره ، نه‌وه زانیاری یانه‌ی دلیان گوتی
کردبووم به‌ره‌و کزی نه‌وژنو نه‌وه شتانه‌ی تا نیستا چه‌م له‌گه‌لیان
نه‌ه‌بزوت وه‌کو باسه نه‌ده‌بی به‌کان وا خه‌ریکن په‌که خویان به‌سه‌رما‌غ
نه‌که‌نه‌وه نه‌مخه‌نه‌ داوی خویانه‌وه . . نیر ناچار بووم نه‌وه‌ی تا نیستا له
می‌شکا بوو بیرینم یاخود بلین یخه‌مه خه‌وه‌وه به‌ره‌و نه‌وه مه‌بدانه بڼ‌ایانه
سنگ بنیم که له‌ویژه تالای هونه‌رو نه‌ده‌بو نووسین نه‌دره‌وشته‌وه ، نیر
نه‌وه بوو که‌ونه خوتنده‌وه له‌ووردبوونه‌وه‌ی نه‌ده‌بی سه‌ره‌بی و کوردی . .
هر له‌گه‌ل کزتایی بوونیشم له قوتا‌بخانه به‌تایه‌تی پاش نه‌وه‌ی که له
سه‌ره‌تای سالی ۱۹۶۸ له هه‌ولیر دامه‌زرام . وا نه‌که‌م له لایڅ بن نیستی
ده‌ستم ماچ نه‌کات و له لایه‌کی ترشه‌وه کتیخاله‌ی گشتی باوه‌ستم بڼ
نه‌کانه‌وه . نیر که‌ونه هات و چو بڼ کتیخاله‌ی گشتی . . له کیانه‌ی
نه‌مخوتنده‌وه زیاتر هه‌زم له کییی ره‌وانیژی نه‌کرد . نه‌وه‌شان له به
نه‌چن له‌گه‌ل خوتنده‌وه‌ی هه‌ر کتییکا تیینی و سه‌ره‌قه‌له‌می تایه‌تیم
نه‌لوپه‌وه تا وای له‌هات چه‌ند ده‌فته‌ریکم پر کرده‌وه . . روو‌تیکان له
کاتیکا که نه‌وه کومه‌له ده‌فته‌رم هه‌ل‌گپه‌و وه‌ر‌گپه‌ی نه‌کرد له‌په‌شتیکی سه‌ره‌و
به‌بیردا هات که‌ونه پرسیارو لیکداله‌وه : تالیا کورد ره‌وانیژی لیره ۱۱ نه‌ی
بزچی تا نیستا له‌م رووه‌وه هیچ هه‌ولنکی ر‌ل‌ک‌و‌پ‌ن‌ک نه‌دراوه ؟ بزچی له
بڼه‌گرنگی نه‌ده‌ب پښت گوتی خراوه ؟ هر له‌م لیکدانه‌وه‌به‌دا بووم که

ئەمۇ بىرەم بە چىشكا ئېچىپ، بىرەم كەم ئەر كە بىرەم ئىستو بىكەمە سەر
 نووئىنى رەوانىيە كوردى . . قەيدى چىرە . . بەختىن گەم كوردى ئىيا
 بىن ! با لە مەدودا رۆلە دىلۆزە كالى كورد : مان وورده وورده خاوتىسى
 بىكەنەمەو پىكى بىخەن . . كەم كوردى تەواو بىكەنەو زىادەى لى بىرەم . .
 بۆ ئەمەى ئىشەش وە كەنە ئەمەى كالى تر بىتوانىن پى بە گەروو دەنگ خەلپىن و
 بىتوانىن بىلىن زمانە كە مان خەمە بىكى كراوە و خەلپىكى بۆ دراوہ ! جا بە
 ھەى ئەم سەرنىچ ئىتتى يانە بە پىن ئەر نەخشەى كە بۆ پۆزە كەم
 كىشاپووم توایم بىكەمە ئىش كۆزەنە . . لە ھەمان كاتىشا شالام بۆ
 دىوان و گۆلارو رۆزانە كالى كوردى برد بۆ دۆزىنەمەى نووئەى تەواو
 زىندو بۆ ھەر يەكەن لە یشە رەوانىيەى يەكان ، بۆ ئەمەى باس
 لى كۆلەنەمە كە ساردو سىر لاوەكى - غرىب - دەرەچى بەلكو لە جەرگەى
 ئەدەبىيەى خۆپىسى كوردى يەمە ھەلقولى . . ئەمەى ئەرەش دەرەخەم
 كە دزوارترین تەگەرەم كەوتىتە پىن نەبوونى ياخود كەمى سەرچاوەى
 كوردى يە ، لە گەل زاراوە كالى ئەم زانىارى يە . . بۆ سەرچاوە كان ناچار
 بووم ھىز بەمە سەرچاوە كالى ھەرەبى ، خۆ رەوانىيەش لە ھەمەو
 ئەدەبىيەى ، واتە ئەدەبى ھەمەو مىللەتەى ھەر يەكە ئەمەندە ھەبە زمانى
 نووئەمەو نووئەمە كان ئەگۆپىن وەس ! ئەگىنا گەمەرى زانىارى يەكە
 ھەمەوى ھەرەكە وەك ھەر زانىارى يەكەى تر سەرچاوە كەى بۆ لای
 بۆزانە كان ئەچىتە وە .

پىش ئەمەى دوا بەم پىشە كىرە بىن ئەمەى بىن رەوانىيەى كوردى
 وەك رەوانىيەى ھەر زمانىكى تر ئەگۆپىن بە سەن بەشە وە :

رووئىيەى - الیان - ، واتاشناسى - المانى - ، جوانكارى
 - البدیع - نیازم وابوو ھەر سەن بەشى كىبە كە پىشەكە لە بەرگىكا چاپ
 بىكەم ، بەلام لە ئەلجامدا ناچار بووم بەش بەش پىشەكەش خۆتەرانی بىكەم ،
 جارى وا بەشى بەكەم ئەخەمە بەر چاوانەمە كە رووئىيەى - الیان -
 تائەو رۆزەى دىت بەشە كالى تریش بە رۆلەكى شاد ئەبن .

ئەرەى پىتوئىسى گۆتە لىرەدا ئەمەى كەم دوو . . خۆم بەم

بهر هه مه وه خه ریت لێ نه ، بۆ نه وه مه نه بووه و نه به که یه کهم به پرۆ کرانیته
 له کاتی نووسیندا لێ کۆینه وه دا په پیره و یه کهم چونکه نه مه باسکه
 سه رده مه که ی له ئیستا به ولاته نه به لای نه وه نه ده هیه ههستم به که له بهر یه
 زۆر که وه نه کرد که هه نه بوایه پر بکریته وه بهر نه مهش یه به یه
 نه چومه یه وه تا نه هات زیاتر له هه ری رشت نه بووم !
 دوا جار نوینه وه وارم که نه مه بهر هه مه به کۆله یه م جیگلای ره زامه ندی
 هه مه و کورد یه م مه ردو دلتۆز یته و به دایه کی فراوانه وه نه مه دیاری به م
 لێ وه به گرن .

عزیز محمدی

هه ولێر ۱۹۷۰/۱۱/۲۰

ئەدەب و رەوانىيىتى

ئىكەن كە ئەمانەتتىن لە رەوانىيىتى بىدۇن پىرىت لە پىشا ماناى ئەدەب
بزانن ئەو كاتە يىنە سەر رەوانىيىتى ۰۰۰

ئەدەب بە جۆرىكى تىكراپى ئەو ھەموو مروارى قەي جۈانۇ
نەخسى دلفىن و ئىگارى پەندو ئاۋازى بەجۆش ئەگرىتەۋە ، كە لە كۆنەۋە
لە باۋلۇ بايىران بۆمان ماۋەتەۋە ؛ جا لەسەر بەرد ھەل كەراپىن يا لەسەر
پىتى خۆشكراۋ نووسراپىن يا لە دىۋارى ئەشكەۋتەكان چەسب
كراپىن ^(۱) | بەلئى | ئەدەب ئەم ھەموو شتائە ئەگرىتەۋە لە ھەمان كاتىشا
بە ھەتە ئاشكە ئەتتىن كە لە دلى ئادەمزاد پەيدا ئەپىن دەر ئەپىرى . بە
ۋوشەي جۈانۇ بەتېنۇ دارشتى ھونەرى ھەۋە دەر ئەپىرى ؛ خۆ ئەگر دەر
نەپىرى ئەۋە ئەپىن بە ھەستىكى پەنگ خواردوۋ و ئەدەب دروست ئاپىن ياخۇد
ئەتوانن بلىن ئەدەب : ئەو پارچە نووسراۋە بەھىزەيە كە لە سۆزىكى
زىندوۋەۋە ھەل قوللاۋەۋ بۆ بزواندنى سۆزى گۈيىگەر يا خوتەن ھەۋە ئەدا ؛
ئەمەشيان بە ھۆى ئەم يىرو خەيالۇ شىۋە دارۋاۋە ئەپىت كە بەجۈاتىرىن
شىۋە توندىن جۆر دەر ئەكەۋى ! ئەمە ھىتاۋ ئىشارەتتىكى خىراپى بىرو
بۆ ئەدەب ئىنجا يىنە سەر پەپىرەندىۋ ماۋەي تىۋان ئەدەب و رەوانىيىتى ۰۰
بىچ گومان كە ئەدەب گوزارشت لە ھەستە نەستى خاۋەنەكەي بداتەۋە ،
ماناى ئەۋەيە كە ھەر لەگەل پەيداۋونى ئادەمزاد ئەدەب ھەبۋە ؛ چۈنكە
مادام ئادەمزاد ھەبۋىن ھەستە ھۆشى ھەبۋە . با ھەستەكەي ئەو
ساي ۋەكو ھەستى ئىتاي ئاشكە نەبۋىن . يا ھۆش و زورى ئەو
سەردەمى بەرادەي ئىتاي گەشاۋە پىشكەۋنەۋ نەبۋىن . بەلام
رەۋانىيىتى ياخۇد بلىن لىن كۆلنەۋە پاش داھاتنۇ پەرەسەندى ئەدەب بە
ھەزارەھا بەلكو بە مىلەنەھا سال داھاتوۋە . يەكەم جار لىن كۆلنەۋە لە
خاكى بە پىتى بۆنانە كالەۋە ، چۈزەۋەي دەر كەرد ، لە ئاۋەپاستى سەدەي
تۆبەمى پىش مىلاد ھۆمىرۇس لە (ئەليازە) و (ئوزبە) باسى ئەم

(۱) ئەمە پوخىتى باۋەرى سامۇسنا (سەبەدى) بە بىروانە ئەدەبى كوردىۋ
لىن كۆلنەۋە لە ئەدەبى كوردىۋال ۹ .

ديسان. لهدوب نه منځني غورسار پېچ سان لاندې تاوېدنې پېچ پېچ
 به هرو باوه په کالي بهنې بڼه شتيکي (خودی - ذاتي) په بهلام ره وانيږي
 چونکه تا راده په ک پست به ده ستوري سنور کيښارو دان پياښار
 نه به ستې شتيکي (بابه نې - موضعي) به بهلام له گه له هماغه نووسري
 ره وانيږي ناتواني دهست له چشه ي تايه نې خوی به ته وای به زېږد او
 باوه ي خوی بهر پيشان ته دا بڼه ره وانيږي له هرو نه زاناري پيک
 ساتوه ۱۰

نمه بوو به تيکراي په پوهندي تيران ته ده بو ره وانيږي ؛ جا
 نيتا دينه سر نه وه ټاخو ره وانيږي چوڼ ۱۱ او به چ رنگا به کوه ۱۲
 وه تاج راده په ک ۱۳ خزمه تي ته ده ب ټکات . وه چوڼ نه پيته ته لقه په ک له
 تيراني نووسرو خوښه ردا ۱۴ بڼه وه ي خواست و مرامي نووسر بڼو
 خوښه روون بکاته وه و يانگه پيټته به کتر ۱۱ (۱) .

ره وانيږي وه کو له پيټه وه ووتان ته کړي به سې به شه وه
 روونيږي - البيان - ، واثناسي - المعاني - ، جوانکاري - البديع - .
 هره به که لم سې به شه چنده پيښه به کي جوانو قه نه نگ نه گريته وه ؛ جاري
 روونيږي ليکچواندنو خوازه و خواست و درکه نه گريته وه نه ماتهش نه
 ته ده بڼه ده ستکردي سوزن ؛ سوز په لاماري هم شتانه ته دات و
 نه بهانه پيټ ۰۰۰ جا روونيږي ته وه مان بڼو روون ته کاته وه : ټاخو نووسر
 يا هره تر تاج راده په ک تواليو به تي لم به ره مه ي دا سرکه و تووېن ۱۴ لایا
 نه و پيټه به تي ده ستې بڼو پردوه ته وروپړه ته چپته دلي خوښه وه ۱۵
 لایا خواهنې چه شو زه و تيکي ته ده بي لهرم ناسکه ۱۶ يان نه ۱۴ لایا له
 نووسين و هره لواندا به شپړه به کي کوږانه ريچکي که ساني پيش خوی
 گرتوه ۱۶ ياخود خوی ريچکي بڼو خه لکي تر شکالده وه ۱۴ لایا نه و

(۱) سارنر له لنج : نووسر که شين لېووسن مېه ستي هبه ؛ جا لهر و
 په ياسي ره څنه له وه دايه که خوښه له مېه ستي نووسر حالې بکات و
 به نه وای بڼي روون بکاته وه نه ي بکته به نې !

پیشه ره والبیژم، بهی نویسنه که ی پښتو وهه ربه ند کردوه له گه ل غصو
 مه لېندو نه و روژگار نه گونجن که نووهری تیا نه زی ۱۲ ثایا هیچ
 نه نگو نابېجېی میا به دی نه کرځی ۱۲ ثایا بهرهمه که چوڼ داپروابوبه
 کاریگری به گوپتر نه بو ۱۲ ثایا بهرهمه که گره وی جوانی بردونه ۱۲
 یا له زه لکاوې تر که وتا پښتو مه لېه تی ۱۲ نه گره جوانه ؟ شوینی جوانی به که و
 بهرته می جوانی به که له چایه ۱۲ ثایا نووهر توانیو به تی به ته واده تی
 جوشی دلی بدا به خوینتر ؟ یا نه تیوانیوه ۱۲ رووپیژې وه لاسی هم
 پرسیارانه و هزاره ها پرسیاری تری واماڼ بز نه داته وه ..

ننجا ۱ جوانکاری ، جوانکاریش دوو جوړه : رازاندنوهی ووشه و
 رازاندنوهی گوزاره . هره به که هم دوو هس چنده پیشه به کی پریکو
 جوان نه گرته وه وه هرکی جوانکاری له وه دایه که سیری پارچه
 نه ده بریه که نه کات و لایه نی جوانی نه دوزیته وه و لیران وورد نه یته وه .. و
 مه لېان نه سینگین ۱ ثایا نووهر که هم شانه ی هیتاوه له جوش و خرڅش
 دلی وه هیتاویسی و خویان جوانی خویان سه پاندوه ۱۲ یا به زوری
 پایکشاونو له شوینه ی په ستاون ۱۲ ثایا جوانی و نه فوونای نویسه که
 سه رچاوه ی بز کوڅی نه چیه وه ۱۲ ثایا هم ووشانه ی که هاتون هر به که
 له شوینی خوی هاتووه و مانای پر به ییستی خویه تی ۱۲ یا ته نگو له نگه و
 راوه ستاوه ۱۲ ثایا گوزاره به هر ووشه کاندا زاله ؟ یا ووشه کان جله وی
 گوزاره کانیاڼ گرتووه ۱۲ ثایا ووشه و گوزاره کان به نه ندازه ی په کسر
 هاتون ؟ یا ووشه ی زوری هیتاوه بز گوزاری کم ؟ یاخود گوزاره به کی
 زوری به کم ووشه به که ده بریوه ؟ ثایا هم پیشه جوانکاری یانه ی هیناوی
 به راستی بهرهمه که یان نارایش داوه ؟ یا به پیچېوانه دزیو و ناشیرینیاڼ
 کردوه ؟ ریژی ووشه کان ؟ لاهه کان ، راتاهه کان ، کرداره کان چوڼ
 هاتووه ۱ ثایا ووشه کان ریکو ته بانو له گه لېه که نه وه وینه وه ؟ یا لاکوکی و
 ناهه مواریاڼ له تیوانا به ۱۲ نه هس سووچن له مه میدانه پاڼو بهرینه ی
 که نیشکی جوانکاری روښنی نه کاته وه ..

ننجا با یینه سر به شی سترېم : واثاناسی ، نه مشیان روو نه کاته

ناوهرۆك واتی پارچه كه : ئایا ئەر گوزاره ی خواره وه روو نه
 یا كولو بهنگه ؟! ئایا مه بهستو خواستی نووسر بهرزه یا نزمه ؟ ئایا
 به تهواوی لهو ئامانجه ئهدات كه نووسره كه ناویه نه وه ؟! به رووی له
 لایه کی تره ؟ ئایا نووسیه كه یا جۆری ده برینه كه له گه له پهبهستی باری
 دویتراو - مقتضی حال المخاطب - ئه گونجین یا ناگونجین ؟! ئایا دوو
 پستی به شوتین یه كه هاتوو له كوێ له یه كه دا بیرین جوانو نه چن نهیت ؟
 له كوێ یتكه وه بنووسرتن تیرویه ره ؟! هه به كه له كورت بری و درێژی و
 مه بهری له شوتن خۆی هاتوو ؟! ئایا گوزاره كان شایه نی ئەر ووشانه ن
 كه ده زمان بریوه ؟! یان نه ؟! ئایا نووسر له ج كلاورۆژنه یه كه وه
 ئه پروایته كۆمه له ژبانی مرقف ؟! ئایا ئەر یه ری ده ری بریوه په سنده یان
 گه نده ؟ زنجیره ی یه ره كه چۆن هاتوو ؟! ئایا وه كه ئاوێکی ره وانه
 له سه ره تاوه تا كۆتایی به بن قۆرت و كۆسپ هاتۆته خواره وه ؟! یا بیه ره
 پچی پچی وه به كتر ناگرتیه وه ؟! پاش ویش كسردنی ناو كرداره كان ؛
 هه لیزاردنی روزه گانی پرسیار چۆن كار نه كه نه سه ر مانی گشتی
 به ره مه كه ؟! ئه مه ش مشت لهو خه رمانه پرسیاره ی وا تاشناسی ئه رکی
 وه لامداله وه یان ئه گرته ئه سكورد ؟!

به م جۆره هه ر به شێکی ده وانیه یی روو له كو نه یکی ئه ده ب ئه كات و
 ئه ییشكین بۆ ئه وه ی هه له و راستی ، جوانی و ناشرنی ، به زری و نژی
 به تهواوی ده ر بکه وئو و بکه ویت به چا واله وه ؛ بۆ ئه وه ی زخسی
 راست یتیه ی به ره مه كه بۆ هه سوو كه سن ده ر بکه وئو و نووسر یا هۆنه ریش
 ئاگاداری نخری بیه وه و لرخ و پایه ی به ره مه كه ی خۆی بزایته !!

رهوانیژی چینه؟!

ئه‌مه‌ر بجاله‌وێ مانای رهوانیژی لیک بدهینه‌وه‌و ساخی بکه‌ینه‌وه
 تابن هه‌ر ته‌نها یه‌ک یه‌ک جۆره‌ ییروباوه‌ی بنوسین و بلێن : ئا ته‌مه‌یه‌
 ره‌وانیژی ا چونکه‌ هه‌ر کسه‌ی به‌ جۆری ته‌ی گه‌یشه‌وه‌و وه‌ری گرتوه‌
 که‌ جینایه‌ له‌ ته‌ی گه‌شته‌ن و وه‌رگرتنی کسانێ تر ، بۆیه‌ ئه‌مانه‌وێ له‌ پێش
 به‌ تیکرای ییروباوه‌ی چه‌ند نه‌ه‌وه‌یه‌کی وه‌کو : یۆنان ، رومان ، هیند ؛
 فارس ، عه‌ره‌ب ، کورد به‌رابه‌ر ره‌وانیژی بنوسین به‌ دوا ی ئه‌مه‌شه‌وه‌
 ییروباوه‌ی هه‌ندی نووسه‌رو ئه‌دیبی رۆژه‌لات و رۆژاوا ئه‌نوسین . ره‌نگه‌
 له‌م میانه‌دا مانای ره‌وانیژی نه‌ختی دهریکه‌وێ و بزانی .

(فارس) : باوه‌ی وایه‌ که‌ ره‌وانیژی لیک جیا کردنه‌وه‌ی (الفصل)
 و (الوصل) ه (١١)

(یۆنان) : ئه‌لج «ره‌وانیژی دابه‌ش کردنی دابه‌ش کردنی (التیم)
 دروست و گونجابه‌ له‌ گه‌ل هه‌ل‌بژاردنی ووشه‌ی پوخته‌و جوان ..»
 (رۆم ئه‌لج) : (ره‌وانیژی که‌م گۆڕییه‌ له‌ شوێنێ ئاشکراو درێژترییه‌
 له‌ شوێنی رێسدا ..»

(هیند) لای وایه‌ : «ره‌وانیژی برتییه‌ له‌ دهرپێنی هه‌ست و تۆد
 به‌ ئاسانی و به‌ ئاشکرای : له‌ گه‌ل هه‌ل وه‌رگرتن و هینا بۆ مه‌به‌ست کردن» .
 (عه‌ره‌ب) له‌و باوه‌یه‌ ذایه‌ که‌ : «ره‌وانیژی گورت پێی بێ که‌م
 کۆپی و درێژتری بێ زیاده‌یه‌ ..»

(کورد) : بۆ ئه‌وه‌ی بزاین کورد چۆن ئه‌ماشای ره‌وانیژی کردوه‌؛
 به‌ چه‌ندی هه‌ل‌گرتوه‌ ، قه‌ له‌ قه‌ی ئه‌و کورده‌ ئه‌کین که‌ ئامۆزگاری
 کورده‌کی ئه‌کردو ئه‌بووت : «رۆله‌ ا قه‌ پێکێزه‌ ، پێکێزه‌ ، یه‌رێزه‌ ..»

(١١) (الفصل والوصل) باستی سهر‌به‌خۆیه‌ له‌ (واتاشناسی)دا له‌ به‌رکهر
 سێهه‌م باس کراوه‌ .

زاته : زږله ! نه گډر وېست بدوځي و قسه بڼکې له پينځه و نه نو چوڼ
 گڼم نه کڼ به سره نداو نه بڼکيڼ ، له پاشنا نه بڼکڼ به بيژنک داو نه بيژن
 نه وده خته پوخت نه بڼ وکله کي نه وه نه دا که له گډر قسه ښي ښي بکرتي و
 بکرتي به ښاد ۰۰ زږله ! قسه کي ترش با بهم چه شته پيت ۰ پيت نه وه
 قسه بڼکيت لڼي وورد به وده له خه له و چه وتي ، له شتي زياده و
 تار نه ن پاکزي بڼکوه تا پوخته نه بڼ جا به پوخته يي دهري پړه ۰ له و
 ښاڼو گاري به به نر خه دا وا ده نه کوه کي که کورد چه زي له قسي پړو
 پوچ نه کړدوه و ښاگا ، هر مراقي پوخته يږه ، ره وانيژي راسته نش
 وای نه وي ۰۰۰

جاري تا ښي پړو با وده يي هندی نه ته وده مان به ښي پړي
 خترو و ښي پړو يي هندی له نوسره به ناو بڼکڼ کان نه نوښن :

لاهارب نه لي : « ره وانيژي دهري پړو گوزارشت دانوه ي راستو
 په بنده له سوزر گودازو هه تنو نه شدا ۰۰ »

سوزين نه لي : « ره وانيژي واناو گوزاره ي ريک و دروست له
 بڼکي ووهي ليره شاده ۰۰ »

لا بروير نه لي : « ره وانيژي نيمه ښيکي نه ښي گياني به ،
 هڼيکي ومان تيا نه بڼوښ که ده لانتان به سر خه کي ترا پيت ۰۰ »

ښيک وای دانوه که ره وانيژي به زدا ښيکي په نهايه له ښيکي
 مژدوم دا ۰۰

نه وېشن هڼه که نه بڼ (سماويه) له (سحاري البدي) پرسې
 ره وانيژي چڼه ؟ ده لانتی دايوه : « ره وانيژي کورت پړي به ۰ پرسې :
 « نه دي کورت پړي چڼه ؟ له وده لا ووتن : « کورت پړي نه وده که
 نه وده لا ستی نه کڼت له دهري پړا به له نه کڼت ۰۰ » (ابن المنز) نه لي ،
 « ره وانيژي بريښي له وده گرتلي ښاڼو به بهت به پڼ نه وده وي وشه کان
 درږه بکښن ۰۰ »

(خليل بن احمد الفراهيدي) نه لي : « ره وانيژي نه و شته که هر

دوو سەری هاتۆتەووە یەکترو کەچی بشارانی بێ پایانه ...
 ئەوەندەو سەدەهای تیش قەیان لێو کردوو بەلام بەوەندە واز
 دێن ، ئەویش بزانن باشە کە کۆنەکان بپروایان وابوو رەوانبێژی
 بەبکەرتکی خواوەندی یە ئەدوێ و قەفی زنجیری زێرنی ئیان بەخشی
 لە دەم دێتە دەروەو راستە و خۆ بۆ گوێگر ئەچن ۱۱

باوەڕێکی تر هەیه کە مانای رەوانبێژی بەم تەرزە لێک ئەداتەو :
 « کە عیارەتیکێ دلگیری رموانت بەرچاو ئەکەوێ لەبەر خۆشی و رەوانی
 تۆش لات وا ئەبن کە وەکو ئەتوانی بلیت کەچی دێتە سەر ووتەکی پیت
 فاکرت ۱۰۰ یاخود بە جۆرێکی تر تەماشای ئەکەن : پێ بە پێی معنای جوانە
 لە بۆ ووشەی بێ گرتی و قورت » (۱) .

لە راستیدا بۆ ئەوەی قەیهک یا نووسیتیک بکەوێتە بەر بلیسی
 گەشی رەوانبێژی پێوستە رەوانی یەکی لە دوولاه پیت ، لە لاین
 ووشەو لە لاین گوزارە ، یا لەبارەیی روخسارو لەبارەیی ناوەرۆک ، چونکە
 ئەگەر جوانی و رەوانی تەنها لە گوزارەدابو ووشەکان پچر پچرو شتوار
 بوون دل نەفرەتی لێ ئەکات و فری ئی ئەدات ۰۰ خۆ ئەگەر ووشەکان رێک و
 پوخته بن و مانا ناوەرۆکەکی پوچەل پیت دیسان دل جینگای فاکتەووە
 نەفرەتی لێ ئەکات .

با وەکو هەندێ ئەلێن نووسین وەکو گیاندار وایە ، و شە لەشو
 گوزارە گیانی بەنی ديارە لەشو گیایش بەبێ یەکتەر هەڵناکەن چونکە ئەگەر
 شیرازەیان لێک دایچێ ئی گیان ئەیتە هەناسە یەکی یەزدانی و لەشیش ئەبن
 بە تەرمیکێ ساردو سێ بێ خەست ۰۰ بەم جۆرە ووشەو گوزارە بوونان
 بە بوونی یەکتەرەو لکاوه ، ئەگەر ووشە لەبێ گوزارە لە ناخەو
 دەربکێشێ ئەو گوزارە بە هەر لە دولیای ئەتیی دەرونا پەنگ ئەخواتەو
 هەستی بێ فاکرتی ، دیسان کە گوزارە ئەبێ گیاتیک بێما بەتەر ووشەدا ،
 ووشە ئەبێ بە قەیتلیکی بێ کاکل و گەلکی نابن ۰۰ بە گورتی ئەبێ گوزارە

(۱) ئەم باوەڕی پێشوو لە (مێژووی ئەدەبی کوردی - جەادی -) وەرگیراوە

پې به پستی ووشته یټ ، له وانش بیرو-ووتنه کان زور به ی زوری 'سوزاره-
 مه به ست که دهر نه هیتین و دهری نه پېن ، گوزارهش کهولی به تالی ووشه کان
 پې نه کانه وه . . نهو کانه ی ووهو گوزاره ده ست له ملو شان به شان دین
 هست و سۆزی قسه کهر وه کوړاوی ره وان یا وه کوړه پای به بیان هر
 نه کشن و هر نه کشن تا نه گاته قوولایی دلی گوینگو له وټوه نه گیر سټه وه ،
 که گیر سایه وه وه نه پېن بو مستی ، به لکو نه ته پټه وه نه ته پټه وه له خوین و
 خچکاوی ده ماره کایا گینگله نه دا ، هر له پړه ودا نه پېن تا هر سټیکي
 له شی نه کا به کوړه ناگریکی پې جوشاوه ؛ وه به ته وای گوینگو رانه کټش
 بډ نه وه ی بکه وټه هر هستی قسه کهرو روو له روو گهی نهو بکا ،
 که واته هاینه هر نه وه ؛ هر قسه په ک که نه کړی یا هر نوو سټیک ک
 نه نوو سړی نهو کاته نه که وټه ډیر ئالای ره واییژی و ده نگ نه داته وه که
 بچته دلی گوینگو گوینگو بخاته هر هست سۆزیکه وه که هی قسه که ره .
 نه گهر وانه پې ره وان لږ به ، له جوش و خرڅ شیکي گهر مه وه حله قولاوه .
 ټیټاش دینه هر به شی به کم له ره واییژی که روو نیژی
 — البیان — . .

روونیڅی - البیان -

بهر له وې که هست دهر برېږي و بکه وېته هر کاغزه ووه ، له دلو
دروونی مه ردوما کړي که وتووه ، يا له ميشکيا لول له خوا ، روونیڅی
بايکي زور فراوانه نه و هه مو شتانه نه گريته ووه که پرده له رووی
گوزاره لاندې نه و نه پخه نه به چا ووه ، يا يرو باوه پک نه گرنو نه پخه نه
رو ووه تا گوڼگر يا خوڼه تر بتوانی بگانه بنج و بناوانی مه بهت که و نڅی
بگات ۰۰ روونیڅی مه پداتیکي پان و بهر نه قهر و گوڼگر : يا
نوسه رو خوڼه ري تيا نه سوړپته ووه ، په که میان سوزی توادې دلی خوی
نه خاته دلی دوهمیان و له هر چا ووه يرو باوه پری خوی ناوی دلی نه دات ،
وه دوهم دم نه پته شيله یی په که م چوپ چوپ هلی نه مږي . جا نه م
گوڼپته ووهی شوزو گودازه ، يا نه و راگه ياندنی يرو رایه به هوی هر
شیکه ووه یت ، نه و شته روونیڅی به ا

بن گومان هست يا گوزاره گه لږ گه لږ جيا به له گه ل نه و نه داتې
که دهری نه برېږي چونکه گوزاره دهر يابه کی بن پایانه و خهستی نه پنی دووره
دهست ، نه و نه دې پياو خوی بډ هه لېکوتې و يه وې دهر برېږي هر به شیکي
په کجار زور که می پښ دهر برېږي و بهس . به لام نه و شته ی که لویچ لویچ
گوزاره که هه لږ نه پښانی نه دات نه و نه دکه من په نجه ی په که دهست
پښان نه مږي درېت ۰۰ نه وایش نه مانه ن .

۱ - زمان - ووشه - اللفظ

۲ - نووسين - الخط -

۳ - هيا - الاشارة -

۴ - لېوار - دلخ - الحال -

۵ - نه مږي تر - المقد -

سینه‌های من زانیه تیره‌تر بود.

به باسه که ماله‌وه لریه ا بقیه له سه رۆشتیان زیاده‌یه ، هه‌ر ته‌مه‌ئا
ئه له دووه‌که‌ی به‌رای ته‌که‌ین که (زمان) و (لوسیه) . ئه‌م دووه‌ش
ئامراز‌ی هه‌ره‌ که‌ورسی ده‌رپه‌ین ا . .

زمان :

که‌پشترو، تا کاته‌ی نووسین که‌وتۆته‌ ئاوه‌وه وه له باره‌ی زمانو گفتوگو
ئاده‌مزاد ماوه‌یه‌کی زۆر دوورو درێژ هه‌ر به‌ قه‌ کردن له‌یه‌ک
کردنه‌وه ووتویانه :-

گیان کۆله‌گه‌ی له‌شه‌ زانست کۆله‌گه‌ی گیانه‌و روونیژی کۆله‌گه‌ی
زانسته . . «هه‌روه‌ها ووتویانه : «هۆش - العقل - پیشه‌وای
گیانه ، زانیش پیشه‌وای هۆشه‌و روونیژیش وه‌رگه‌یری زانسته . . .
هه‌روه‌ها مامۆتا حه‌که‌ریم هه‌ورامی ته‌لێ : « بوونی زمان هۆی
کۆمه‌لایه‌تیه ، کۆمه‌لایه‌تیش به‌که‌م قۆناغی شارستانییه ، زمانیش بناغی
کۆمه‌لایه‌تیه . . » (۱) یاخود «زمان به‌ شتیه‌یه‌کی گشتی به‌که‌م خۆمال
که‌ ئاده‌م‌زاد له‌ هه‌موو گیان له‌به‌ریکی تر جیا نه‌کاته‌وه ، له‌به‌ر
ئه‌وه‌ مرقۆف له‌ کۆنه‌وه به‌ - بوویه‌کی زیندووی وێژه‌ر ئامراوه‌ » (۲) به‌م
جۆره‌ زمان ته‌بێ به‌یه‌که‌م یشانه‌ بۆ جیا کردنه‌وه‌ی ئاده‌م‌زاد له‌ هه‌موو
گیانداریکی تر .

نووسین :

له‌ پاش زمان نووسین دیت بۆ ده‌رپه‌ین و گواسته‌وه‌ی هه‌ستو
سۆز له‌ دلێ نووسه‌ر بۆ لۆوکی پیتۆسه‌که‌ی و له‌ویژه‌ بۆ سه‌ربنشی پاگۆزی
کاغه‌زو له‌وێشه‌وه‌ به‌ هۆی تیشکه‌وه‌ بۆ چاوی خوێنه‌رو له‌ چاوه‌و بۆ
تیشک و دلو بۆ هه‌موو ته‌لدا ئه‌یکه‌ی تر . . له‌ باره‌ی نووسین و خوێندنه‌
- چۆنکه‌ که‌ شتی نووسرا به‌ ته‌خوێنه‌وه‌ ، وه‌ شتی به‌خوێنه‌وه‌ دیاره
له‌ پێشا نووسراوه‌ - گه‌لێ قه‌که‌راوه . . له‌ گورده‌واری خۆمان ته‌لین :

(۱) (۲) (سابکۆللاجی به‌نی خوێندنه‌وه‌)

ز مودن ، مودسوار بی نویره :
خوینده پانی : دیری به
دزار نه لئ :

لاوی کورد بخوینه خویندن مهره مه بق زامی گل
نیشکی زانینه لدا روشن به لمسیوهی لمل
احد مختار به گی جاف نه لی -

بخوین چوئکه خویندن بق دیفاعی نیسی دوژمتان
هموو نان و سعاتی عینی قهلفان و سوهرتانه
مهر وها و تراوه

'نیان فیای دستو قهلم بی لمسیو زینم بق چیره ؟
نا قهلم هیصمت بکا برنمو کرینم بق چیره ؟

نوسین زور گرنگرو بهرده وستره له قه کردن ، قه تنغا به
دهورو بهری شتی نزلو بهردهم نه سووپیته وه ، ناراستی کس
نه کړی که بهرام بهرته یا گه لی لته وه دور نریه ، که واپو قه له
ناوچه به کی ته نگ و ترسکا نه سووپیته وه ، مگر
نه ونده به سند بکړی که بین به په ندو بکه ویته
ناو دلو به زارانه وه و پاریزری نه گیتا خوی له بهر ره ورووی رڼوگا .
ناگری ، به لام نه و شتی نه نووسری بق هموو کات و شوینو بق هموو
کس نه ییت ، نووسری که تیتا له چرخ ییت شیک بق نه ووی
تیتا نه نووس ، بقی هیه نه و نووسینه نه ونده به هیزو ته ووم بیت که
ته تیتا وه دنگی بق گه لی ناوچه و شوینی تر پرواو بهرچاوی بیجکه له
کور دیش بکه وئی ، هه روه کو بقی هیه نه نووسینه که خوی بقه دده و نه و کانی
داهاتو هه به ییتا وه و تا دویا دویا بین هه به یین ا به لام نه ونده هه به
که پیا و رو به رووی به کیک نه بین یا له کړی دا نه یین - نه وه نالیم
نه گه کړی خاموشی پر ره می پیژلان بیت - نه گیتا هه قه به ووی
نه بینو نووسین سوو دیکي و نادا به دستا وه . . به کن که نه ووی یرو
بارم نیک یا هست و سزیک دهری پی - به ووی قه کردن بیت یا

نوسین. دین له پینځه څخه دوه څو لږ زیاتوالی د اواز ټیټه او ښه ده. زه بنی یوه ، نهجا بهرگی ووشی به بهرا نه پړی ، که دهریشی نه پړی نه پخاته پیتی هونه ریکي روونیژی یوه ، روونیژیش هم چهند پشه هونه جوانو خه ننگه نه گریته وه

۱ - ټیکچواندن - التیه -

۲ - خوازه - المجاز -

۱ - خوازه ی زمانی : نه ووش دوو لقه :

ب

● خواستن

● خوازه ی بهرله لا

ب - خوازه ی ژیری - المجاز العقلي -

۳ - درکه - الکناية -

روونیژی که هم همو شتانه نه گریته وه ، هریک یان پلور نه دنازه ی خزی هبه له روشنی و ټاشکرایدا ، وه هر یه که یان جوړه کار تن کردیکی تایه تی هبه .

په سند کردنی په کن لهم پشه روونیژی یانه زیاتر له وانه ی تر نه چیتوه سر چشای نووسر یا قسه کهر - نه به گویره ی دهر برین - وه نه چیتوه سر چشای گویرگر یا خوتنه - نه مش به گویره ی وهر گرین - وه هر گیز فانوارئ په کی له مانه به زوره ملی به پتړئ چونکه هر شویټیک هونه ریکي تایه تی گهره که ا

ليکچواندن

مانای ليکچواندن

نه گهر به وئى سيفه تيك به لای كه تيكه وه يا شتيكه وه ساخ
بكيته وه له گهل پيشاندالی هووشه كاری و ئاشكرا كردنی نهو سيفه ،
نه چي به شوين شيكي تره وه نه گهر ئی كه نهو سيفه ته ی زۆر به ئاشكرايی
تيا بدره وشيه وه ، جا و بچون - مائله - تيك له تيان هر دوو شته كه دا
نه به ستی بۆ روون كردنه وه و درختی سيفه ته كه ، كه وابوو ليكچواندن
به سترو پهيدا كردنی و بچوو تيكه له تيان دووشتا به هۆی هاوبهش
بوونيان له يك سيفه تا با زياتر بۆ مه به تيك يا چهند مه به شيكي ديار ..
گۆران نه لئى :

نويژ به سال نهمين جهامعت بلوو
چمند پيريك نهمين به خلتی لافاو

بن گومان له گهل نركی مه لا بانگدانا له هه موو لایه كه وه خهلكی
به سر مزگهوتا دائه رژين ، وه كو چۆن به ستو زى له هه موو لایه كه وه له
دهريا نه كه نه وه .. تا نوێژ نه كرتی ئنجا وهك لافاو شه پۆلى ئهم خهلكه
نه پراو مزگهوت جى ديلين ، نه وهی نه ميته وه چهند پياويكى پيره .. جا
(گۆران) ديهنى ئهم ياره پيرانهی له پاش لافاوى ده رجوونى خهلك
له مزگهوت به جى نه ميته بهو خلتو خالهی چواندووه كه پاش لافاو
هه لسان نيشته وه له جى دهوسى لافاوه كه نه ميته وه ۱۰

ليکچواندن له به ره ته وه له سر نه وه هاتووه : كه م به زۆر ،
ناهواوى به تهواو ، نرم به بهرز ، بچووك به گه وه ، بن باكى به
چالاكى ، ... بگه به نرێ ئه مه شيان له پيا هه لدانا نه بن .. ظاهر به گى
جاف نه لئى :-

تيوت كه وه كو لمعلی دره خشانه به لالى
گه بنجووئى نيگه بهانى ده مانو ده مى تهنگه

بېدا که اېچې ماري کړدوه به له ملي درهخشان له نالي دا دياره
 ټير به چاو لغلوه هيچ نيزه ، به لام که نه ورو کو به نني پيدا نه دا
 له رووي پيا هلدانه ويه .

خو نه گهر باس باسي خوسپو داشورين ييت به زه بري سرونه
 باه که وه نه بېچ ليکچواندنه که ريکچه په کي پيچه وانه بگريت واته نه بېچ
 گوره به گچکه ، به رز به نرم ، باش به خراب ، رهند به گنده ...
 بچوتري ، وه کو نه وي شيخ رها رايه لي ثاشنايه ني له گه ل ماسي نه پس و
 شالوي بو نه باتو به جتيوي زل زل داي نه گري له کاتيکا که نه لي :

رهنگي کر ، دهنگي به قهر ، هه يته ني سه گ ، خوي چهل .

که ماسي بهم شتانه نه چوتني : به کر له رهنگي دا ، به مانگا له
 دهنگي دا ، به سه گ له شتوي دا ، به چهل له فوفيتلا هه لبت بو
 شکانديني ا

ليکچواندن ديار (ظاهره) يکي سروشتي به

نه گهر نه ختي هه ست له دهورو به ري خومانا رابگري ، گوئي بو گف
 ولتي هاو زمانه کانمان شل بکين به ماشکرا بزمان دهر نه که وي که
 ليکچواندن وه کو غر فريوک له ناو گفتر کو کړدنا هه لره چرخ به سې
 نه وي هه هستيشي پې بکين . ليکچواندن وه نه بچ تايه ني ييت به هيچ
 نه ته وه هوزو عيتيکه وه به لکو به هره په کي گشتي و ديار يکي سروشتي به ،
 هه به زکما کي به وه هه سو دليک بزي نه چن و به پشيني نه وه و گري
 خوي دانه مرکي ته وه هه شه به ک پيدا نه کا .

هم ره مه کي مېر دوه ي که فريان به سر خوينده واري به وه نري به
 بې نازارو تکلف گه لي ليکچواندن پې بندو جوان به کار نه هين ، وه کو
 ليکچواندن قسه ي خوش به هه لگري ، له شيريني دا ، شتي نرم و لوس
 به نارموش ، شتي گهر و گور به ناگر ، شتي سېدا ساردو سې به به فر ا

هوجووه ، په بړه ندى نيوايان ساقو به نه راكه لري . بي به ليكچوونه .
(وهك) نهوزارى ليكچواندنه . . ياخود زياتر روونى بكه پنه وه ، (هردنې)
چاوى به گردنى بن گردى ياره كى كه وتووه ينيويه كه چهند ناسكو
پاگزه جا ويسترويه نى من و توش له م هه ته ناگدار بكان و نه م - سانيه بو
گهرده كه به ليتي . . گه لن گه راوه به دواى شتيكى پاگزو خاوتنا نا
تهختى بلوورى دوزبړه توه ، جا گگردنى به م تهخته بلووره چواندووه
له پاگزي دا .

له نيوهى دووه ميا ليكچوانديكى تر هه به . ليرى تهرو ناسكى
يارى به خونچه چواندووه . (ليو) ليچووه ، (خونچه له وچسرووه ،
تهپى و سوورى و ناسكى هر دوولا) ليكچوونه . (وهك) نهوزاره .

وورد بوونه ووهيك له بنه رته كاني ليكچواندن

ليچوو ، له وچوو

نه م دووه يان كه دوو سترونى پتونو ليكچوانديان له سر
راڼه مستق پريان نه ووترى «دوولاى ليكچواندن» نه دوو لايهش كه
بنجو بناغى ليكچواندن پيريت

۱ - يا « له راتينه و خودا يهك بگرته ووه له خاسه ويزا ليك جايينه وه »

۲ - يا « هر دوو كيان له خاسه ويزا بچنه وه سر يهك ره گز به لام له
راتينه و خودا هر يهك شيك ييت .

چونكه هر ليكچوانديك پيريتى به وه هه به كه (دوولا) كى له
«هندي» سه جياوازو له پړي لا وركو يهك بنو له بهك ټاوپته دهر بكون ،
چونكه هاوبهش بوونى هر دوولا له همسو باره به كوه نه وه نه دا به
دهست وه كه هر دوو كيان يهك شتنو دوو ووشه يا دوو واته دهر يان نه پړي
هر وركو جياواز بوونى هر دوو كيان له گشت سه ريكه وه ماناى وايه
شتن ناميني كه يانگه به يته به كرو ليكچواندنه كه دروست بكات . .

بۆل بۆل نازىران گىرىزىن بىر خىلان روومەت پەرى گول بالا شىمالان - سەلام -

كە لىرەدا (سەلام) روومەتى يار بە پەرى گۆل ئەچۈتتى .
(روومەت) (پەرى گۆل) ئەين بە دوولاي لىكچواندەكە، وە (لىكچۈن)
لىرەدا سورۇى تەرى و ئاسكىرە نەك شىكى تر ! وەكو بچووكى ، يا
بىگىنى يا ..

ھەروەھا كە ئەلى : «فلان وەكو شىر واپە» مەبەست چاوقايسى
نەئىسىيە نەك چوارپەلدارى ، يا نووكى ، يابۆنى ناخۇشى ناو دەمى ..
ياكىبىيانسى :

كەواتە راستە ئەين دوو لاي لىكچواندن لە ھەندى لا جياواز
لە ھەندى لا وەكۆيكە واين .. بۆ نىوونە .. كە تەماشاي ئەم ھەسو
خەلگى سەر رووى زەمىن ئەگى تىكرا يەك كەلخ و ھەندام سەر
سەكوتيان ھەيە ، تىك ھەل كىشاي جومگە ئىقتان و بەشەكانى لەشى
ھەسويان وەكو يەكە ، كەچى ھەرىكە لە بۆتەيەك و ھەر يەكە بە رەنگ و
بچىك داپىزاو ، لە سەرمەتاي پەيدا بونى ئادەمزادە وە تا ئەپىر و تا
دوئاش ماوە دووكەس وا پەيدا تەبوو و قابى كە كىتومت وەكو يەك بىر
سوويەك جياوازيان نەيتت و تىك بىزىن ، وەكو ئەمە پەيدا قابى ئەوئ
ھەر دەست ناگەوتى كە دوو كەس بە تەواوى وە لە ھەموو شىكەو
جياوازين چۈنكە ھەر ھىچ نەبىن روالەتى گشتى دەرەويان وەكو يەكە ،
وەك ئەوئە ھەر يەك دووچار ، دوو دەست ، دوو پىن ، يەك سەر ، يەك
دەم ، يەك لووتيان ھەيە ..

كەواتە دووكەس لە ئادەمزادا ھاوبەش لە بىرەت و رەچەك و
راستەقەندە كە بىرەيە لە بونى ھەر دوولا بەو گياندارە يىزەندو بالا
راست و ھۆشەندەي پىي ئەووتى « ئادەمزاد » ، لە پال ئەمەشەو لە
گەلن خاسەتزا يەك ئاگرەئە وەكو ئەوئە يەك كورت و ئەوئە تر درىز ،

يا يالغى چاۋاتىنىڭ پەقەت چاۋ رەش يېتىدۇ ، دەيى ئاۋازى ئېلىم قىلىپ چىقىدۇ .
 كە ئەلنى بۆلىكچىلەندۈرۈش ئۈچۈن ھەر دوۋىيان ۋە راستەقىيەتتە خۇدا
 بەك بىگىرەنە ۋە لە خاسەۋىزا ئىك جىياپىنەۋە . »

ئەسجەرە با بۆلۈشۈنە ئادەمزاڭىك ۋە ئىپىك ۋە بىگىرىن ۋە لىزىن
 وورد يىنەۋە ئەيتىنە لە رەگەزۈ راستەقىيەتتە لە بەك دوۋرىن
 بەلام دوۋرىن مەيتىنە لە خاسەۋىزىكا بەك بىگىرەنەۋە . ۋەك ئەۋەي لە بەزىرىدا
 ۋەكۈ بەك بىن ، با چاۋيان ۋەك بېچى يا . . . جا ئادەمزاڭىك ۋە ئىپىك لە رەگەزۈ
 راستەقىيەتتە ئاسان ۋە لىزىن لە بەك دوۋرىن بەلام لە خاسەۋىزىكا ك
 بەزىرى بە - بىن - رەنگە ئادەمزاڭىك ۋە ئىپىك لە دەمارى مىل لە بەك
 ئىپىك بىن ، كەۋاتە ديارە قەكەي تىرىش سەرى گىرت كە ئەلنى بۆلىكچىلەندۈرۈش
 دوۋرىن يېتە « ھەر دوۋىيان لە خاسەۋىزا بېچەۋە سەرى بەك بەلام
 لە راستەقىيەتتە خۇدا ھەر بەك شىك يېتە . »

مايەۋە سەرى ئەۋە : ئايا كەمەيان جۈاتىرو پەسندىرە لىچىۋو ۋە
 لەۋچىرۈ گەلنى لە بەك بېچىۋو لە گەلنى لاۋە ھاۋىيەشەن ۱۹ يا ئەۋەتە گەلنى
 گەلنى لە بەك دوۋرىن ۋە كەم لاۋە لە بەك بېچى ۱۹ بە باۋەرى مىن تا ئەم
 لاۋ ئەۋە لاى لىكچىۋاندۇن لە بەك دوۋرىن بىن جىياۋىزىيان زىياتىر يېتە
 لىكچىۋاندەكە جۈاتىرو سەرنىچ راکىشەرتىر ئەيتىت بەۋ مەرجەي
 (لىكچىۋون) ۋەك بە تەۋاۋى ديارىپىن ھەر دوۋ لا بىگىرەنەۋە ؛ چۈنكى ئەۋ
 جۆرە شە ئەۋەمان پىشان ئەدا كە ھۆلەر با نوۋەر ھەستى لە ھەستى
 خەلكى سادە ئاسكەزەۋە خەيالى باشىر قەلبەزە ئەداۋ دوۋرتىر ئەۋا ،
 سەرنىچى ووردو تىۋىرتە ، بۆيە تۈۋىۋىيەنى شىۋايتىن كە ھەمىۋە كەسنى لە
 بارى ئاسايىدا بە ئاسانى ئەتۈۋىن بەدى بىكات بە يېتەۋەلەي ئەمەشەۋە
 ئەۋ نوۋەرى دوۋىشى باۋو لە بەك ئىپىك بە بەك ئەچىۋىتىن ھىچ
 ھۈنەرىكىۋا ئالۋىنى كە شاھەلى سەرنىچ راکىشان يېتە .

بەسرانەۋەي ھەمىۋەلا :

ئەۋەبە كە لە كاتى لىكچىۋاندەكە ھەر دوۋلا يا ھەر بەكچىيان بە

مەرجىڭ يا چەلە تەرجىگە، ۋە يەستىڭ - ئەمەشيان - ۋائەبىن - ئەنھا . (لەچوۋ) .
بە مەرجىڭ يا پەيوەندى بەك يەستىڭ ۋەكو :

ژيان بەبىن بار ۋەكو زەربايسە
ئەو ژىنە خۇشە گە يارى يايە
بۇيە نامەۋى بەبىن بار بۇيە
چونىگە معلومە ھەر خۇا تەنبايسە

- ھەتتە -

تيرەدا ژيانى كىردۈۋە بە دەريا . (ژيان) لەچوۋە . (دەريا) لەچوۋە .
(ۋەكو) ئەۋزارە . ۰۰ جا كە ئەم لىكچواندە ئەكا ۋائەبىن مەبەستى لە
لەچوۋ كە ژيانە ھەموو ژياتىك يىت ، بەلكو مەبەستى جۆرە ژياتىكى
تايەتەيە ، مەبەستى ئەو ژيانەيە كە شەۋقى روخسارى يارى تيا ۋونە ؛
تەنھا ئەو جۆرە ژيانە ۋەكو زەريا وايە . كەۋاتە تيرە مەرجىڭ بۇ ئەو ژيانە
پەيدا بوو كە ۋەلكۇزەربايە ئەۋىش بىن يارىيە . ۰۰

ياخود ۋائەبىن كە (لەچوۋ) پابەندى مەرجىڭ يىتو بە دەستوورتىك
شەتەك بىدرىڭ ۋەكو

چاۋە ۋەكە لىزىمەي بارانى بەھار
فرمىكى خۇنىت بۇ يادچە خۇار
گىرمان كىردەۋەي بىن دەسلە
بىن دەسلەلان لەۋزىن لە ژىز بار
- بەلە -

ماقۇستا فرمىكى خۇنىنى كىردۈۋە بە باران . (فرمىك) لەچوۋ . ۰۰
(لىزىمەي باران) لەچوۋ . ۰ بەلام فرمىكى نە كىردۈۋە بە ھەموو بارانىك ،
بەلكو كىردۈۋە بە جۆرە بارانىكى تايەتەيە كە بارانى بە گىرمان دارۋاى
۴۹

گه واره ی به هاره . که واته (له وچوو) لیره که بارانه مرجیتی بیا به نک
بارانی به هاریت !

وه کو نه گونجین تاکه تاکی لیچوو و له وچوو به شېك به ند بکرن
ئاواش نه لوتی که ههردووکیان یتکه وه به مرجیتک یا چه ند مرجیتک
به سرتنه وه

که خالی بیت دلی عاشق له بادهو حی مشوقی
به خوراییت نهوتی چاکه وه کو شووشه ی شکاو وایه
- حریق -

لیکچواندنی (دلی عاشقی) کردوو به (شووشه ی شکاو) . که نهختی
له م لیکچواندنه وورد نهینه وه نه وه مان بۆ ده رته کهوتی که نه م لیکچواندنه
مۆرکیکی گشتی پتوه نیه واته دلی هه موو عاشقیک وه کو هه موو
شووشه ی که وانییه | به لکو دلی نه و عاشقانه ی کردۆته لیچوو که له
بادهو خۆشه وستی خۆشه وستی خالی به که واته لیچوو لیره مرجیتی
به سه سه پاوه که خالی بوویه تی له خۆشه وستی . وه کاتی ته ماشای
(له وچوو) ش نه که ین که شووشه یه ، له ویش مه بهستی هه موو شووشه به که
نیه به لکو مرجی شکانشی هیتا وه سهز ، واته : نه که هه موو دلی ،
به لکو نهها نه و دله ی له خۆشه وستی به تاله وه کو شووشه وایه به لام
وه کو شووشه ی شکاو | نه که شووشه ی ساغ .

لیکچوون :

نه و کاته ی نو سه ر یا هۆنه ر دوو شت نه کا به یه کو لیکیان
نه چوینن ، نه ین گوزاره یه که یا په یوه ندی یه که یا خاسه وژیکی تایه نی
هه ین نه م لاو نه و لا بگه یه یته یه کترو ئاشنا به تیان له تیوان په یدا بکات ،
جا نه و گوزاره یه یا نه و په یوه ندی یه یا نه و خاسه وژیوه نه ین به به نی بناغوه
لیکچواندنه که ی له سه ر داله مه زری !

به لێ | ووتان نابین هه ر دوولای لیکچواندن له هه موو باریکه وه

وه گړه يک بن چونکه بهم پخوره هډوولا نه بن به يک شتو دوو ووشی
 هاوتا دهری نه بن ، نه ولمان ووت که نابح هر دوولا سراپا له يک
 جيان و فيان به سر به که وه له بټ چونکه نه و حله هيچ شت ناستی
 ټکیان وه بنو ستين که واته مارجيکی پته وه که په يوه ندي يک هه بن
 هر دوولای تيا هاوبهش بن و ليکچواندنه که ی له هر همل به ستر ۰۰

نه و کاته ی ليکچواندنې شت نه کړی به شتيکی تر مارج نه به ووردو
 درشتی ليکچواندنه که دهر بنړی چونکه ټپه مېهستان دهرختی ته نها
 لایه ټپکو هيجی تر ۰ وه پټوت ناکا له هه موو کاتيکا هه موو به شو
 پارچه کانی ليکچوون به ووردی دهر بنه بن چونکه نه ميان سرنج لې دانی
 زانابه که نه که هی پړوتک يا نوو سرتک ۰ بڼه چاکر وایه نه و لایه نه ی
 نوو سړ خوی مېه سته می يگرځی و به ته وای دهری پړی ټیر روو نه کا
 به لای شتی تره وه ۰۰

له کانی داړوتی ليکچواندنا پټوت ناوړيکی زور باش اسه
 ليکچوون بدړته وه و به چاوړيکی تړ سړی بکړی ۰ به چ جوریکه وه
 ليکچواندنه که ته ووی مې به گوډ نه پټ ۱۴ تا چه راده يک چه نه بزوین ۱۴
 نایا بڼی هه یه پیاو بخاته گړو گال وه کړ وورشی چاوی کال ۱۴ نایا تا
 چ پله يک به رز به ته وه و وه کو کام نه ستره نه دره و شته وه ۱۴

بن گومان دوزینه وه و هتانی ليکچوو ټيکی پوخته و جوانو روژن
 چه به کی ناسک و سرنجیکی ووردو خه بايکی تېرپه وی نه ویت ،
 خه بايکی واه له شاپه ی شاهین به گوډ تر پټ تا بتوان وک سیرخ دویا
 سړاو بن بکات و له و په پی تاریکانه وه دوړو گه وه هری ليکچوو ټيکی
 رټک و لیره شوه پټیت ۱ ۰۰

له راستی دا ناگاداری گردنی ليکچوون و باهخ پندانی ته رازوویه کی
 راستگوي ليکچواندنه ، بڼه ره لکه سنووری راستی نه بزوین نه مېر
 بلین : « ليکچوون ته رازوویه که هر زخی ليکچواندن پشان نه دا بگره
 تراناو لې هاتن و چالاکی نوو سړش پشان نه دا ۰۰ »

ئەوزار ھەبۇلى مەرج ئىرە ، بگرە لە ھەندئ شوتنا نەبۇنى
باشترىشە ، ئەوزار تەنھا يەك ووشە ئىرە بەلگەر خەرمانە ووشە بەكى رەنگا.
رەنگە ، ئەمەش ھەندئ دانە لەو خەرمانە :-

۱ - وەگو : دلداز ئەلئ :-

تېگۆشە دايم ھەر وەگو ھەنگ بە
لە مەيدانى ژين ئامادەى جەنگ بە

۲ - وەك : نارى ئەلئ :

خەنى دىرسى عەشقى نارى وەك راقومى خالەكەت
وا بە لەوحەى گەردنى بىن گەردى وەك میناھە

۳ - وینە : دىلان ئەلئ :

ووردن ھەر وەگو ئەستۆى ئالەبار
خاشن بە وینەى زنجىرى زۆردار
وون بە وینەى تۆزى با بىردو
تەفرن بە وینەى تۆزى بابىردو

۴ - چەشنى : گۆران ئەلئ :

وختى گە ئەكەى چەشنى نەسىم لەنچە بمرەو مال
ئەگرچەبى تەر پەخشە لەسەر گولم وخت و خال

۵ - ئاسا : على گمال پاپىر ئەلئ :

گيانەگم بەخوا لە دوورى تو ھەمىشە شين ئەگم
بولبول ئاسا بۆ گولسى رووت گرىمو ئاتىن ئەگم

كاتىن كە لە ئەوزارى (ئاسا) وورد ئەينەو ، ئەينىن-زىاتر لە ھەمو
ئەوزارەگانى تر مەرجىكى تايە ئەوئش ئەوئە كە ھەر ئەبىن پاش (لەوچو)
يىت ۰۰ جا (لەوچو) لە پىشەوە يىت يا لە دواوہ گرىگ ئىرە ۰۰

— نهانی پرستیدلای : —

سبهین بوو له خهو ههستم که روایتم بهفره باریوه
سیمانی لهتلی بهلقیسه تارای زیروی پۆشیوه

۷ — لهو ... نهچن : همدی نهلن :

لهحوالی لبهم زهمانه له کایه‌ی منال لهچس
دونیا بهکی چس پۆوچه له زهرلی به تال نهچ

۸ — لهو ... نهکا : علی کمال بایر لهلن :

ههینه گریاوم له دووریت خوشه‌وستی مصر حسن
دمشتو سارای شارمزوور ئیستا له دهریای نیل لهکا
(لهو .. نهچن ، لهو .. نهکا) نهم دوو نهوزارهش مهرجیکیان تیابه که
هه نههچ (لهوچوو بکهویته نئیوان (لهو — نهچن) یا (لهو — نهکا).

۹ — تهرز : نهلن :

قامهت تهرز توول سهول ساوا کرد
لهو ساوا ماواي جنت ناوا کرد

۱۰ — چون : مهولهوی نهلن :

هیج سهز کاوان جه سهردی یین کهیل
بو ممدان چو بۆی یی وه فایسی لهیل (۱)

۱۱: هیج = پتچ نهرم ، کاوان = بهرزایی بهکان ، کهیل = پر ، وانه : پتچو
لوته‌ی شاخه‌کان پر بووین له سهرامو سۆلو بۆنی ساردی یان لیره
دیت ، بۆنی نهو ساردو سه‌یهش وه کو بۆنی یی وه فایسی لهیل وابه که
مه‌بهستی به لهیل یاره ... بو نهم روون کردنه وه به سه‌یری (دیوانس)
مه‌ولهوی — لیکدانه‌وه‌ی مه‌لا هه‌د الکریمی مدرس (گراه

دابەشكردنى ئىكچواندىن

بە گوڭىرەي ھەر چوار بىرەنەگەنسى

(لى چو) و (لەوچو) دوو سترونى پتون و ئىكچواندىن راڭرتوۋە،
ئەگەر يەككىيان كەم يىت يا ئەۋەتە ئىكچواندەنەكە ئەيىتە تەم و ئەپەۋىتەۋە،
يا ئەۋەتە بە گوڭىرەي ئەين ئەۋەتەلەش ئەيىتە (خواستن) ۰۰ ھەر چۆن يىت
ئاتاين دەست بەردارى ھىچكىيان بىن ۰۰ ئەيىتەۋە ئەۋزارو ئىكچوۋن،
ئەم دوۋەش ھەندى جار تاكەتاك ديار ئەين و ھەندى جارى تر وون ئەين ،
ھەرۋەكەر ئەۋەشيان ئەين كە ھەردوۋكىيان پىكەۋە (ئەۋزارو ئىكچوۋن)
ناۋيان يىت وەكەر ئەشگونچىن كە ھەر دوۋكىيان پىكەۋە فېئى بىرېن ۰۰

ئىكچواندىن بە گوڭىرەي ھەر چوار بىرەنەۋە بەم جۆرەي خوارەۋە
دابەش ئەكرى :-

۱ - بە گوڭىرەي ئەۋزار :

ئەين بە دوو بە شەۋە :

۱ - ئىكچواندىن بىرەللا :

ئەۋ جۆرەيە كە ئەۋزارى تيا يىت ، ئەۋەشيان وا ئەين ئەۋەندە بە
تېنەۋ تاۋ يىت . وەكەر

چاۋ ھىلانەي ئادامى دىل
پەنجەنى ناسك دىنى وەكەر

دەستى نەرسى بە گول چواندوۋە ، ووشەي (وەك) ئەۋزارە ،
ئىكچوۋن نەھاتوۋە . بەم جۆرە ئىكچواندىن بىرەللا ئەۋەيە كە لە لى چوۋو
لەۋچوۋ ئەۋزار دروست بوۋېن : ئىكچوۋنى تيا ئەين .

ب - ئىكچواندىن چەختاۋ :

ئەۋ جۆرەيە كە ئەۋزارى تيا ئەين بەلام ئىكچوۋنى تياين . كە
ۋاتە ئەم ئىكچواندە لە لى چوۋو لەۋچوۋو ئىكچوۋن پىك دېتە ئەۋزارى

يا تايچ ، وه كوز اخندي خانى نه لى :-

مشرق توى لائرى ته ظاهر مغرب لىزو باطنى من لاسر
دائم دىسوژيت، دمرشتهى جان ته ناسوژيتن به غهبرى لىزمان
له نيوهى به گهم مه به ستى له تو موومه ، نه م موومه به رۆزهلات
نه چوئىن ، مووم لى چووه ، رۆزهلات له وچووه ، ئاگرى ههردوولا
ليکچوونه . نهوزار نه هاتووه . ديسان له نيوهى دووم خۆرى به خۆرئىن
نه چوئىن ، خۆرى لى چووه ، خۆرئىن له وچووه . نهوزار نه هاتووه . به م
چۆره هه ر لىکچوانديک ته نها نهوزارى گهم ييتو سى بنه پته گهى ترى
يا ييت نهوه لىکچواندى جه ختاوه .

٢ - به گۆيرهى لىکچوون :

نه گهر له سووچى لىکچوونهوه ته ماشاى لىکچواندن بکين نه بن
به دوو به شهوه :

١ - لىکچوانى دىرته :

نهوه به که شان به شانى لى چووه له وچووه لىکچوونى يا باکراين ،
به لام نهوزار نه بن وه کو عوسان عوزيرى نه لى :

ليوى شيرينى نالى ههنگونيت

چاوى خومارى پى له نه فوونيت

هۆنه ر لىوى ئالو شيرينى يارى نه کا به ههنگوين . لىو لى چووه ،
ههنگوين له وچووه ، شيرينى نه شه به خشى ههردوولا لىکچوونه .
نهوزار نه به .

ب - لىکچوانى قووله :

نهوه لىکچوانده به لىکچوونى يا نه ييت ته نها له (لى چووه ، له وچووه ،
نهوزار) پىک هاتين . بابا تاهيرى هه مەدانی نه لى نـ

نېونى زولفى تو مه فتونم نهى گول ز دىمكى دووى تو دلخوونم نهى گول
منى عاشق ز عىشقت بن قىرامم تو چون له يلاو من مه جنونم نهى گول

نه لږه . ښه گولۍ واکه نه یار له بری زواتی تږوه که وه که ښکې
 خه ناو به تری چین وابه مستو بن هژشم . له ږه لگی رږوی تږه وډگر
 خوینه دلم لت لت و زامداره منی نهشتی و نه ښنداری تږ ، سووتاو به
 گری خوشه وستی تږ ، نهشتی تږ به جږوږن له سره ، داوم وږو کاسی
 کردووم ا وږلو سر هگردانو بن جیگاو شوین ماوم ا خوشه وستی وا
 له هه ناو هوه تواد هتوه که حه جانم پراوه وه کو مه جنوونی شهیدا داوومه ،
 کیوو همره توه هلدیر ، به دوی تږوه نه گه ږیم تږ ا که (وه کو له بله کی
 بن مه بله که) وایت . یاری به له یلا چواندوه ، یار لږ چوه ، له یلا
 لهوچوه ، (چون) نهوزاره . لیکچون نهووترهوه .

۲ - به گوږه ی نهوزادو لیکچون پتکهوه :

نه گهر به چاویکی نهختی فراوتر پړوانیه لیکچواندن که نهوزادو
 لیکچون پتکهوه بگریتهوه ، له م باره یوه لیکچواندن دوو بهه :

۱ - لیکچواندن دیرژه ی بهره لالا :

نهو لیکچواندنه به که هر چوار ره گزه کانی به ناشکرا نیا هاتېن ،
 لطیف به رزنجی نه لږ :

نهو لیکچواندنه سووره که وه کو خوشه

ناسک ، دیکو جوان ، تادو بن وینه

ږې

لیری دلخوازی به خوین چواندوه له سووری دا . هر چوار
 به ږه ناشکرا هاتون ، لږو لږو چوه ، خوین لهوچوه ، وه کو نهوزاره ،
 سووری هر دوولا لیکچواندنه . نه گهر به وږدی به پری لم
 جږره لیکچواندنه بکین دینین له پتکه
 نهوزاری نیا به ، که نهوزاریش هه سوو نه به
 (لیکچواندن بهره لالا) وه کو باسان کرد ، له گه نه مه شا (لیکچون)
 به ناشکرا هاتوه ، که (لیکچوونیش) هاتېن نه به به (لیکچواندن)

دریځه) وده کولای دټاين . که واته (ليکچواندنې دريځه) بهرله (نډه)
کړکړدنه وه موټوربه کړدنې ليکچواندنې (بهره لار) و (دريځه) دروست
به وه .

ب - ليکچواندنې دهوان :

له م ليکچواندنه ته نه لېچوو له وچو نه ووتړي و بهس ا واته
ليکچوونو نه وزار ناريان نابريټ (حريق) نه لې :

خوت وه کو سولانو چاوت حاکم و برقت شمير

نيرې موټانت وزيره مشقي خونخواري نه کا

(حريق) له پيشا ياري کړدوه به سولتان ، به لام چرنکه نه وزاری
له لاهه هتاوه سيري ناکهين ، به لکو ته ماشاي نه وه نه کهين که چاوی
کړدوه به حاکم . چا و لېچووه ، حاکم له وچووه ، نه وزارو ليکچوون
نه هاتوون . نه گهر نه ختي له م جوړه ليکچواندنه وورد ينه وه ، نه وزاری
تيانې به ، که نه وزاريش نه برو نه بين (به ليکچواندنې جهختار) وه کو باسان
کړد . هرومه ها ليکچوونيش نه هاتووه ، که ليکچوونيش نه بين نه بين به
ليکچواندنې قوله . له بهر روښاني نه م ليکدانه وه نه شخ به م جوړه
ليکچواندنه بروترې «ليکچواندنې قوله ي جهختار» يا وه کو (به گهر
گهردي) نه لې :

به يووله ي غيانم له ژبن دژاوه باده ي پر هيوم له دمست رژاوه
روڼاکي مانگي گمنجيم نه ماوه نستووني راستي شاديم چه ماوه
ملام له داري رازا و مړيوه تاسم له لانه ي پيرا ترميوه

ليړه دا شاعير له دژختيکي سختي ره شيني هله قرچن بڼه که
ديته ده لک ټاوازي خه م مه ينه ت بلاو نه کانه وه و بليسي ټاوتيدی
نه پړوتن . گيانی کړدوه به په پوهوله . گيان لېچووه ، په پوهوله
له وچووه . ليکچوونو نه وزار نه هاتوون . سيري جوښي هله وچووي
دلی شاعير بکه به وده گري دانه مرکاوه که ليکچواندنې روان يتن ،

به لکوهه پۆنی ئازارو ئاومیدی رای نه مانج بۆ خودی زیاسر پین نه
 مه بهست هه لپێ ٠٠ له وچوو که په پڕوله په نه کا به موزافو ئه ی داته پال
 لێ چوو که گیانه ، نه لێ (په پڕوله ی گیاسم) ٠٠ ههروه ها به گوێره ی
 لیکچوانده نه کانی تریش که هه موویان لیکچواندنی ره وانی له وچوو یان تیا
 دراوه ته پال لێ چوو ٠٠ «باده ی هیوا ، مانگی که نجی ، ئه ستوونی شادی ،
 داری راز ، لانه ی یسر ٠٠ »

دابه شکر دنی لیکچواندن

به گوږه ی هر دوو لا ... (۱)

لیکچواندن وه کر دره ختیکی زل وایه مه لن لقو چای لن نه یته و...
به هممو لایه کا پهل بلاو نه گاته وه . له عه ره به کان : میرد ، عسکری ، این
رشیق ، عبد القاهر الجرجانی ، حلبی ، سکاکي . . نه مانه و گه لیکي تریش
هر یه که له سوو چیکه وه به پنی یرو باوه ری تایه تی خوی لیکچواندن
دابهش کردووه ، نووینی هم هممو جوړه دابهش کردنا نه کاتو
شورتیکی زوړی نه ویت . . بوزه جاری له پیشا به گریزی هستی و ژیری
هر دوو لا بهم چه شنه ی خواره وه دابهش نه کین :

۱ - لیکچواندن شتی هستی به شتی هستی :

شتی هستی نموده که بهر فرمانی هستیک یا پتر بکوهی :
هسته کانیس نه مانه ن : ۱- دیتن ، البصر ۲- یستن - السمع ،
۳- بون کردن - الشم ، ۴- تام کردن - الذوق ، لیک خشان - اللس
نه بن نه وه شمان له بهر چاو بیت که زافا کانی په رومرده و هولان سه لماندو و یانه
که تا وماره یه کی پتر له وهسته نه بکوه نه کار له ناسین و نه بونی شت ؛
نه و شته با شتر نه پیته دله وه . . نموده (گوران) نه لن :

گوپی خوم رتجواری جوان و هر زده کار

جیاوازی چیت دیوه

له گانی و پووسکی ژیر سیمبری دار

نه زیخی مرواری و لای ومله زیوه

زیخی به مرواری و گاوی رودنی به زیو چواندووه ، له یه کم زیخو
مرواری هر دوو کیان شتی هستین ، هر وه ها له دووه میا (تاو و زیو) ،
چونکه نه دبترین و ده ستیفیان لن نه دري .

۲ - لیکچوانننی شتی ژیری به شتی همستر :

شتی ژیری نوده به که تهنا به هوش و یرو لیکدانه وه بزانبری و نه که ویت بهر پهلی هیچ به کنی له همت کانه وه ، جا لیرمدا شتیکی ژیری به شتیکی هستی نه چوینرئ ، نه مهشیان زور به تیند ، ییزه چونکه لئ چوو که شتیکی ژیری وه هستی پین ناکرئ له گهل له وچوو که شتیکی هستی به برامبه ره که نه کرین . وه کو (زیوه) نه لئ :

توبه یکم کردوه وه کیوی ناسن مه حکمه

تا له دنیا دا بعینم عشقی چاو مستانی خوم

(توبه) شتیکی ژیری به ، نه توبه به ی به کیوی ناسن چواندوه که شتیکی هستی به له باره ی داروان و خور راگرتنه وه .

۳ - لیکچوانننی شتی ژیری به شتی ژیری :

شتی ژیری نهو زامیره نسیرانه نه گرتنه که ناکه ونه چه بری دمه لاتی همت کانه وه وه کو : « زیوه کی ، چالاکی زاین ، هینسی ، نازابه تی ، تودیه یی ، ... » وه کو بلسی : « هینسی پیاده تی به » . هردوو کیان شتی ژیرین ، یا وه کو (درق بن ئابرویی به) نه وانش هردوو کیان شتی ژیرین .

۴ - لیکچوانننی شتی هستی به شتی ژیری :

نوده به که شتیکی هست پین کراو به شتیکی وا بچوینرئ که زه بنی یتو نه که ویت بهر هیچ همتیکه وه ، کاکه ی فلاح نه لئ :

نه وه کاسه کم تاله وه مردن

بهره له ژمه ری خطه تو ماتم

که نه لئ کاسه کم مه هستی نهو شتی به که له کاسه که دایه . نه مهشیان خوازه به کی - مجاز - زور جوان و لایابه که په یوه ندی یتوایان

يوشنويه : اكاڭنى فەلاح ئەم ئاڭىيە بە مردن ئەچۈيىن . ئۇ ئۇلۇڭ زاتى .
(كاس) شىكى مەستىرە ، تام ئەكرىڭ . بەلام مردن شىكى زېرى بە .

دأبەشكر دنى لىكچواندن

بە گوزىرەى ھەردوو لا ... ۱۷

بە گوزىرەى لىكچواندنى چەند شىك بە يەك شت يا يەك شت بە
چەند شىك ، لىكچواندن ئەكرىڭ بە دوو بەشەوہ :

۱ - لىكچواندنى تەخت : ئەوہ بە كە دووشت يا پتر بە يەك شت بچوتىرئ ،
واتە لىچوو چەند شىك يىتو لەوچوو ئاكە شىك بىن ۰۰ وەكو
گوزان ئەلن ،

نەسىمى بۆن خۆش ، كزەباى فىتك ، وەك نەواى ئىلھام
سەماى جوانى پەرى تەيمەت دىننەئە ئەنجەم
گوزان دوو شتى (نەسىمى بۆن خۆش ، كزەباى فىتك) بە يەك شت
(نەواى ئىلھام) چواندوہ .

۲ - لىكچواندنى كو : ئەوہ بە يەك شت بە دووشت يا كۆمەلە شىك
بچوتى ، واتە لىچوو يەك يىتو لەوچوو كۆمەلە شىك يىت .
حاجى قادرى كۆيى ئەلن :

بىن خەمىم داين ، نەخۆشىم لىكرى چاوى كەچى
وەك منو بەختى سىناھم ھەر نەخۆش نووستورە

باش ئەوہى حاجى بە لىخى بىن خەوى نەخۆشى لە خۆشەو لىتەكەى
ئەكرىڭ ، دىڭ چاوى رەشى بە خۆرى بە بەختى رەشى خۆى ئەچۈيىن ۰۰
دبارە حاجى لىكچواندنى يەك شتى كىردوہ كە (چاوى بارە) بە دوو
شت كە خۆى بەختى رەشىئەى .

بە ئىكچواندەنى ئىكچواندەنى

بە ئىكچواندەنى ئىكچواندەنى ...

ۋا ئەين ھۆنەر لە بەك دېرە ھۆزاۋەدا زياتر لە بەك ئىكچواندەن دېنى ، ۋانە دوو شت يا پتر بە بەك ئەچۈنى . جا ئىستا لە بارەى چۆنىنى ھىتانو دارشتى ئەم ئىكچواندەنە لە دېرەكا ، ئىكچواندەن ئەكرى بە دوو بەشەۋە :

۱ - ئىكچواندەنى بىلاو :

ئەۋە بە كۆمەلە ئىكچواندەنىك لە بەك دېرە ھۆزاۋەدا يىتى ، بە مەرجى ھەرىكەيان سەر بەخۆيتتو بە ۋانى تەۋە ئەبەستراي . بە كورتى لە پىشا ئىكچواندەنىك بە تەۋاۋى يىتى ئىنجا كە كۆتايى بە ۋىتا بېتە سەر ئىكچواندەنىكى تر ، ئەۋىش بە تەۋاۋى يىتى ئىنجا بېتە سەر بە كىكى تر ، ئەك ھەموۋيان تىك ھەلبكىشى . (كوردى) ئەلە :

كەباب دىل ، خوتىن مەيە ، ساقى فراقت

قەدەج چاۋو مەزم ئىسرنە بى تىق

ئىكچواندەنى (دىلى) كەدوۋە بە (كەباب) ، (خوتىنى) كەدوۋە بە (مەي) ، (چاۋى) كەدوۋە بە (قەدج ، پىالە) ، (ئەسرنى) كەدوۋە بە (مەزە) . ھەر ئىكچواندەنىكىشى لەماتە سەر بەخۆتە .

۲ - ئىكچواندەنى پىچراۋ :

ئەۋە بە كە ئەم ئىكچواندەنى ھۆنەر لە بەك ھۆزاۋەدا ئەيەننى ھەموو لىچۈۋەكان لە تەيشت يەكەۋە زىز بىكا پاشان ھەرىكەيان بە

په پټښا له وچړوه کانا ټيټي ټنجا لږ چړوه کانا . (سالم)
 نه لږي :

له موژگانو برقي ټيټه و هټاوه ،
 بهر ابرو بڼو دلسم شمير و خمنجر

(سالم) موژگانو برقي ټيټه و هټاوه ، نه به له نيروي به کم ، له
 نيروي دوهم شميرو خه لجرى هټاوه موژگان به خه لجرى برقي
 به شمير چواندوه ، وه نه يڼ هر به که له لږ کچواندانه به جيا جيا
 هاتڼ به لکو تيزو فيز ټيټه هه لکشان . . له پټښا هه ردو لږ چړو
 (موژگانو برقي) هاترون ، پاشان هه ردو له وچړو (شمير و خه لجر)
 هاترون . شمير بڼو برقي و خه لجر بڼو موژگان نه گه رټه وه . وه کو نه وه
 نه يڼ نه وه ټيټه که هټه نه له پټښا له وچړوه کانا ټيټي ، ټنجا
 لږ چړوه کانا . (نالي) نه لږي :

هر نابو نابى جه ننه تسي و دوزه خيت دعوي
 پروانه ناوچه واني به شوشو برقي عه بوس .

له پټښا له وچړوه کانا هټاوه (جه ننه و دوزه خ) ټنجا لږ چړوه کانا
 (ناوچه واني به شوشو برقي عه بوس) .

لږ کچواندنې پيچراو دوو به نه :

۱ — نه وه به چهند لږ چړوه ک به دواى به که وه ټيټي ، ټنجا له وچړوه کانا
 به ريز ټيټي . واته به شويڼ به که وه هاتنى لږ چړو له وچړو له هر دوولادا
 وه کو به ک ټيټ ، يا خود ټاښکراتر بلين نه يڼ به کم شت بڼو به کم و
 دوهم بڼو دوهم و سټ به بڼو سټ به ۰۰۰ بڼي ته وه ۰۰ مه ولوى نه لږي :

وه بڼو نه و بالاو نختو کوټو هم
 سټو سهوزو گول خونچه به و دم

له پيشا لڼ چووه ځاني هټاوه : (بالا ، خمت ، كولم ، هم) جا ټک
 له نيوهی دووهم له وچووه کان دټين به پڼی هم ريزه وه ريزيان ټکات .
 په کم جار (سرو) دټين که ټو په کم شت (بالا) ټه چته وه . بهم جوړه
 دووهم ټو دووهم وسيزه ټو سيزه ده گريته وه . ټه مټيان پسی
 ټه ووتری پټچانو کرده وهی رټک (۱)

ب - ټه ووش وا ټه پڼ که ريزی به شوين په کوه هاتنی لڼ چووه
 له وچووه کان له هر دوو لادا وه کو په ټه پڼ . به کورتی ليره گوتی
 نادری به ريزی لڼ چووه له وچووه به لکو هر چوڼ يټت وا دائه نری .
 ظاهر به گی جاف ټه لڼ :

بروډو روخارو زولف لټوی ټالت

شه وو روډو هيلالو عه قلو مرجان

له پيشا کومه لټک لڼ چووی ټاو بر دووه (برو ، روخار ، زولف ، لټو)
 به لام له کانی هټانی له وچووه کانا (شو ، روډ ، هيلال ، عه قلو مرجان)
 گوتی نه داوه ، به وه په کی ريزی يان . ټه مټيان پڼی ټه ووتری
 (پټچانو کرده وهی ټا رټک) (۲) .

لټکچواندنې دوو سه ره

ټه وه په که نروسه يا هټه ر شټک به شټکی تر بچوټين ، پاشان
 بگريته وه لټکچواندنه که وه ربگريټی ، واته لڼ چووه بکا به له وچووه به
 پټچواندنه . به کورتی هم جوړه لټکچواندنه برتوبه له لټکچواندنې
 دوو شت به په گری . (حمدي ټه لڼ :

همر ټاله وا له بودجی جهالا وه کو هيلال

همر ماهه وا له گونجی مهالا له ټال نه چي

۲۰۱۱ . له بهرگی دووهمی ره وانبیزي که (جوانکاری) به به دوو دريزي
 باسی پټچانو کرده وه کراوه .

نډای زده اڼه به بښه وانه هله چرخاوه ، نه و تاله بڼ زخه ښه کړه .
 چټکي وټر سږي وولاخانه بووه به مانگي يه که شهو - هلال -
 (چونکه مانگي يه که شهو خورشو وسته ، نه لږ نه م تاله به تاله وه که شهو
 مانگه جوا ته وایه ، نه که هر نه و نه بگره چرخي چواشه به ته وایي
 پښتې له پياوې پياو هله کړدوه و فرقي ي داو ته چالي که ساسي و نه بڼه تي
 که وه کړ مانگ نه دره وشا هوه . . ئيتا هلال وه کړ تال وایه . .

ته ماشاي نه م بيره وورده و خه ياله تيزه بکه ، په کم ج (تال) نه که
 به (هلال) و نه ي با ته که لوي جهلال ئنجا مانگ نه کا به (تال) و دای
 نه کښتېن بڼ کونجې مهلال . تال نه کا به هلال و هلال نه کا به تال . .
 هرومه (قانع) نه لږ :-

نمى بولولى بن دانه منو ليوه هژاربن
 همدرو و هو به مونتيزى فسلې به معاربن
 تو چمنى منو من وه کو تو بن کسو کاربن
 داماو کزو دهر بدمرى کوچى شاربىن
 بابندى قه فسل خانه وه يا دېلى دياربن

له م هژار وده ليکچواندني دو سره هبه ، که له بن کسو کاري و
 بن دانه وده به دهرى و به نډايه تي دا خړى به بولبول و بولبول به خړى
 نه چوئښ |||

ليکچواندني ناوه ژوو

ليکچواندني ناوه ژوو نه و په که ليکچواندنه که وېر بگيږن ، واته
 لي چو بگيږن به له وچو به و نيازى که ليکچوونه که نه و جوان و
 به هيز تره تال له وچو ، نه م شيان زاده ي هروشه کاري به که له دوولامه
 دهر نه که وځي :

۱ - ليکچواندني ناوه ژوو وا پيشان نه دا که لي چو : به تيز و نه ورم

نره به له وچو دهر باره ی لیکچوانده که له نه پری له راستی دا وانی به .

۲ - بایه خدان به له وچو چ له باره ی واناوه چ له باره ی روخاره وه ،
وه کو چاو برسی به که روخار تکی جوان به نان بچوینن . که برسی به که
نم جوره لیکچوانده نه کا هر له بهر نه وه به که زور به مرقو په روزه
بق نان و رنگه خه ویشی پتوه بیښی ، که نه وهش نه کا هر بق نه وه به تی که
بایه خ دانی خوی به نان دهر بخا . نه وهش پنی نه ووتری (دهرختی
مراز - اظهار المطلب) که کابرا له په نای شیکي تره وه ویتو مرامی
خوی پیشان نه دا . . .

وه که ووتان نه م چنه لیکچوانده پراو پری هوښه کاری به ،
زورتر نه و که سانه هانای نه به نه بهر که لیکچواندنې ساده و ناسایی کرمی
سریان ناکوژی . وه کو (مهردی) نه لږ :

نه مړچی وکڅه یالی من

عبدالدهوری لهشی داوه

مهردی به وونده جوشي دلی دانامرکيه وه که خه یالی خوی به عبا
بچوینن ، به لکو دهره دانسی خه یالی خوی له
قهو بالای یار لوسو پښ که لږ تر نه بیښی - یا نه به وئی وای پیشان بدا -
له داپوشینو پیا هاته وهی عبا ، بقره عبا به خه یالی خوی نه چوینن .
به پنی نه م لیکچوانده خه یال نه پښ به لږ چوو ، که له راستی دا
خه یال که وه کو عبا دهروری لهشی داوه ، واته له بهر تا (خه یال) لږ چوو
(عبا) له وچو ، به لام که مهردی مه لې گپاوه ته وه واره وروی کردوه ،
هر بق دهرختن و پیشان دانی هوښه کاری به .

چند سربلجی :

۱ - هر له م جوره لیکچوانده به که هونه به شتو به کڼی له شاره وایاله
دپته پښو به پرسیار کردن خوی له راستی نه شته مه بهت که خه شیم
نه کات که له راستی دا خوی زور چاک نه زانن چیره ۱۲ برسیاره کښ

که له کا هر بق نهو په نې نه خو خه شيم کردنه کې په ښکې رانه ، پدې
 قه لم ، و ده هله له تاندنيکي هونري له ژړه ووهېن . . . و ده کو کامه راڼ
 نه لږ :

بهژني تو يا بهژني فينوس نهی فرشته شمنگره
 خونچه تنگر يا دمی تو يا دلی من تنگره

هونه و ستو و پته بهژني بار بکا به بهژني فينوس ، خو له منو
 توش باشر نه زانې که بهژني ياري نهو هر توژي بهژني فينوس ناشکيني
 به لام بق نهو دى ليکچوانده که به گوړ تر يت هاتووه هيدم گرتو و خوى
 خه شيم نه کا ، گوايه کوړ سري لښتياووه نازاني کامه پان جواتره نه م
 نه زانين و خو خه شيم کردنه ش به پريار دهر نه خا (۱) . .

له نيره دوه و مېش سفره دى همان مه سله د پان کردو ته و به لام نه ک
 له سر زمينه دى ليکچواندن به لکو له سر زمينه دى به راورد کردن .

۲ - چاکر و ايه له م جوره ليکچوانده له وچو ته يوش
 ناوه و وړو کردن - شيکي هستي يت چولکه به موه باشر نه چيېن . .
 (به کر گردى) نه لږ :

کيو سفين له سر زمين چسپاوه و ده په يمانى من
 که چي يارم تو راوه ليم له بر ديفى دوستو دوژمن

ليکچواندنې په يمانى نه گور او دى کردووه به کيو سفين ا چوڼ
 کيو پولاينى سفين داړواوه ره گي چو ته ناخى زمين دباره په يمانى
 بريوش به م جوره له دلو دهر و ويا داړواوه ټيکه لوى خوښي دماره کاني
 بووه . بويه که نه يني په يمانه کې به م چشه ټيکه لوى خوښي دليته به
 لاپه و ته بلې : « په يمانى من و ده کيو سفين » واته په يمانى به
 سفين بچوښي ، به لکو ليکچوانده کې ناو و وړو کردووه ، واته لږ چرو که

(۱) له م جوره هونره لتيکي جواکباري به پي نه و وړي راگومکي
 ناشنا - بجاهل المار) له برگر دوه م باس کراوه .

په يمانې خړبه تېر، په چا سپاو ترې دا لاره له كيږي سفین ۰۰ سفین، به
په يمانې خړې چو اندووه .

ليکچوالدنې په سندیده

وا ټېن ټو کاته ی که ټه ټوئ شتیک به شیکي تر بچو ټنی لږ چوو
په سندتر بکې له لهو چوو ۰۰ (سلام) ټلږ :

چمند کميکي لاوو چمند گه نجی شمرېو دل قهوی
اسمی اعظمیان ټه زانی راپه ټرین زوو دهستو بررد
یله دمی په کیان گرتو هه موو روومو ټه فسوونی دیو
ټیپه ټرین وک شیری ټیسه ، شیر له هه ټه تیان ټه مرد

سلام گه نجو لاوانی (ټوی اعظم زان) ټه کا به شیري ټیسه ، (لاو)
لږ چوو ، (شیر) لهو چوو . پاشان دلی دانه مرکاوه پای داوه تهوه ټلږ :
« شیر له هه ټه تیان ټه مرد » جگه لهومی که ټه مونه رڼه پیسه په کی
سر به خړبه یو پنی ټه وو ترې (الرجوع - بادانهوه) به لام ټیسه هر
ته ماشای ټه وه نده ټه که پین که ټلږ ټه که وک شیر واپوون به لکو له شیر
ټا زاتر بوون چونکه که شیر چاوی به هیرشی ټه وان ټه که ووت له ترسانا
ټه مردو ټه توابوه ۰۰ سلام ټه م لاوانه ی په سندترو چاوقایم تر دا لاره له
شیر . هر له بهر ټه م په سندکر دته ی پنی ټه وو ترې « لیکچوالدنې
په سندیده » .

با وه کو : « رات ټیر گس له بهر چاوی کالتا ، ټه ووه له بهر
ټه گریجه ی خاوتا ، خړبه له بهر لیوی له علینا ، بلور له بهر گه ردنی پین
گه ردتا ، ټه و بهر له بهر که مه دتا ، چنار له بهر بالا تا : سر شکر و
ټه مه زارن ۰۰ »

لوسه ټه بهوئ : چاوی کال به ټیر گس ، کولسی ټال به سیر ،

ټه گريجهی خنو ، ټه وشه ، ټيړی له علين به خولچه ، گهر دنی بڼ گهر د پښور : ټه ور به سته و پور ټالای یار به پښار بچویني ټټټ ټټټ ټټټ
 جوړه ټيکچوالدانه رازی ټاييت به لکو هه مو ټم شاله به رابره یاره کي
 به شهرمه زارو سر شړي ټه زانچ ٠٠ (قانع) ټه لن :-

گوتم بولبول به دینی خوت گوت پڼ چاکه یا کولمسی
 به دمنگی لاشکرا بولبول دوو سعد طعنه ی له شمشیردا .

ټه ماشای ټو بیر به رزهی (قانع) بکه ٠٠ قانع نایه وی راسـتـو
 راست کولمسی یاری به گول بچویني ، چونکه ټم گوله به لای ټه ووه هه
 هیچ نی به به چاو کولمسی یاره وه ، ناشیه وی خوی فرمايک بدا که کولمسی
 یاره کي له په پړی گول ناکتره ، چونکه ټه گـرـ وا بکات ټه ترسـ
 قه کي لڼ ورنه گرنو به په رچی بده ووه و بلین : چونکه تر دلدارو
 سه و داسه ی یاره کي بڼه کولمسی ټوت به لاوه جواتره له گول . له
 ترسی ټم قه به (قانع) خوی له فرمان دانا دهر ټه بات و بانگی بولبول
 ټه کات و ټم برسی پڼ ټه کا بڼ ټه وی بولبول بڼ به راوړکار . که
 بولبول دیت و سه یونکی گول ټه کات - که یاری نازداری خویته و شهو
 روژ وده کو په روانه چرا به ده ور یا ټه سوړپته وه - پاشان چاو هه له بریت
 ټه روايته کولمسی یاری (قانع) و به راوردیان ټه کات ا له شوین خویا مات و
 شهرمه زار ټه بڼ . چونکه کولمسی یاری قانع له گول جواتره ، له سه یفاا
 ټه و ته شق نابات و له جیانی ټه وی ټه رازووی جوانی بڼ گول دابگری -
 که یاری خویته و - ناچاره کولمسی یاری قانع په سندتر بکات ٠٠ ټه هه
 ټه و دله زیاتریش ا له داځاا گول ټه و دنده په ستو زیر دیت به رچاو ټی
 داته به تیر و ټه شتر - چونکه له مهیدانی جوالی دا پړی خواردوه -
 ټه زانی گولیش کامی هه لېزاردوه ؟ بڼ گومان گولمسی بڼ خورش و
 رازاوه ی شست په ٠٠٠

لن هه زراوه یدا (قانع) په کم جار ټه وی کولمسی یار به گول

بچوئڻ به لږام په شتمان ته پيښه وه ، نو لمي پخ نه گول جواتسره ، بږ
دلنبايش پرس به بولبول نه کات ، بولبولش هر کولم په سندتر نه کات ،
نهم پرس کردنه شي به بولبول جوالی به کی به کجار زور به ليکچواندن نه که
له دا ..

نهمر ليکچواندنلی په سندیده له گڼ ليکچواندنلی تاومزوو
به راورد بکين ، نه پينن نهم دووه زور له به ک نه چن ، هر دوکیان لي چوو
په سندتر نه کڼ له له وچوو ، نه ونده ه به له ليکچواندنلی تاومزوو
په سندتر نه کڼ له له وچوو ، نه ونده ه به له ليکچواندنلی تاومزوو ؛
ليکچواندن نه وه دهر ناچي ... به لږام له ليکچواندنلی په سندیده هر
نه ونده به لي چوو په سندتر نه کړي له له وچوو بهس ۰۰۱

ليکچواندنلی وینه

نهم ليکچواندانه ی تا ميتا باسان کردنو نمونه مان بږ هتمان
همه موبان برتي بوون له ليکچواندنلی تاك ، واته شيك به شيکی تر .
ليړه دا باسی جوره ليکچواندنلی تر نه کڼ که (ليکچواندنلی وینه) به .
له جوره دا له جياتي نه وه ی شيك به شيکی تر بچوئڻي ، وینه به ک به
وینه به کی تر نه چوئڻي . مه به ست له وینه نه وه به له چنده پارچه به کی زور
پيك هاتښو نه و پارچانه به ره نكيکی وا تيك هه کشابن که بوون به به ک
شت وینه به کیان دوست کردین ۰۰ (نالی) نه لږ :

زولفت به به به دن به غوزارت که دمسوون
سوچی شوه وا قللی پيروانه چراینه

نه لږ : چوڼ تاریکی شوه نه پيښه هزی نه وه چرا پيروانه رابکيښو
يسووتين ، هر به م چنه زولتی ره شي تر - ياره نازداره که م - بږ نه
هزی نه وه که روومه تی گشو روڼاکت دلم بسووتين ، چونکه نه و کاته ی
په رندی زولفت به هر روخارا بلاو نه پيښه وه رووی روخار نه که وینه
۰۰

په دوه درونانی نه دویادا چټ نهیب ، جا نه لاهو هم دنیا نارینه دا دلی
گر تروم به شوین روناکین نه گری له پر له روخارت راست دیتو
نه ونده به دهوری یا خول نه خوا تا نه بین به خوله میتش ا

(نالی) وینه به کی دیوه «زولفه نه یته هوی سوتانی دلی به ناگری
رووه وه» جا هم وینه به به وینه به کی تر نه چوینن که باو تره نه ویش نه وه به :
د شوه نه یته هوی سوتانی په روانه به گری چرا ۰» له دو وینه دا
لیکچواندن نه که ووتنه تیوان (زولفو شوه) به تنها ، نه شک ووتنه به ینی
(دلو په روانه) به جیا ، هرووه کو نه شک ووتنه میانه ی روخارو چرا ۰۰»
راسته نه توانین زولف بکین به شوه له ره شی دا ، روو بکین به چرا
له گه شی دا ، دل بکین به په روانه له گریانو سوړانا به لام (نالی)
مه به ستی هم تا که تا کانه نړیه ، به لکو مه به ستی هم وینه به که له پشت
هم تا که تا کانه وه هن ۰۰ که واته لیکچواندن وینه نه وه به وینه به که به
وینه به کی تر بجوینن تر که هره به که له دو وینه به له چنده پارچه به یک
هاتېو مه به ستش پارچه کان نه یته به لکو هم وینه به یته که پاوه کان
دروستان کردوه ۰ یا (حریق) نه لږ :

پیی بلین زاهید به خیری خوی له وعزی من گمړی
عشقی من شوعلو بلینه ، وعزی نه وه وده خارو خهس

(حریق) له لیکچواندنه به رزه دا (عشقی دلی خوی) به
(گلپو بلینه ناگری) نه چرتون ۰ (په ندو وعزی واعیز) به (خارو خهس -
دړکو دال) نه چوینن ۰۰ پښ گومان نه گمر مه به ست که هه مووی هه
نه به ونده یته بانای وایه یته نه گه یشتن به هیچ ، به لام (حریق) به به ستی
نه وه نړیه که به تنها عشقی دلی خوی بکا به شوعلو بلینه ، وه وعزی
واعیز بکا به دړکو دال وېس به لکو له وډېو نه تا که تا کانه وه وینه به که
بېدی نه گری ، دیه بیک نه که وینه بهر چاو ، نه ویش مه به ستی نه وه وینه
دیه نه به ا

حریق نه دینه نه مخاته پتش چاو که پزون ټرټیک نه گدر (کلبو
 بلیښی) بدریښتو. دهر چهغه پودش د پلټنې سرچینه و نه ټنگه لاسه
 بخته سر به نیازی کې کړدنه وې له لاین ټاگره که بهو پووشو په لاسه
 خوشر نه یتو له لایه کی ترشو ، ټاگره که هم پووشو په لاسه هل
 نه لوفیو قوونی نه دا جا نه لږ عشقی دلی منیش وه کو نه ټاگره بلیښی
 نه پوا به ټاسانا ، ومعزو په ندو ټاموزگاری وایزیش وه کو پووشه که
 وایه ، نه به وې بهو وه عزانه گړی دلم داسر کیتپوه به لام نازانې که به گړن
 نه کا به ټاگرا نازانی هم وه غزو ټاموزگاری یانه له لاین گړی هم عشقم
 له دلا خوشر نه کدو له لایه کی تریش عشقی من ومعزه کا نه خواو
 ناپیلن (۱) .

لیکچواندنې وینه زور جوری هیبه له واه :

۱ - نه ویه که ته ها مه به ست روون کړدنه ووه پشاناندی وینه کی
 یتو نه گونج ټاکه ټاکه وینه کان به یه ک بچو ترین وه کو

شیر که هات گیرده بو سه د نمره وه نالی به هیچ

عاقلیک گوئی لن نه گیرئ بیري سه سالی به هیچ

لیره دا راسه مه به ست پشاناندی وینه که به به لام که سیری
 پاوه گانی هم لاو نه لا نه کین بزمان دهر نه کوئی که ناگونج ټاکه
 ټاک به یه ک بچو ترین ، لیکچواندلی پیای عاقل نا کرئ به شیر ، به لکو
 پیای نازار به جگر به شیر نه چو ترئ ، (بیری سه سالی) نا کرئ به
 (نمره نال) .. جا دیاره لیره هر ته ها وینه کان به یه ک نه چنو
 بس ۱۱

(۱) هم لیکچواندنې حریق زور له وه نه چن که (احمدی خانی) له (مهم
 وړینا) هیاو به نه کین :

عشقی ټاگره نه فحشه نه صیحه ت سر پورده به ټومبه فطیحه
 سالیس لم راسی به پشان داوه به لام نه ک به لیکچواندن که نه ک :
 دمس له ټو ه ټاگره نا نمکوون خورفی ناصح سر به سر نه فسانه به

۲ - نهوويه كه بكرى تاكه تاكى وټنهكان به يهك بچوټيرى بهلام
نهپيان مه بهست نه پخ بهلكو مه بهست پيشاندانى وټنهكه يتو بهس ا
هرق نهلى :

مجمعه سينه ، وه فنجان مهم وشهر بهست دم
خلمه تى ياره كه زاتيوه غريبى وه تمم

نهلى كه ياره كم منى به ناواره ديوه ، هاتووه هم خه لاتى پيشكش
كردوم : چوځ خوان نهرازيترته وهو شهر بهت و فنجانى له سر دانه نرئ و
پيش كش نه كرى هر بهم چورهش ياره كم دوگمى ترازانووه و سينه
خزى بق كردووه ته وهو مهكى وهكو فنجانى پيشكش كردوم
شهر به تيشى بق ناماده كردبوم كه ماچى ليوى بوو ۱۱

تيره دا ، وايه ، مه بهستى دهر خستى وټنهكه به بهلام له پال نه مېشه وه
نهگونج به جيا جيا (سينه) به (سنى) و (مهم) به (فنجان) و (دهم) به
(شهر بهت) بچوټيرى .. لهم ليكچواندنه ره كاكه تيك هه به چونكه رات
شهر بهت نه كړته فنجانه وه بهلام كهى ماچى دهم نه كړته ناو مهكه وه
بق نهووى ماچى دهمو مهك به شهر به تى ناو فنجان بچوټيرى .. يا وهكو
گوران نهلى :

تو وهلاو شيرو فلسفه ي ئيسلام
گوي دالرتنى تاو تاوى عوام
به بس زيادو كم ديتيه پيش چاو
سمنجى گوران له نامه نووسراو

چوځ كوتير به ديار نامه نووسراوه ماتل نه يتو تهقى سري
ديت ، مه له لى تاو تاوى عواميش هه مان شه كه گوتى بق شيرو
فلسفه ي ويان راهه گرن ..

بەلەبەلە

تا ئىشتا نەختى بە فراوانى باسى جۆرەكانى لىكچواندىنان كىرد ،
ئەومەن ووت كە لە لىكچواندىنى ئاۋەژوو شۆيىنى لىنچوۋو لەوچوۋو
ئەگۈرۈپ ، وا پىشان ئەدرى كە ئاشكراپى سىنەتى لىنچوۋو گەبىشتۈرە
رادەبەك كە گەلنى زىاترە لەوچوۋو .

كە لىكچواندىنىدوۋ شت ئەكرى بە يەكر ھەر ئەبىن يەككىيان
سىنەتەكەي پەسندىر بىن لە ۋەي نر چۈنكە كە ئەلنى « ئەبرۈي ۋەكو
مانگى يەك شەۋە ۋايە » رات ، لىزە ئەبرۈ بە مانگى يەك شەۋە
چۈنترەۋە بەلام لە ھەمان كاتىشا ئەومەن بۆ دەرئەكەۋى كە مانگى يەك
شەۋە لە ئەبرۈ جواترە بۆرە داۋاي ئەۋە ئەكرى كە ئەبرۈ ۋەكو ئە .
لىن بىكرى .

زۆر جار وا ئەبىن ئاۋىستىرئى دوۋ شت لە لىكچوۋنا يەككىيان لەۋەي
نر پەسندىر بىكرى بەلام ئەۋىستىرئى كە (ۋەك يەكى) ھەردوۋ لا پىشان
بدرى ۋەبەلنىرئى ، ئەم ھەنەرەش پىنى ئەۋىترئى (ۋەك يەكى - الشابە)
لىزەدا مەبەتە كە ئاخىرئە پەردەي لىكچواندىن ئەۋەك بەمەۋە پەسندى
يەككىيان بەسەر ئەۋىترا زال ئىت ، چۈنكە ھەر دەم لىكچوۋون لە لەوچوۋو
پەسندىرە تا لە لىنچوۋو . تەنيا لە لىكچواندىنى ئاۋەژوو نەبىن كە پەسندىر
دەر ئەكەۋى . لە (ۋەك يەكى) كە ئەلنى : (گۈل و روۋمەتى يار ۋەكو
يەك وان .) ھىچ درزىك ئايىتتەۋە كە گۈل لە روۋى يار ، يا روۋى يار
لە گۈل جواترە دەر بىكەۋى ، بەلكو ھەردوۋكىيان لەيەك رادە ئەۋەستىر
ھىچ جىاۋازىيەك ئاتوانن خۇيان بخاتە تىۋانەۋە ، بەلام كە ئەلنى
(روۋمەتى يار ۋەكو پەردەي گۈل) لىزەدا رات ئەمانەۋى بە روۋمەتا
ھەلبىلەن بەلام (ضمنا) ئەۋەي ھەر تىابە كە ئاگاتە گۈل لە جوانىدا ،
كەۋاتە جىاۋازىيەك ھەر ئەبىن لە تىۋان (روۋمەت) و (پەردەي گۈل) .
يا كە ئەلنى : « پەردەي گۈل ۋەك روۋمەتى ئازكى يار ۋايە » ئاشكراپە
كە (پەردەي گۈل) بە (روۋمەت) چۈنترەۋە ، ئەمەش لىكچواندىنى ئاۋەژوو

چونکه له .استاد دا ټيټ روومت بگرځ به گول .. جا له درو تو، نه م
 - - لیکچواندنه ومان- بډر ټه کوټي که .روومني .پار له گول بازگره :
 که واته لټرېش په کاني و وهک په کي هر دمت ناکه وټي ، که چاويک به
 (وهک په کي) و (ليکچواندني ټاوه ورو)دا ټه خستين بزمان دهر ټه که وټي که
 له (وهک په کي)دا هر ټه وولده ه په دوو شته که ټه بن به په ک و هيچان
 له هيچ په سندتر ټاکړي ، به لام له لیکچواندني ټاوه وودا لڼ چوو که لڼ
 په سندتر پشان ټه دري .. له (وهک په کي)دا نالي ټه ټي :

عمر عمر عمديلي لمدیه نسی بهرانی بهرانی

سونبول شمیرې زولفیه نسی لمری نی به موی

که عمر عمر و قه دی یار بهرانه بهک دانه ن مانای وایه هیچ
 جیوازی په کیان له تیراندا نامتین ، هر وده ها که زولف ټه کا به سونبول
 لڼی ناگه پټی به لکو دوا به لدی بډر دیت وده و ټه لڼ : (نورقی نږه موی)
 واته هر دوو کیان یخ جیوازی بهک شتن ..

مه به ست له هیڼانی لیکچواندن

یخ گومان لیکچواندن یشه په کي ره وایيږي به کاریگره و که
 ټه مینر ټي به به سیک یا چه له مه به سیکي تایه تی ټه مینر ټي ه موی
 مه به ست کایش بډر (لڼ چوو) ټه گه رینه وده که شاده ماری لیکچواندنه ،
 ټه مېش ه لڼ ټي له و مه به ستانه :

۱ - ده برخستنی گونجیانی لڼ چوو :

ټه مېش وا ټه یخ ټه کاته ی نووسه یا هڼه ټه قه په ک ټه کات نه ختن
 پیچه وانه ویر بکه وټه بهر چاوو ه موی ټه قلیک به ټاسانی وده ی نه گرتي ،
 جا له و کانه دای ټه و شتی مه به ستی به شیکي تر ټه چوتن بډر ټه وده ی
 په رده ی گومانی نه گونجانه که لابدات .. وه کو (کامران) ټه لڼ :

ټولنې : چوڼ بڼه گولنې رووت ته خاتم له پېر په رڼه مني زهش سره د پټۍ
 لږ گرڼم ا ټاوانش مانگي نه ورځوم که سر دهمي گولو رڼه ټاوان سره د تاي
 وړايتيکي پې ټارايشي نوځي به به شپوهنو گرڼانو ټازاره به بو ټا (محرم)
 ټه به جگه له وهی باري رووی یارو په رڼه پيشان ټدا له همداد
 کاتيا باريکي دروولي و ټولماني شاعیر مان بڼ روون ټه کاته وه اا که
 له کاته دا ټدا وړاوه و پالي داوه بڼ ټه وهی په پوهندي به ټه بخاته ټيوان
 ټه و باره ټولماني به تايه تيره ی ټاوه وه و سروشتي دهره وه ..
 بڼ به چي ټياني ټه مه به ته (که دهرختي دڅو لږ چوو) چاکتر
 وایه له وچوو شتيکي هه ستپي کراو ټيټ تا زوو وهر بگيرئ و باشر
 بچسپي ۱۱

۲ - دهرختي ټه نمازي به هيزي يا بن هيزي لږ چوو :

ټه وهش وا ټه پي ټه و خاوه و ټه وهی که ټه و بسترئ ساخ بکريته وه به
 ساده ي بزانئ ، واته گوټگر ټه زانئ خاوه و ټه وهی که هيه به لام پله ي به
 هيزي ټه و خاوه و ټه وهی لا روون نريه ، (نالي) ټه لن :

ټيژاوي سروشم و هکو ټيکيري سو هيله
 روخساره ي زهردم و هکو ټه وراقسي خزانه

۳ - چه سپاندني لږ چوو له ميتيکي گوټگر دا :

ټه و مه به تش زږدتر ټه و کاته دئ که شتيکي بڼوني - منوي -
 به شتيکي هه ستی بچوټيرئ و هکو :

هوشم و هکو خوم سر لږ شپواوه
 له سر جوايکي تويه دامواوه

ټه و جوره ټيکچواندهش گه لن به هيزو دلکينه چولکه (گوزاره و
 ماډاي ويري ټه گهرچي چه سپاوه و ناگوټپي به لام به راورد کردني له گل
 شتي هه ستی و ټيکچوانديان باشري ټه چه سپين و داي ټه پيژي .

ليړدا نوسر يا هژنر لږ چوو نه گرتو به هموو نواځې به
 نه يوازې به به به جوړېکې وا که گوټگر يا خوټر چه شي له گڼل
 بيزوئي و دلي به سره وه بېش ، (کاته ي فلاح) نه لن :

سروشت به بمرغی نالو ولاوه
 نازه بوويکه خوی له تمل داوه

کاکه ي فلاح سرنجې له سروشت داوه له کاتي به هارا ، نه و کانه ي
 زه وي مافوړي سوزي خوی رانه خاتو دارو دوه ون گواره ي گوتیکه
 له گوتې نه کڼو به فری کاواني هم کوټانه نه تاوتېره و شاخه
 سرکه وشه کان پت ک پتک نه بن ، بوني عه به رڼي گولو گولاله له گڼل
 هه وای فیتکې هم به هاره ټيکه نه بې و نه بې به هه تاسه به کی گیان به خش !!
 ليړدا شاعیر نه و سروشت رازاوه به پشان نه داو به توبوويکي
 نارایش دراوی نه چرڼي ..

٦ - دزيو کردنې لږ چوو :

نه مه شي له خوشپو داشورينا نه بې : شيخ ره زان نه لن : دهنگی کهر ،
 ده لگی به قهر ، هډنه تي سوز ، خوی چه قتل

سوودی ليکچواندن

ليکچواندن که نه ميترقي سوودتک يا چه لد سوودتکې لږ ره چاو
 نه گرتي ، نه مالش هه لدتي له و سووداله :

١ - کووتبېري :

وا نه بې نوسر يه وټي کومه له سينه ټيک بداته پال شتن ، يا که سن ،
 چا که په نا نه بانه بهر ليکچواندن بڼ نه و په تي له دريژدادېري رزگاري بېن .

(بیرمیزد) ئەلەن

تالگەنە تەخت سەرمەز سەتەردە وەلە سەرزە

دانەسە مەرواری لەنجەسە سەد سەرزە

ئەوە ھەر لێ گەپێکێک رەگەزدۆزی - الجناس - لە ووشەسە
تەرزە کەوتەتەو کە دووجار ھاتووە ھەر جارەسە مانەسە ئەدات .
بیرەمیزد لە جیاتی ئەوێ بە دوورو درۆزی بە تازو پۆی ئاوی تالگەنە
ییتە خوارووەو بای ساردی بکات ، ھاتووە بە دوو ، ووشە مانای تەواوی
داوە بە دەستەو « ساردە وەک تەرزە »

۲ - بۆ روون کردنەو :

ئەمەیان شا نیشانەسە لێکچواندنە چونکە بەکەم ئەرک و فەرمانسە
لێکچواندن لایردلی گومان و دوودلی بە ھەراھەر ئەو شەسە ئەخرتە
روو . . . بۆی بەکەم ئەنگی و کەم کورتی لێکچواندن ئەو بە مەستەکی
پۆشراو ییتە یا بە تەواوی روون نەکرایتەو . (بیرەمیزد) ئەلەن

جاھیل زلیش بێ وەلە کەندوی بۆشە

دەنگی دەھۆلێش ھەر لە دوور خۆشە

جاھیلی بە کەندووی بۆش چواندووە ، ئەمەش بۆ ئاکرا کردنی
مەستەکی . . .

۳ - ھووشەکاری :

کە شێک بە شێکی تر ئەچۆنێ ديارە نیاز لەم لێکچواندنە ئەو بە
کە لێچوو لەسەر شێو و دۆخی لەوچوودەر بکەوێ ، ئەمەشیان ھەلەت
ھووشەکاری گەرەکی : ئەم ھووشەکاری بەش ئاوی گیانی ھەموو
لێکچواندیتکە ، کوردی ئەلەن :

گەردنی گوردی لە کیوی ییتوون مەحکەمترە

چونکە سەد سالاە لە ژێر پالی خەمایو ناتووئ

گوردی گەردنی خۆی کردوو بە کیوی ییتوون ،
لیکچواندەنەکش پەسەندەبە ٠٠ چونکە کیوی ییتوون لە کوئی ١
گەردنی زراوی لە کوئی ؟ جا هەرچی بلیت دەربارەی ئەم هوشکاریە
هەر هیچ نەووتوو ٠٠

١ - داگرتن و جەخت کردن :

کە لیکچواندیتک ئەکرئ مەبەت داگرتن و جەخت کردن سێفەتی
لنچوو ، کاکەئ فەلاح ئەلن :

هەر کەس ئۆبالی ئیشی خۆی لەسەر ئەستۆبەتی

و مە برۆ چۆن بشتی چاوی گرتوو جی خۆبەتی

لیزەدا راستەقینەبە هەبە : « هەر کەس ئۆبالی ئیشی خۆی لەسەر
ئەستۆبەتی » ، جا بۆ جەخت کردن ئەو مانایە هاتوو بە (برۆبۆ پشت
چاوی گرتنی چواندوو ٠٠

پەلە کاربگەری لیکچواندن

لیکچواندن هەر جۆرتک ییتو بۆ هەر مەبەتیک ییت ل
کاربگەر و ئەنگانتا سە پەلە هەبە :

١ - لیکچواندنی دەوان :

ئەمەیان لە هەموو جۆرە کانی تر بە هیزترە ، تەنها لە لنچوو و لەوچو :
دروست ئەبێ بەس ، ئەو زارو لیکچوون باسیان ناگرت ، ئەوەش ئەبێ
کە لەوچو بکرتە موزاف و بدێتە پال لنچو ، وەکو (بەهەشتی
دەلاری ، دۆزەخی دووری ، داری ئازادی ...)

ناتن کینوم ، سترم شامنه : ههناستم

نه سیمه ، چاوه کاتم ههتیزم لکم

۵ - یتنج شت به یتنج شت : (ناری) نه لن :

رووت وه کو ناگر موژدت وەك شیشه ، لمبرۆت قیمة کیش

مرومحت زولفو کمبابت جهرگی پاره ی ناریوه

۶ - شش شت به شش شت : ئەدەب ئەلن :

به زولفو برۆو موژگانو خمتو پەرچهمو بالا

کهمندو تیغ و تیر ، جهوشمنو خفتان و والایی

به کولم و رووم و ران به مەملەکو سینو گمردن

عقیق و لعل و یاقوت و دوورو بلوورو مینایی

۷ - حەفت شت به حەفت شت : (کوردی) نه لن :

کەك خەمت و باز رهوش ، سه قهر سه دا ، په یچه عوقاب

چاو مەرآن ، ناسك نیگه ، شیر گمەن ، سمت غمزال

ره وائی لیکچواندن

ره وائی لیکچواندن له وه دایه نووسه وینه ی شتیکی دوورو
شاروه یتیت و به هۆی شتیکی دیار و ژیکه وه دهی بیرئ و یتسانی
بدا ، جا مهر چنده نه و گواسته وه به له لیچوو بۆ له وچوو دوورو قولتیر
بێ لیکچواندنه که نه لیکتور نه بێ ۰۰ « چاوی کال ئاسا لیکچواندن
ته لسم و راکیشان و موبهت به خبی تیا به ، به لیدی دل و رشتی جهرگ
راهه ههژین و نهی خاته جۆش و خۆشه وه ۰۰ » (۱)

دیان ره وائی لیکچواندن له وه وه ده ره که وئ پهرده ی لیل و پیتی
شت دابهژئ و وینه دبه شتیکی دل راکیشه بخاته بهزچاو ، نه نه بیان

دروېدنی ته په ډېرې ټیږه ډول په ځان کې پورته کړی او په ځان کې
 د درېوونې شته که په سندرو د لکونو ټپن ۱۰ عتد القاهره الجرجاني مکتوبه
 هر لیکچواندنه ټاوو ټاگر پټکوه کړ ټه کاته وده شتې پښ گيان وه ددنگ
 دتېن ۰۰ وه کو ټه دېد له دورې یاری ټاگرې له دل بهر ټېن و درېای
 فریتکی له چاوه کانا سر ټه کا وټه لې :

شه و له بهر سوږی ددروونو ټه شکی دېدم نازمنې

لایه کی لای ددروونو لایه کی ناره ټه دېد

پښ گومان هر لیکچواندنه ټوانې ټاوو ټاگر پټکوه کړ بکاته وده
 وا له ټه دېد بکا که له ددرووه نوقی ددروای فریتک یت و له
 ژووره ودهش ددروونې کووره ی ټاگرېکی به جوش یت ۰۰

ټه گهر یت و بلیت (فلان وه کو فلان له درېوی دا) یا (زه وی وه کو
 توپ خره) یا « ټو کاغه زه ټه وده سپر به سد سویند ټه خوی به فره ۲۰
 پښ گومان ټه جوره لیکچواندانه هیچ بویکی ددروانېږی پښ لیه
 نایهت ، چونکه لیکچوانه که زور زور دیارو ټاشکرایه ، هیچ قولی به کی
 یا نریه و پتیرت به لیکدانه وه ټاکات ، خه یاله کی ته که نه ټوانیوه
 په ل باوڅ ، به لایم هونه رهنه ټو بلیته تیه که پیری ووردی ټه خاته کارو
 ټه لیکچواندنه دادینې :

گیا نه له پرخی خوی خاومدا

یتت بنی وه پښ همدرو چاومدا

مه لې برژانگت تیږه وده چچیل

ټه چیتیه پای نازکر له گول

ټه مه که یتارانی وټوویه و پیره میرد کردویه به سقرانی ټه و
 په ری جروانی تیا به ، پورانگی خوی ټه کا به چقل ، پا - پښ - ی ناسکی
 یار ټه کا به گول ، ټه که هر ټه وده لکه به لکو جوانی له وټه و دېه نه که دایه
 که خه یالی هژره دروستی کردوه که خوی له پرخی خه و یت و
 یاره کی به پښه گولینې به کی به سر چاوی بکه وڅ ، سره رای ټه ودهش

ئەلەن مەن ئازادىكىش ئاھىم بەلام خەمى تۆمە ۱۰۱ يارە نازدارە كەم كە
 پىرى ۱۰۲ كەنم وەنە پەلەل رازدو نە پەن ۱۰۳ قەسەكە ئەپەلەر ئازدو ئەنەن ۱۰۴
 ئەوەى لەم لىكچواندە سەرنج رالەكەتتە ئەوۋە خەيالى بۆ ئەوۋە چوۋە
 پەن ئاسكى يار بە گول دابىتە ۱۰۵ ھەتتە بەوۋە بىكا كە بۆ ئەم پەن ئاسكە
 بىروانىكى ئەو ۱۰۶ ۋەك چەل وان ۱۰۷ ئاسكى پەن تىزى بىروانىك ئەو پەرى جوانى
 ئەنەنەتتە ۱۰۸ ھەر ۱۰۹ ۋەك ھۆنەر لە رىز كەردن داپشتى ۱۱۰ ۋەشەكان دەستىكى
 بالاي ھەيە ۱۱۱ كە ئەلەن (پىرخەي خەۋى خاۋ) پىاۋ دلو دەمارەكانى خار
 ئەيتەۋە ھەت بە نەرمى ھەتتە ئەكا ۱۱۲ ئەمە لە شوتى نەرمى دا بەلاۋە
 لە شوتن توندو ئىزى دا « چەل ئەچەتتە » دىنەن كە زۆر توندو لە جەننە
 بە كورتى رەۋانى لىكچواندەن لە دوو لاۋەيە

۱ - لە رىختو داپشتە ھەتتە ۋەشە جەنر ! بە جۆرى ھەر
 يەكە جىگەي خۆي بگىچ كە بە تەۋاۋى خوتەر سەراسىيە بىكەن دىلى
 لى بىسەن ۱۱۳

۲ - لە داھىتانو دۆزىنەۋەي لەۋچوۋىكى دوورو گونجاۋ كە كەم
 زەين بەدى بىكات لە بارى ئاسايىدا ۱۱۴ ئەمەش پىتەستى بە بەھرەيەكى لە
 خەپەك دراۋ ھەيە بۆ ئەۋمى بالندەي خەيال ۱۱۵ ۋەك ۱۱۶ بازى چوستو چەش
 بىكەۋىتە فەن لەۋ پەرى ئاسماناۋ لىكچوۋىكى جوانو دروست بەدى
 بىكات داي جەتتە ۱

جىگە لە مەش يىروباۋەپ كارىكى زۆر ئەكەتە سەر بەھىزىۋ پەن ھىزىۋ
 يا رەۋانىۋ ئاۋەۋانى لىكچواندەن چۈنكە ئەۋ شەي كە پىاۋ باسى دەكەتو
 بە لىكچواندەن ئەي خاتە روو تازىاتر باۋەپى پەن يىت لىكچواندەلەكە بە
 ھىزىۋ ئەپەن چۈنكە لە سۆزو يىرو باۋەپىكى پتەۋەۋە دەرھاتوۋەۋ كەفۋ
 كولى جۆشەيلى رانەتەنەي دەرۋەپىكى پىر شۆرۋ شەپەپە ۱۱۷

دروستو خوازه — الحقیقه والمجاز —

هر ووشه یه كه له هر زمانو شتو په ك داو به لای هر نه وه و
هژوتیكا كه دانراوه بۆ مانایه كی تاییه تی دانراوه جا دروست — الحقیقه —
برتی به لهو مانایه ی كه ووشه كه له بنجینه دا بۆی دانراوه بن هیچ یتچ و
په ناو هتبانو بردتیک له په خشانا شاکر فەتاح ئەلحی

» له گه لڅ وه خا ئافره تی کورد پیشانی داوه كه له چوست چالاکی و
زرینگی و ده سلات و فرمانه وای و نیشتان په روه ری و خوینده واری و
دلته پی یا له پیاو که تر نه بووه ، قه دم خیر و قه ره فام دوو سه کوماری
ئازاو به جه ریزو به ناو بانگی کوردستانی رۆژ ه لات و کوردستانی
ژوو روو بوون ... »

ئه گه ر به ووردی سه ری ووشه کانی ئەم ده قه بکین بۆمان
ده رنه کو یی كه هر ووشه یه ك بۆ مانای دروستو تاییه تی خۆی دانراوه ..
فه رهنگی کوردی یتنه و لیکي بکه وه — نه وه ی هه به — سه ری ئەم
ووشانه بکه ئەینی لیرمه دا هه مان مانا ئە گه به نن كه له فه رهنگا هاتووه ..
هیچ ووشه یه ك بۆ مانایه كی تر نه خوازاوه جا ئەو مانایه ی به ووشه ی
دروستو تاییه تی خۆی دهر ئە پرتی پرتی ئە ووتری (مانای دروستی
ووشه — المعنى الحقیقى للكلمة) له هژراوه شا پیره میرد ئەلحی :

کچه ووتی : ئەوه ئەستیره به کی تازه هه لات

به کوردی ناوی گه لاویژه ، شوقی دا به وولات

وه ره به شوعله ی ئەو سویتد بخۆین که به دل بین

له خزمه تی وه منا هه ول بده بن هه تاگو ده ژین

لیره شی ئەم ووشاله ی هاتوون هر مانای دروستی خۆیان ئە گه به نن

وبه س !

به شه کانی دروست

زاناگان له باور پردان که دروست سچ به شه :
دروستی زمانی - دروستی نریتی - دروستی ده ستوری •

۱ - دروستی زمانی :

ټو ووشانه نه گرتوه که له گڼل په پیدابوونو پټکه وتی هر
نه ته ویه که بهر که بڼه درپړنی مانایه که یا شیکه دازاوه وه کوړ گول ،
چا ، بروسک ، باران ، ټاو ، مانگ ...

خو ټه گره ټم ووشانه بڼه درپړنی مانایه کی تر یتجگه له مانای خویان
به کار بیرن ټوا ټه بڼ به خوازه - الحاز - وه کوړ مانگ که ټو جورمه
ټاسانی به به ده وری زمین دا ټسوپته وه به لام دور نږه ټم ووشه به
بڼه درپړنی مانایه کی تر بخوازی ووه کوړ (که زولنی لاکوت مانگن
که وته دهر ۰) بڼه گومان لږه مانگ بڼه مانای دروستی خوی نه هاتوه
به لکو مه به ستروخارو کوله !

خوازه ش هر ټه بڼ له دواي دروسته وه بڼ ، چوکه له پټشا
ووشه که بڼه مانایه که دازاوه ، پاشان همان ووشه بڼه راگه پاندلی
مانایه کی تر خوازه ۰۰ له همان کاتشا ټه گره ټشه ووشه به به ره و
دروستی پټن ټاتوانن فرمانی به را بده بڼ که ټم ووشه به دروست یا
خوازه ! چوکه دروستی یا خوازه بڼ له به کاره ټانا دهر ټه که وځ ۰۰
۲ - دروستی نریتی :

ټوه ش وا ټه بڼ مانای دروستی ووشه له ټه نجاسی زور به کاره ټانان
بردا له ټاو خه لکا بگورږی و بڼ به شیکي تر ، به لام ټه که له هر حیاسی
خوازه به لکو له هر ټه کی دروسته که وه ، واته مالا که هر دروست و ټه بڼ
خوازه ۰۰ ټه مش دور جوره :

۱ - نریتی ټایه تی : ټوه به که پټری زانیاری به که یا کار کرده
کارتیک یا خاوه لی پشه به که ووشه به که له مانای بڼه ټی دانه ټی و ټی کا

به زار اوه بۆ شتېكى تر وه كو (زه بر سخرم چېرى - الكثافة ، بارستايى - الكتله ، توان - الاس) ثم ووشانه هر به كه ماناي دروستى خۆى هه به بهلام له سنوورى زانبارى دا هر به كه يان مانايه كى تايه تى نه دا ، نه مانه يهش كه له زانبارى دا نهى دهن هر به دروست نه ژمير درى .

ب - نه ريتى گشتى : نه وهش دوو جۆرى هه به به كه م وا نه بن به كار هيتايى خوازه نه وهنده باو بن وه كو دروستى لق يت ، ههروه كو فېق داني موزاف و دانايى موزاف اليه له شوينى نه وه وه وه كو بلن ي « مهى حه راه » له راستى دا (خواردنه وهى مهى حه راه) ، جا به به ، نه وهى نه م خوازه به (مهى حه راه) له دروسته كه باوتره ، نه م بووه ب دروست . جۆرى دووه م ، برتيره له دا برينى ناويكى گشتى به به به كى لهو شتانهى بهرى نه كه ون وه كو وشه ي (وولاخى به رزه) راسته نه م وشه به هه مو وولاختيكي به رز نه گرته وه بهلام وورده وورده مانا كه ي گۆراوه تا ماناي دروستى به جى هيتووه به تايه تى بۆ (هيتر) به كار دئ ، با وه كو (ره شه وولاخ) كه هه مو وولاختيكي رمش نه گرته وه بهلام بۆ مانگا به كار دئ و بهس .

۳ - دروستى ده ستورى : نه ووشانه به كه بۆ ده ستورى نايى نو ياساو رژيمى ياساو رژيمى وولات دانه نرين ، نه مهش وا نه بن خوشو هه ننان هه كه گرئ وه كو ، هيماندار ، گاور ، ده رويش ، ...

يا وا نه بن خوش هه ننان ناگرئ وه كو (نويز ، رۆژور ، شه هه ران) .
 نه مه ده رباره ي دروست - الحقيقه - وه ئيه كه ليره باسان كرد مه به ستان نه وه بوو كه به هۆى نه وه وه له خوازه - المجاز - بگه ين . .

خوازه - المجاز -

وه كو ووتان خوازه برتيره له وه كه وشه به كه بۆ ماناي دروستى خۆى به كار نه برئ به لكو بۆ مانايه كى تر بخوازرئ و مه به ستيكى تر بگه ين . . احمد مختار به كى جاف نه لن :

له خەو هەستن درمگە مەللەتی گوزد خەو زەزەرتانیه
هەموو تاریخی عالم شاهینعی فەزلو هونەرتانسه

کە ئەلێ (له خەو هەستن) بێ گومان خەو بۆ مانای دروستی نەهاتووە
کە نووستە بەلکو بۆ دەربڕینی مەبەستیکی تر بە کار هاتووە کە غەفلەتی و
بێ ئاگایی یە . . خوازه بە شێوەیەکی گشتی دوو جۆرە :

۱ - خوازەى زمانى : ئەوە بە ورشەیهك نە مانای راستەقینەى درۆر
بەخێرتەوهو بۆ راگەیاندى و اتایەکی تر بە کار بێژی و پەيوەندى بەکیش لـ
تێوانى مانای دروست و مانای خوازەبى وشە کەدا هەیت ، ئەوەش دوو
جۆرە :

ا - خواستن : ئەو خوازەبەبە کە پەيوەندى بەکەى ئێکچوون یت .
ب - خوازەى بەرەلا : هەموو خوازەبەکەى تەرى زمانى ئەگرێتەرە
کە پەيوەندى بەکەى وێچوون - مائەلە - نەبێ ، بۆیەش پێى ئەووترى
خوازەى بەرەلا چونکە بە پەيوەندى بەکەوه نە بەستراوه ، یا لەبەر
ئەوێە کە پەيوەندى بەکانى ئەکەوێە تێوان مانای دروست و مانای خوازەبى
ووشە کە ئەوەندە زۆرێن لە ژمار نایەن .

۲ - خوازەى ژیری : ۱ - خوازەى زمانى

خوازه برتیره له به کار هێنای ووشهیهك بۆ دەربڕینی
گوزارەبەکی تر بێجگە لە گوزارەى تایەتى خۆى ئەمەش سەبارەت بە
پەيوەندى بەکەوه کە لە مێانەى گوزارەى دروست و گوزارەى خوازەبى
ووشە کەدا هەبە لەگەڵ هەبوونی یێشانهبەکی زمانى - لەوى - یا وێرى
- عقلی - کە بەرەهەستى مانا دروستە کە یت ، ئەم یێشانهبەش پێى
ئەووترى (قرینە المجاز) . . وەفایى ئەلێ :

گۆلەگەم دەتێن ئەوا دێی هەموو وەختى چاوه چاوم

لەى خودا تۆ بایى و دەما پێتەوه دۆنایى چاوم

تێردا لە جیاتی ئەوێ وەفایى بە ووشەى دروست و راستەقینە

بڼې : « ياره ښم ده لټن لخوا دڼې څه جوړيږي تر دهرې ښه ده لټن مان
 وگوله کم ده لټن لخوا دڼې واټه راته و خړ ناوی پاری نه پردووه وای
 به چاک زایوه که ووشه په کی تر به کار یتن ، له (گول) یس په سندرو له
 یار وده شاری نه دیوه دوه بڼه ناچار پروه ووشه ی (گول) به نازنی بڼه
 دهرې یی یار ۰۰ گول دوو مانای هیه : په کی دروست که نه و گولو که
 بهاری به ره ننگاو ره ننگ و بڼ خړشه په که له گهره ی به هارا دم
 نه کاته ووه و بڼو به رانه بلاو نه کاته ووه ، مانای دووه میسی دلخوازی
 خړشه تی ، جا لټو دوا وه فایي مه بهستی مانا خوازه یی په کی په که یاره نه ک
 گولی راته قینه ، یشانهش بڼ نه مه نه و په که نه لټن (ده لټن لخوا دڼې) :
 مه لټه گولی راته قینه توانای بڼو تن و هانتی نږه مه گهر به دم شنه ی
 باوه له جټوه به جوړیته ووه نه گینا هیچ ۰۰ بڼه هانتی زوړ ته مه به لاه
 هانتی یار که ووشه که ی بڼ خوازه راوه زوړ له گینو نږیکه ، که واته نه میان
 نه بڼ به یشانه و ښکای نه و مانا لڼ نه پوځی مانای راته قینه مانا مه بهستی
 یتو به ووه مانا خوازه یی په که رمان نه کیښی .

خواستن - الاستغاره

خواستن برتیره له به کار هیتانی ووشه په ک بڼ دهرې یی مانا په کی تر
 یتجگر له مانای دروستی ووشه که به مه رجن په یوه ندی یتوان مانای
 دروستو مانای خوازه یی ووشه که ویتجون یت ، نه بڼ یشانه په کیښ
 هیه که یتنه مه بهستان بهم ووشه په مانا خواستراوه په که نه ک مانا
 دروسته که . (نه ده بڼ) نه لټن :

گهر له باخی سیندا سه پری دوو نارنجم ده کورت

گهر له گولزادی جه مالی له ماشای یاسه مهین

(نارنج) مانای دروست ناگه بهنن که بهری داریکه ، به لکو بڼ شیکي
 تر خواستراوه که (مه ک) . په یوه ندیش له یتوانی (نارنج) او (مه ک)
 وټک چوونه ، که مه ک زوړ به نارنج نه چن ۰۰ یشانهش بڼ نه ووهی

يا نه نه له وچوړو ناو نه بری ، يا نه چوړو دقې به لږم په پوره سستی کی
له وچوړی نه دریځی .

۲ - په بوبولی په پوره نډی بهك كه دوو لای خواستن یتكه زوه ته به ستنی ،
تهو په پوره نډی بهش هر ویتچوړن ته یی ،

۳ - له بیر خڅو ږندنه وهی یتكه چوړاندنی ږڅولی ، چوړكه به بهست تهو نه ږیبه
یتكه چوړاندن دروست بکه یی به لكو به بهست تهو په هر دوو لا له ناو
بهك قالبا داپړیځی .

۴ - ته یی یشانه بهك هه یی كه میه مانای خراستراومان به بهست نهك
مانای دروست ته مش یی تهو ورتی (یشانه ی خواستن - قرینه
الاستاره) .

بڼه په تګانی خواستین

كه ته لږی : (شیرنكم دی چه کی له خڅوی دابوړ مهیدانی ته خواست)
خواستن له ووشی (شیر) دایه . واته شیر ږو مانای دروستی خڅوی
نه ماتووه كه ږندنه به لكو ږو (پیاوی نازا) خواستراوه . ۰۰ یشانهش ږو
تهو ی خواستراوه تهو په ته لږی :

(چه کی له خڅوی دابوړ ، مهیدانی ته خواست) ، دپاره چهك له خڅو
دانو مهیدان خواستن هر ږو پیاوی نه نه به رده نهك شیر ، ته گهر بهم ږیبه
ږی بچین بڼه په تګانی خواستن ته مانه :

۱ - ږو خواستراو - الستار له - كه به رابه لږ چوړه له یتكه چوړاندن .
۲ - لږ خواستراو - الستار نه - كه به رابه لږ وچوړه له یتكه چوړاندن ،
تهم دووهش - ږو خواستراو ، لږ خواستراو - به دوو لای خواستن
خواستن ناو ته ږیږی . ۰۰ ته مانهش ته نه په کیکیان ناوی ته ږیږت وهك
باسمان كورد

۳ - خواستراو - الستار - به رابه لږ یتكه چوړه له یتكه چوړاندن ، ته مه یان
نا یی به میچ چهنی ناوی ږیږی به لږم ناو نه ږیږدله کی له بڼه په تګانی
ناخات . ۰۰

۱ - یشانه‌ی خواستنی - تریه‌ی الاستاره ... نارسی نیا ناهنجکی در شمس
یا گوزاره‌ی تیره که به‌رعه‌لستی نه‌وه لکا مانای دروستی ووته‌که‌مان
نه‌بنت نه‌بج ... گوران نه‌لن :

دایه ناو زمو ناوه جیگا نه‌و جیگا -

هیج نه‌گوزاوه

به‌لام سووره گویتیک هه‌یبه له‌م دتیره

مه‌نجی ناوه

پیش نه‌وه‌ی گوران بلن « سووره گویتیک هه‌یبه » ویتویه بلن
« گویتیک هه‌یبه » له دلی خویا نه‌م کچه‌ی به سووره گول شوبه‌اندوه جا
راست و خۆ ناری سووره گولی هیناوه و مه‌به‌ستیشی کچه‌که‌یه . به‌لام
کچه‌که که بۆ خواستراوه ناوی نه‌براه و هه‌ر به نه‌تینی ماوه‌ته‌وه ، وه سووره
لن خواستراوه چونکه گوران شیکلی له سووره گوله خواستوه‌و
کردویه به به‌ر کچه‌که‌دا نه‌ویش جوانی و ره‌نگ و ره‌ونه‌ق خوشی به ، نه‌م
جوانی و ره‌نگ و ره‌ونه‌قش پنی نه‌ووتری خواستراوه که سنج به‌م به‌په‌تی
خواسته ، یشانه‌ش بۆ نه‌وه‌ی گوران گوله سووری باخچی به‌هاری
مه‌به‌ست نیه به‌لکو نه‌و کچه‌ی مه‌به‌ست که ووانی له‌گه‌ل به‌ست‌بوو
نه‌وه‌یه نه‌لن : « مه‌نجی ناوه » لیره هه‌موو دوو دلی یه‌ک نه‌په‌تیه‌وه
ته‌واوی نه‌وه ساخ نه‌په‌تیه‌وه که ووته‌ی (سووره گول) بۆ نه‌و کچه
به‌کاره‌اتوه که مه‌نجی ناوه .

هه‌نگاوه‌کانی خواستن

تایا بۆ هه‌تانه‌و دروست کردنی خواستن نه‌بج چه‌له هه‌نگاوه‌ی پهرین ؟
بن گومان نه‌بج به‌م هه‌نگاوه‌له‌دا پرلین
۱ - لیکچواندنی نه‌پینی :

له دلی خۆمان دوو شه‌که به یه‌ک نه‌چوین به بن نه‌وه‌ی ئاشکرای
بکه‌ین ، چونکه لیکچواندنی نه‌پینی برتیره له لاماده کردن و داڕشتی هه‌ر

دوولا ، وه بويش پيښيځا ځا مهر نه هه يان ټاټوبه وروځ ډېر ټېږي ،
 نه گړ دهر پيښي خواسته که زنده به چال نه بښو له شونين نه وه وه
 ليکچواندن دروست نه بڼ ۰۰ بڼ به هچ چاشني ټاټوب هردوو لای
 ليکچواندنه که باس بکړي ۰۰

۲ - په يوه ندي هردوو لا

برتي به لهو په يوه ندي بهی که له تيواني لي چوو وله وچوډا هه به .
 جا نه بڼ به ووردي تيښي ټم په يوه ندي به بکين که له ليکچواندنه
 نه پيښي که دا هه به ، ټايا تا ج راده به که ټم په يوه ندي به گونجاوه ؟ هه
 ټم په يوه ندي به يا سيفه تمه که نه خواستري و نه دري به (بڼ خواستراو) ۰۰
 وه پيښي نه وورتي (خواستراو) ۰۰

۳ - له بير خو بردني ليکچواندنه نه پيښيځا که :

له هه نگاهه دا هه ول نه دين ليکچواندنه نه پيښيځا که له بيرخومان
 دهر بکين و هه دوو لای خواستن يا ليکچواندنه که ټيکل بکين و به
 ته اوای ټوه له ټيکلان دهر بکين که شتيکلان به شتيکي تر چواندوه
 به لکو بکونه سر ټم باوږه که ټم دوو شته هردوو کيان به بڼ که مو
 زځر وه کو به که واڼو به په که شته نه دريځه قه له م ۰۰

۴ - ټيکل گردني هردوولا :

هه بستي هه هه گوره له خواستن هروشه کاري به ، ټم
 هروشه کاري بهش به ټيکل کرنی هردوولا نه بڼ ټايه ته دي ، جا له م
 هه نگاهه دا ناوی له وچوو - شېبه - ودر نه گرڼو له شونين لي چوو
 دای ټيښ ، ياخوډ په يوه ستيک له له وچوو ودر نه گرڼو ټاي دونه پال
 لي چوو ، به جږره ټم خواسته نه بڼ به به لگو ټوه نه هه ليښيځا که دوو
 شته که به جږري ټيکلدا رڼاون که نه گونجن ناويان بدريځه په کړو په که بڼ
 نه وی تر بخوازيځي .

۸ - نیشانه‌ی خواستن :

چۆن خواستن یتوبستی به په‌پوه‌ندی تیران ه‌ردوو لا ه‌په‌ ټا‌وش
یتوبستی به‌ نیشانه‌یك ه‌په‌ ټه‌وه‌مان بږ روون بگاته‌وه‌ که‌ نروږر یا
ډه‌که‌ر له‌م ووښه‌په‌ م‌ه‌بستی مانا خواستراوه‌که‌په‌ نه‌ک مانای راست‌قین‌ی،
نهم نیشانه‌په‌ش یا زمان‌ی - لغوی - ټه‌پن ، یا گوزاره‌یی - منوی -
ظاهر به‌گی جان ټه‌لن :

دل له‌ ح‌س‌ر‌ه‌ت غ‌م‌زه‌که‌ی دوو ن‌ر‌گ‌س‌ی پ‌ر‌ خ‌و‌ت‌ه‌وه‌
وم‌ک خ‌م‌س‌ی زول‌ف‌ت ه‌ز‌ی‌ز‌م چ‌و‌و به‌ رو‌ودا گ‌و‌ت‌ه‌وه‌
ظاهر به‌گ (دوو ن‌ر‌گ‌س‌ی) بږ (دوو چا‌و) خواست‌روه ، ت‌ی‌ر‌م‌دا
ه‌س‌تی پ‌ن ک‌ر‌د‌پ‌ن یا نه‌ک‌ر‌د‌پ‌ن به‌ ه‌م‌و ه‌ن‌گ‌او‌یک‌ی خ‌وا‌س‌تا ر‌ق‌ی‌ت‌و‌ه‌
تا به‌م خ‌وا‌س‌ته‌ گ‌ه‌ی‌ت‌و‌ه‌ ، له‌ د‌ل‌ی خ‌ز‌یا به‌ ن‌ی‌ت‌ی دوو چا‌وی به‌ دوو
ن‌ر‌گ‌س‌ی چ‌و‌ان‌د‌و‌وه‌و په‌پوه‌ن‌دی ت‌ی‌و‌ان‌ی چ‌ا‌و
ت‌ی‌ر‌گ‌ی‌ش که‌ ن‌ر‌م‌ی‌ه‌ به‌ ټا‌ش‌ی‌ک‌ر‌ای‌ی له‌ ه‌ر‌د‌و‌و‌ک‌ی‌ان
ه‌په‌ ، ټن‌جا ظاهر به‌م نهم ل‌ی‌ک‌چ‌وان‌د‌ن‌ه‌ی له‌ د‌ل‌ی خ‌ز‌یا د‌ه‌ر‌ک‌ر‌د‌و‌وه‌
ه‌ر‌د‌و‌ول‌ای ک‌ر‌د‌و‌ون به‌ ی‌ه‌ک‌ش‌ت‌و وای دانا‌وه‌ که‌ چا‌و و‌ی‌ر‌گ‌س‌ ی‌ه‌ک‌ش‌ت‌و
م‌و‌ی‌ه‌ک‌ ج‌یا‌وا‌ز‌ی‌ان ن‌ی‌ه‌ . ټن‌جا نا‌وی (له‌و‌چ‌و‌ی) و‌ه‌ر‌گ‌ر‌ت‌و‌ه‌ بږ
د‌ه‌ر‌پ‌ر‌ی‌ن‌ی ل‌ی‌چ‌و‌و - چا‌و - به‌و یا‌ن‌و‌ه‌ی که‌ ه‌ر‌د‌و‌و‌ک‌ی‌ان - چ‌ا‌و
ت‌ی‌ر‌گ‌س‌ - ی‌ه‌ک‌ش‌ت‌و ج‌یا‌وا‌ز‌ی‌ان ن‌ی‌ه‌ که‌ ب‌ل‌ی‌ن ت‌ی‌ر‌ک‌س‌) یا ب‌ل‌ی‌ن (چا‌و) .
ن‌ی‌ش‌ان‌ه‌ش بږ ټه‌وه‌ی ظاهر به‌گ م‌ه‌بستی چا‌وه‌ نه‌ک ن‌ر‌گ‌س‌ ټه‌وه‌په‌ که‌ ټه‌لن
« غ‌م‌زه‌که‌ی دوو ن‌ر‌گ‌س‌ی پ‌ر‌ خ‌و‌ت‌ه‌وه‌ » چا‌و و‌ما‌ر‌ه‌ی‌ان دوو، ټه‌و‌ی‌ش دوو
ن‌ر‌گ‌س‌ی پ‌ر‌ خ‌و‌ت‌ه‌وه‌ . « چا‌و و‌ما‌ر‌ه‌ی‌ان دوو ، ټه‌و‌ی‌ش دوو ن‌ر‌گ‌س‌ی
ه‌ی‌تا‌وه‌ ، د‌ی‌ان غ‌م‌زه‌ ت‌ای‌ه‌ت‌ی‌ه‌ به‌ چا‌و ، ج‌گه‌ له‌م‌ش خ‌و‌ ټا‌چ‌ی‌ته‌ ل‌ای
ن‌ر‌گ‌س‌ی ه‌ی‌تا‌وه‌، د‌ی‌ان غ‌م‌زه‌ ت‌ای‌ه‌ت‌ی‌ه‌ به‌ چا‌و ، ج‌گه‌ له‌م‌ش خ‌و‌ ټا‌چ‌ی‌ته‌
(دوو ن‌ر‌گ‌س‌) که‌ م‌ه‌ب‌ه‌س‌ه‌ (دوو چا‌وه‌) نه‌ک دوو گ‌و‌ت‌ی ن‌ر‌گ‌س‌ که‌ له‌ر
ب‌ن‌ج‌ی‌کا ر‌وا‌ب‌ن و به‌ د‌ه‌م ک‌ر‌ه‌با‌وه‌ به‌ ل‌ای ی‌ه‌ک‌دا ب‌ش‌ک‌ی‌ن‌وه‌ !

ب‌ه‌ش‌ه‌کان‌ی خ‌وا‌س‌تن

خ‌وا‌س‌تن بږ نهم به‌ش‌ان‌ی خ‌را‌ه‌وه‌ دا‌ب‌ش ټه‌ک‌ر‌ن :

- ۱ - خواستی ئاشکراو خواستی درکاو (الاستعاره التصريحية والمکنية)
- ۲ - خواستی نەزەندی و خواستی پاشکزی (الاملية والتبنيية)
- ۳ - خواستی راستەقینە و خواستی رامانی (التحقیقیة والتخیلیة)

دوو سەرنج :

أ - خواستن وهك دەرگەزوت فش بەفە ، ئەو فشەش جەزوت
 جەزوت ئەوەستن ، هیچیکیان ناتوانن لەگەڵ بەرابەرەگەیا ییت واتە بە
 هیچ چەشتیک نابن خواستیک ئەزادی بێو لە هەمان کاتیشتا پاشکزی
 ییت . یا راستەقینە و رامانی بێن ییتکەو ، یا ئاشکراو درکاو ییت ییتکەو .
 ب - ئەگەر ئێچ بەک خواستن دوو جۆر لەم بەشەنای سەرەو بەگرتەو
 بەو مەرجی لەگەڵ بەرابەرەگەیا نەیت ، وهکو ئەوەی ئەفە خواستیک
 ئەزادی و ئاشکرای ییت لە هەمان کاتا ، یا درکاو و رامان بێ .

خواستنی ئاشکراو خواستنی درکاو

خواستی ئاشکرا

ئەو بە راست و راست وە بە ئاشکرای ناوی (لەوچو) وەرگیراین و
 بۆ دەرپرینی مەبەست خواستراین . پیرەمێرد ئەلن :

لەلین سالتیک دوواترە مانگە من مانگم دی چوارده ساله

(مانگی چوارده سال) مەبەشی یارە ، مانگی بۆ یار خواستوووە بە
 ئاشکرای ناوی لێ خواستراو هاتوووە گە مانگە ، یەشەش بۆ سەلامەلدنی
 خواستەگە ئەو بە (چوارده ساله) .

خواستنی ئاشکرا دوو جۆرە :

۱ - خواستی رێک : هەموو خواستیک ئەگرتەووە گە هەردوو لای
 تیا ییتکەو بەگولجین ، وهکو لەسەرەو بەسان کرد یا وهکو حاجی
 قادر ئەلن :

بە ئومیدی دوو سەری داناهو حاجی

بە هەمزانای دەعا دەوی گسەرائی

دوپی خواستوه بۆ قه کالی خۆی ، قه و دوپ زۆر جار پتکه وه
 نهگونجین که ههردووکیان شتی به نرخ و بهادارن له هه مان کاتیا به
 ئاشکرا ناوی - له وچوو - دوپ - هاتوه ، بۆیه ئه بێن به خواستوو
 ئاشکرا .

ب - خواستی به پلار : ئه وهش واته بچ که نه شتی هه ر دوولای
 خواستن پتکه وه کۆبێه وه چونکه دوی به کترن وه کو رۆنایکی و تاریکی نه
 هیچ پتکه وه هه لئا که ن : خواستی به پلار دوو جۆره : ئه وه ته باسی
 شتیکی نایاب و په سنده ئه کات و به ناوی شتیکی که م ناوی ئه باوه ک باسی
 پیاویکی قه له و بکات و بێن : (پیاویکی ره ق و لاوازه ٠٠) دووه م وا ئه بێن
 که باسی شتیکی زۆر گه ندو ناپه سنده بکه یت و به ته وه وه ووشه به کی زلی
 بۆ بخوازی وه کو به ترستۆکن بێنی : (شیر به مگۆی ئه مگۆی ٠)

خواستی درکاو :

ئهم جۆره به رامبه ر خواستی ئاشکرا ئه وه ستی ، که به رامبه ریش
 بوون ناگونجین پتکه وه یین ، ئهم جۆره وا ئه بێن که (له وچوو) فری
 بدرتی به لām په یوه ست - لازم - یکی لێ وه ربگیرتی و بدرتی به لێ چوو ،
 واته له م جۆره خواسته ته نها لێ چوو ئه ووترتی له گه ل په یوه ستیکی
 له وچوو . (نالی) ئه لێن :

تا نه گریا ئاسمانه م وولاکی دانه گه ر

گول چه من ئازا نه بوو هم تیوی خونه وانه بوو

خواستی درکاو له (تا نه گریا ئاسان) دا به . لیکچوالدنی ئاسانی
 کردوه به ئاده مزاد ، ئاده مزادی فری داوه که له وچوو ، به لām په یوه ستیکی
 لێ وه ر گیراوه که گریا له و دراوه به لێ چوو که ئاساله ٠٠ هه ر ووشه ی
 (گریا) نه ئه بێن به پشاله ی خواسته که .

هه ندی کس خواستی درکاو به (لیکچوالدنی شاره و) ناو ئه بن

بەم یانەوهی لێ چوو ئەووترێ و پەبەرەستییکی لەوچووشی ئەدریتن ، کە
 بەهۆی ئەم پەبەرەست پیاو لەوچووی ئەکەوتە مێشک . . بەلام لەگەڵ
 ئەوەشدا چونکە لەوچوو راستەوخۆ نەهاتوو ، تەنها پەبەرەستییکی
 وەگیراوە ، ئەم پەبەرەستش بۆ ئەوە پەبەرەستە کە بەلێتێ . . بۆرە ئەم
 چۆرەش هەر خواستەو ڤەنج بە لێکچواندن .

خواستنی راستەقینەو خواستنی رامانی
 خواستنی راستەقینە :

بریتیە لەوەی (بۆخواستراو) کە بەرامبەر (لێچووە) ، بەر
 هەست یا ژیری بکەوێ . گۆزان ئەلێ :

بۆ مەل وێن ، بە ژن باوکی چووی
 لە دێیەکی دوور
 لە بەندی پیریکی توند کرد بەپیری
 ژاگا گۆلی سوور

(ژاگا گۆلی سوور) خواستی لێکەوتۆتەوه ، کە یاری بە گۆن
 چواندوو ، سووری لە گۆلەکە (لێخواستراوە) بۆ یار خواستوو ،
 لێرەدا دیارە بۆخواستراو شتیکی هەستی بە کە یارە : بۆرە ئەیتە خواستی
 راستەقینە . یا علی کمال بایر ئەلێ :

بولبولی بیتچارە هەستی کرد کە گۆن باوی نەما
 هاتو سوجەمی بێرە بەر بالای گۆلی زەبای من

خواستنی رامانی :

لە خواستی درگا و وێسان پەبەرەستییکی لەوچوو وەرئەگیری و
 ناسۆری بە مۆڤ چواندوو ، مۆڤیکسی خۆتێندەوار کە توانای
 لە هەمان کاتدا ئەبێ بە خواستی رامانی . . شێرکۆ بێکەس ئەلێ :

داسینه پنجهی ناسور لاسر نیی بختیم ههلبستیگی چاره‌نووسی ووشکی نووسی

ناسوری به مرۆف چواندوو ، مرۆشکی خورنده‌ورا که توانای
لووسینی هه‌بێ ، له‌وچو - پیاو - فری دراوه به‌لام په‌یوستیکی لاس
وه‌رگیراوه که په‌نجه‌یه‌و دراوه به‌لن‌چوو که ناسوره . ئه‌لن (په‌نجه‌ی
ناسور) وه‌ک ناسور خاوه‌ن په‌نجه‌یت ، ئه‌م خواسته‌ وه‌ک زانیان ،
خواستی درکاوه له‌ پال ئه‌یشا (په‌نجه) ئه‌بێ به‌ خواستی رامانی
(تخیلی) چونکه خواستی رامانی برتی‌یه‌ له‌وه‌ی که بۆخواستراوه
ئه‌که‌وتیه‌ به‌ر هه‌ست یا ژیری به‌لکو وینه‌یه‌کی وه‌می رووت یت .
ئیره‌دا خه‌یالو رمان وینه‌یه‌ک بۆ ناسور دروست ئه‌کا که له‌ ئاده‌م‌زاد بچێ ،
هه‌ر ئه‌و رمانه‌شه‌ په‌نجه‌یه‌ک بۆ ناسوره‌ خه‌یالی‌یه‌که‌ دروست ئه‌کا که وه‌ک
په‌نجه‌ی مرۆف یت . جا هاتوو (په‌نجه‌ی خه‌یالی وینه‌ی ناسور) ی به‌
(په‌نجه‌ی راست‌قینه‌ی مرۆف) چواندوو ، په‌نجه‌ ئه‌بێ به‌ خواستی
رامانی ، چونکه بۆخواستراوه‌ که وینه‌ی په‌نجه‌ خه‌یالی‌یه‌که‌یه‌ ده‌ست‌کردی
وه‌هم‌و خه‌یاله . . له‌م ب‌سه‌دا بۆمان ده‌رئه‌که‌وتی که خواستی درکاوه‌و
خواستی رامانی زۆر جار به‌یه‌که‌وه‌ دتێ ، یا ب‌لێن له‌ هه‌ر کوێ خواستی
درکاوه‌هه‌بێ ، خواستی رامانی هه‌یه‌ ، چونکه له‌ خواستی درکاوه‌ ئه‌بێ
یشه‌هه‌بێ ، یشه‌هه‌کش په‌یوه‌ستیگی له‌وچوووه‌ ئه‌و په‌یوه‌ستش ئه‌بێ
به‌ خواستی رامانی ، به‌لام وا ئه‌بێ که خواستی رامانی به‌ ته‌نها یت‌و
خواستی درکاوی له‌ گه‌لا نه‌یت به‌لام ئه‌م کاته‌ ئه‌بێ لیکچوانده‌یه‌کی
به‌رای ئاشکرا بکریته‌ خواسته‌ درکاوه‌که نه‌هیشترێ ، (به‌) ئه‌لن :

چۆن مادی دوریت ته‌زانویه‌تی
لازارو دهرت رزانه‌ویه‌تی

(ماری دوریت) لیکچواندنی ره‌واته ، هه‌روه‌ها له‌وچو - مار -

دراوه پال لږ چوو - دووری - به لږم که نه لږ (ته زاندوویه نه) لږم
 ووشه به خواستی لږ که ووتو ته وه ، خواستی رامانی - چونکه خه یال
 وینه به کی وه که ماری بق دووری به که دروست کردوه ، چوڼ مار ته زاندنی
 هه به لاوا به خه یال ته زاندنی داوه به وینه رامانی به که کی دووری ، جا هاتوه
 (ته زاندنی دووری) به (ته زاندنی مار) چواندوه ، ته زاندنی ماری
 راسته قینه بق ته زاندنی وینه خه یال به که خواستوه وه له شوین نه وی
 دانوه . .

خواستنی نه زادی و خواستی پاشکویی

خواستنی نه زادی :

نه خواسته به که (لږ خواستراو - المتعار منه) ی تیا ناوتک یا
 شیک بڼ بهر مخرجی ووشه که (داتاشراو - مشتق) نه بڼ ، به لکو جامد
 یت . . (نه ختر) نه لږ :

سرو مالک له تو سر چاو بڼ چاوم

بلی نه وساکه نه ختر بڼ وه فلایه

(چاو) ی خواستوه بق (دولبر) ، چاو که لږ خواستراوه ووشه به کی
 نه وادی به، واته له هیچ شیکا دانه تراشوه بڼ به نه بڼ به خواستی نه وادی،
 له هه مان کاتیا چونکه به لاکرا ناوی هاتوه پڼی نه ووتری (خواستی
 لاکرا) ، دیان بهر ههست نه که وتری که واته خواستی راسته قینه .
 خواستی پاشکویی :

نه ویه به که لږ خواستراو ووشه به کی نه وادی نه بڼ به لکو داتاشراو بڼ ،
 بڼ بهش پڼی نه ووتری خواستی پاشکویی چونکه به دواي خواستی کی
 تره وه نه ورا نه ویش خواستی نه وادی به . . حاجی نه لږ :

فهم منسق قوربان بق قوربانی عیدی وصلی تو

موډه بیکه بهو تو پیډه حاجی خوی دابهستوه

خواستن له ووشی (دابهستوه) هاتوه ، نه هه بیان ووشه به کی
 داتاشراوه بڼ به پڼی نه ووتری خواستی پاشکویی .

دابهش گردنی خواستن

خواستن به گوږه‌ی هردوولا و گونجانیان له گه‌ل شتی تر نه‌کړی به
سج به‌شوه :

۱ - خواستنی پالتیروا (المرشحة) :

نهو خواسته‌یه که شیکي وای له‌گه‌لا بووتری له رسته‌که‌دا که
شته‌که له‌گه‌ل (لڼ خواستراو - المتعار منه) بگونجی و لڼی بوه‌شیه‌وه،
واته په‌یوه‌ندی په‌کیان له تیروا هه‌بڼ ۰۰ (نالی) نه‌لڼ :

کس نه‌کا معنی گولم هم‌چی دلی کردومه خوین
چونکه معلومه که لیشی خونچه همر خوینخواړی‌به

خواستن له ووشی (گول) دابه که مه‌به‌ستی یاره ، گول لڼ
خواستراوه ، (یار) ، بڼ خواستراوه . له‌م هوزراوه‌به‌دا (لیشی خونچه
همر خوینخواړی‌به) هاتووه که بڼ گومان خونچه زور چاک له‌گه‌ل
(گول) - لڼ خواستراو - نه‌گونجی .

۲ - خواستنی په‌ی : المجردة :

نه‌ویه که له‌رسته‌که‌دا شیکي وای له‌گه‌لا ووترابڼ نهو شته په‌یوه‌ندی
به (بڼ خواستراو) هزه هه‌بڼ و له‌گه‌لیا بگونجی ۰۰ (به‌رنجی) نه‌لڼ :

لایدا سمرېوشو پهرچمی شمعان
مانگیك هاتمدد پر له خمتو حال

مانگی خواستووه بڼ روو له شوق و پرته‌ودا (مانگ) لڼ خواستراوه ،

(دېو) بڼه خواستراوه ، وه له هژواوه گدا (خمت و خال) هاتووه ، که په پوهندی به رووه وه هیه — بڼه خواستراو — بڼه بهم جوړه خواسته نه وو ترڅو (خواستی پته) ۰۰

۲ — خواستی بهرلا — المطلقه — :

نوریه که خواسته که نه ترڅو به تیا به ترڅو هیچ شتیکې وای له گلا نه بڼه که له گلا (لږ خواستراو یا بڼه خواستراو) بگونجیو په پوهندی دار بیت ۰۰ گوران نه لږ :

هر چنه د گول سیس نه بڼه بگرین
نالتوونی دار نه پڅی بگرین

نالتوونی بڼه گلا ی دار خواسترو وه هیچ شت راسه وخت له رسته گدا نه هاتووه که په پوهندی به نالتون یا به گلا ی دار وه هیه ۰۰

له سځ خواسته دا ، خواستی پالیوراو له خواستی بهرلاو خواستی پته به هیزره ، له دواي نه وه خواستی بهرلا دیت که لږ خواستراو و بڼه خواستراو سه به خڅ دین و هیچ شتیکان له گلا ناووترڅو که نه یا نهو جهمت بکا ۰۰ به لام له هه مویان کتر خواستی به نه په چونکه نه میان زور زور ئاشکرایه و به هڅی نهو شهوه که له رسته که دیت بڼه خواستراو زیاتر دهر نه کوئی ۰۰

خوازه ی بهرلا

رومان خوازه ی زمانی دوو بهه : خواستن ، خوازه ی بهرلا ،
تا ئیتا باسی خواستمان کرد ، جا توره ی خوازه ی بهرلا به ، له

خواری بهر لالا وه لهج په پوره لدی تیوان شه لږ خوا سړاوه کوه
 ویچرون بیت وده حواستن به لږ خواری بهر لالا به هیچ چپوه پدی به
 له به سړاوه وه نو په پوره لدی پانه کی که دوو شه که نه گه به نه په کتر نه و نه ده
 زورن ناو میتر دین ، وا بق نمونه چند په پوره لدی به ک باس نه کین :

۱ - په پوهندی چاووځی (المصتری) :

که نه لږی (فلان به ده ته) ، ده ته بق نه نداسی له ش به کار
 نه هاتوه ، به لکو بق ده سلاتو توانای کارا به کار هاتوه ، که له
 دوو شه نه نه وه (ده ستی راستینه و ده سلاتو ده ست رقیستن)
 په پوهندی تیوانیان لیکچرون نی ، به لکو ده ست سړچاوه
 ده سلاته که به . جا ټیبه ناوی سړچاوه که مان هیاوه بق شه که
 خواز تو رمانه که ده سلاته .

۲ - په پوهندی هاموی (الکلیه) :

نو کاته ی ناوی شیک به ټیکرای بیته و مه به ته پارچه به کی ؟
 شه که بیت ، یا خود بلین هامو نه خوازی بق دهر پرنی به که له پاوه سجزه
 کانی هم هاموه ، وه کو بلنی : « ناوی دیچله خوارده وه » له
 راستی دا تو هر برتکت له و ناوه خوارده وه نه که همووی .

۳ - په پوهندی پاڅوی (الجزیة) :

وا نه بن که ناوی شیک به ناوی به شیکړه وه بیته . واته بق
 دهر پرنی شیک ناوی به شیکړه وهر بگری و بده ی بهو . (نالی) نه لږ :
 لهو شیخه به هم مه گره که شیخه نه مریده
 له ریشه په سهر دارو دلیسیکی بزانه

که نه لږ (نهو ریشه) مه به ستی شیخه . که ریشه که پارچه که له
 وجودی شیخه که ، واته ناوی پارچه به کی بق دهر پرنی هامو خواستوه .
 یا وه کو محمد مولود (مه) نه لږ : « جا هر بق نه وه ی که له کی به چاکی

ئاندىن بېقىدۇ ، دە ھەلەمە بىرى نىكت ، لەسەر ھەر يەكەى دور چارۋى
 دانابورن ، جوولەر بزووتتەۋەى خەلكەكەيان ئەزمارد ۰۰ ۰ مەبەست
 بە دور چار خاۋەلى ئەم دور چاۋەبە .

۴ - پەيوەندى شوتنى : (المحية) :

ئەۋەبە كە ناۋى شوتنىكەبەست مەبەست ئەۋ شە يىت كە لەۋ
 شوتنە داپە ، گۆران ئەلچى :

مىۋەى گەبشتۋى زەردو سوۋدى باخ

جىرەۋو جوۋەكەى دارىستانى شاخ

مەبەستى لە (جىرەۋو جوۋەكەى دارستان) جىرەۋ جىرۋى ئەۋ مەلۇ
 بالندەنەبە كە لە ئار دارستانەكە دەنگيان تىكەل بىرۋە ئاۋازىكى
 دىنپىتيان دروست كىردۋە ۰۰ ۋە لىزەدا ناۋى شوتنەكەى اخۋاستۋە كە
 (دارستانە) بىر ئەۋ شتانەى لە ۋى دان كە بالندەن .

۵ - پەيوەندى ھۆبەتى : (السبية) :

كە ناۋى ھۆۋو سەبارەتتىك بىرىۋ مەبەست
 (بەرھۆ - مېب) يىت ، ۋەك بلىچى : (دە دىيارم خۋارد) دىنار خۆى
 كافەزەۋ ناخورى بەلام ئەيتە ھۆى كېنى ئەم شتانەى كە ئەخورتىن
 ۋەپەبىرەندى تىۋان دىنار ۋشە خۋراۋەكان پەبىرەلدى ھۆبەتىبە .

۶ - پەيوەندى بەرھۆى : (السبية) :

ئەۋەبە كە ناۋى (بەرھۆ - مېب) بوۋىرىۋ مەبەست بايسۋ
 سەبارەتى شەكە يىت كە دەست كەۋتۋەۋە . ۋەگەر :

بىن ھەۋلۇ تەقەلا پارە لە ھەۋا لىبارى

گىرمانى ھەۋو چۆلۋ چىا بىر بوۋ لە درھەم

(پارە لە ھەۋا ئەبارى) نەبۋەۋە ئابىج ۰۰ ئەدىتراۋە درھەمۋ دىنار

وہ کو تہ زرو بہ فر دایاری . بہ لام نہ وندہ مہ بہ باران نہ سندان نہ باری .
 نہ یتہ ہڑی دہر چو وئی و پچ گہ یشتی دہغل و دان ، تہ و دہغل و دانہش بہ
 پارہ نہ درج ، کہ واتہ پارہ کہ — درہم — بہ ہڑی بارانہ وہ چنگ نہ کہ وئی ،
 باران ہڑی پیدابوونی پارہ کہ بہو پارہ بہرہڑی بارانہ ..
 جا لیرہ (بہرہڑی) مان وہرگرت و مہ بہستین (ہڑی) بہ کہ بارانہ ..
 مہرہ کو تہ ویش مہ بہ کہ تہ لچ (رحمت باری) .

۷ - پیوہندی پیوہستی و پیوہستراوی (اللازمة والملزومية) :

وہ کو تہ ویش دوو شت پیوہست پیوہستراو بن وہ کو (رژو
 رژناکی) (ٹاگرو گہرمی) .. کہ تہ لچ (مہتاو دہر کہوت) مہ بہست
 رژو مہتاو پیوہست و پیوہستراو . رژو مہ پچ مہتاو مہ بہ ، مہتاو
 مہ پچ رژو مہ بہ ..

۸ - پیوہندی خاوندی (الالتیمة) :

تہ ویش کہ پچ خاوندی شیک یت ، جا تو ناوی خاوندہ کی بیہت
 مہ بہست شت کہ یت ، وہ ک بلچی (مہولہ وئی) م بہ وردی خویندہ وہ
 مہ بہست دیوانہ کہ یا بہرہ مہ کانیہ تی .. ناوی خاوندی بہرہ مہ کانیہ
 خواست بچ بہرہ مہ کان ..

۹ - پیوہندی مہوونی (الملوکیہ) :

تہ ویش کہ پچ خاوندی شیک یت تو ش ناوی شت کہ بیہت
 مہ بہست خاوندی شت کہ یت .. عبداللہ پشپو تہ لچ :

لہ مہر خاکس دؤلار بڑی
 بڑنم مہ سد (قیقارا)

مہ بہست بہ (دؤلار) خاوندی دؤلارہ کہ تہریکای داعیر کہرہ ..
 تہ مہ ہندئ لمولہ بچ تہ و پیوہندی بانہی کہ تہ کو نہ یتوان مانای
 دروست و مانای خوازارو لہ خوازہی بہرہ لادا .. لہ راستی دا مہ

په چوړه نه پاته نه و نه رځون ته د زميرورين په لومړي نه په وده سده
 سره وده وازمان هيتا نه وده مان له بهر چاو سوو که (ستن لومړی
 خرمایکه) .

۲ - خوازه ی ژیری - المجاز العقلي -

خوازه ی ژیری بریږي له وده که شیک بده ته پال شیکي تر که له
 راستي دا حق نه بڼ بدريته نه و ، وده کو (نه که لده له شکره کی دارای
 شکانه) ، وده نه بڼ هر به نه نه نه که لده چه کی ه لگرتی و دوړنی
 به زاندي ، بزې هیه هر شپړی نه کردی به لومړی نه وده هیه نه و
 فرمانی به سر بازه کان داوه بز لیدانو ره تاندنی دوړن . سر بازه کان
 دوړنیان شکانه وده که چی ناو بز نه که لده ره ، که واته نه شکاندنی
 له شکره که مان دابه پال نه که لده هر له بهر نه وده کی که فرمان و ژیری
 نه وی تیا به . یا وده کو بلنی : « نه وده لده باخچه ه لاسرا وده کانی له
 بابل دروست کرد . » لیره دا ناشکرایه که قولي له قوپو قوپه کساری
 ه لده کرد وده به لکو نه نه ژیری به کار هیتا وده فرمانی دروستی کردنی
 باخچه و کوشکه کانی داوه ، که چی شان به قوپو کریکاره ره نه کیسه
 کان تیا چه وانه ته وده ه لیان ناوه . .

بزمان دهر که وده که خوازه ی ژیری له دانه پال هان وده ، دانه پالیش
 (الاسناد) گله ی زوره :

۱ - دانه پال هو (الاسناد الى السبب) :

وهك بلنی : (کوشکیکم دروست کرد) ، له راستي دا تر خوت
 له بهر قوپ کیشان وده رپوچ هیتان نه ناوه تا نه و کوشکه به زوری بازوی
 پولاینی خوت دروست بکی ، به لکو کریکاره مانده و ناره قی روولی
 له سر رشت وده و هیز و وده خوی له سر تراند وده ه ه لیه ناوه و
 دروستی کرد وده ، که واته راستی به کی کریکاره که کوشکی دروست

به لایم چونله نهمر بریاری نوز به نوزی تیزه کزله نهمر که کوی درووه
کردووه ، دروست کردنی کوشکه که نه دریت پال تو که بزوی به هوی
بنیات فانی کوشکه که .

۲ - دانه پال کات (الاسناد الی الزمان) :

نهمیه له کاتیکا که ئیش بکری و له جانی نهمیه ئیشه که بدهیه
پال بکری خوی بجی یدیه پال نه کاتهوه که ئیشه کی تیا کراوه ،
همردی نه لی :

قمت نهمیه نازاری گیانی مهست و پیدارانی شهو
خوت نه خهیه بهر شه پۆلی نهشکی بن پایانی شهو

که نه لی (نهشکی بن پایانی شهو) مه بهستی نهشکی نهو ناویدو
دلسورتاوانه به که لهو شهوهوه له دۆزهخی ژانو گازارا نه ژینو لافاوی
فرمیشکی خوینیان مه له کات ، جا چونکه نهشک رشته که له شهو دا
بروه بزیه نهشکه کی داوه ته پال شهو که کاتی نهشک رشته که به .

۲ - دانه پال شوین (الاسناد الی الکات) :

نهمیه که ناوی شوین بهیت و مه بهست نهو شه یت که له
شوتنه که دابه . گوران نه لی :

همیعت زهردو ژاکاوه له حالی گیان مهنشابه
نیشبانهی ماتهی پابزر له فرمیشکی درشتابه

سروشت - طبعه - هار سروشته و ناگورپی ، نهمیه که گوران
به هار دیت - زهرد نه بچ و نه ژاکن - نهو شتانه که له سروشته که
هه .

بەشى سىيەم

درگە ... !

درگە ئەوۋىيە كە راست راست ئاۋى شىك لەبەي بەلكو بچى ئاۋى
شىكى ئىر بېي كە پەيۋەندى بە مائاى يەكەمەۋە ھەيت بۆ ئەۋەي پىساۋ
لەو مائا باسكراۋە بۆ مائا مەبەستە ھىما بۆگراۋە كە بېچى .

ياخود درگە ئەۋىيە ۋوشەيك يا كۆمەلە ۋوشەيك ىتى كە واتايەكى
دروستى خۆى ھەيت ھەر لەو كاتەدا لە رستە كە مائايەكى تر بىدا بە
دەستەۋە ۋە مەبەست ئەم مائايەي بەم دوايىرە ىت ، دىيان ئەشەق ۋاتىا
دروست ۋە ئۆزادىيەكت مەبەست بىچ چۈنكە ھىچ نىشانەيك نىرە
بەرھەلىتى ئەۋە بىكات كە مائا ئۆزادىيەكت مەبەست ىت ، ۋەكۆ ئەۋەي
لە جىانى ئەۋەي باسى چاۋتيرى ۋەمىۋازى بەكىك بەكىت ۋەبىت :
« فلان چاۋ تىرو دەست بىلاۋە لە راست ھىچ كەتەكەۋە خاۋەن مال نىرە ،
بەلج ئەم قەيە راست بەلام پىتۈستى بە بەلگەۋ سەلمانەن ھەيە كەچى
ئەگەر بە درگە دەرى بېرىن ۋەبىلەن « سەردەرى دەرگايان بىندە .. »
ئەم قەيە لەگەل ئەۋەي سەخاۋەتى ۋەمىراندارى كاپرا ئەدركىت لەگەل
ئەيشا بەلگەي سەلماندىشى لەگەلەيە بەلگەشى ئەۋەيە كە ئەلەن
« سەردەرى دەرگايان بىندە » ۋەبارو بارخانەي مىتۋاتنى بە فراۋانى تىا
دېتە ۋەۋرەۋە .

جىاۋازى درگە ۋە خاۋزە . . !

درگە ۋە خاۋزە لەم شتالە لەيەك جىا ئەكرىتەۋە :

۱ - درگە بەرھەلىتى ئەۋە ئاكاك كە مائا ئۆزادىيەكەمان مەبەست
ىت كە ئەلەي (فلان چۆك درىزە) ئەتۋانى بىلىنى مەبەست چۆك
دېزىيەۋ ھىچى تر بە بىن ئەۋەي بۆ مائا دركاۋە كە بېچىت ۋە ئەۋە ۋەربىرت

که مه بهست (هیری) به ، که چی له خوازدها به پیچه وانه ی نه مه یشانه به که
 هه به به ره هستی نه وه نه کا مانا راسته قینه که مان مه بهست یت که نه لستی
 « شیرینکی چه کدارم دتی » هه نه به مانا خوازدها که مه بهست یت که
 (پیاوی نازا) به ، وه قاتوانی بلخی مه بهستم (شیری راسته قینه به) چونکه
 یشانه به که هه به نه به به به ره هست نه ویش ووشه ی (چه کدار) ، چونکه
 چه کداری هه به بق پیاوی نازا به نه که شیری راسته قینه ۰۰ واته به که مه
 جیاوازی درکه و خوازه یشانه به ، هه ندی له و باوره دان که درکه به بق
 خواستن نه چینه وه به شیکه له خواستی ناشکرا که (بق خواستراوی) تیا
 نه پیچینه وه دیار نابین هه روه ها له درکش نه به (درکاو - الکنی عنه)
 وون و پوشراوین ، وه نه لین درکه شیکه تیا به نی و خواستن شیکه
 گستره به ، واته هه موو درکه تیک خواسته ، به لام هه موو خواستیک درکه
 نریه ، راست نه که نهم جوره که سانه که جوره په یوه ندی به که له تیواز
 درکه و خواستا هه به له باره ی نه وه وه که هه رزوو کیان مانا مه بهستیان
 دووتره و نه که وینه په نا ووشه تاو براوه کانه وه به لام چونکه یشانه به که هه به
 نه دوو پشه به لیک نه کانه وه ، به هیچ چه شتی قاتوانین بلخین درکه
 به شیکه خواسته ۰۰

۲ - له درکه وه زمین له په یوه ست - لازم وه به بق په یوه ستراو
 - ملزوم - نه چن ۰۰ حاجی قادر نه لخی :

هه تا وه ناگری نیوکان له عمل یه
 نه امر توفان بن لشرکان به یوشه
 له گوئی گا نووستون بویه کا ریوی
 لمر پیوه وها شیرگیره وه سه

(له گوئی گا نووستون) درکه به له غه فله تی و بن ناگایی نه مه که له ۰۰
 له گوئی گا نووستن په یوه ست ، بن ناگایی په یوه ستراو - وه ئینه به
 هزی مانای (له گوئی گا نووستون) نه توانین به مه بهست بگه بن که
 غه فله تی به ۰۰ به لام له خوازدها ئیش پیچه وانه به ، زمین ویر له په یوه ستراو
 - ملزوم وه ، بق په یوه ست (لازم) نه چن ۰۰ (حه رین) نه لخی :

هەر کەسێ دانیگ شەوری بێ شەیریکی هەیە ٠٠
 کە ئەلێ : (شەیریکی هەیە) ، شەیری خواستوو بە کەسی ،
 شەیرێ بە شیکە ئەو کەمە : کەم پەڕۆستە شەیر پەڕۆستراوە ٠٠ لێرە لە
 پەڕۆستراوەوە ئەچێ بۆ پەڕۆست ٠٠

بەشەکانی درکە

درکە یا لە سێغەت ئەبێ ، یا لە خودی شە کە ، یا لە هاوگری - لێبە

١ - درکە لە سێغەتێ شت : وەکو :

• دوژمنی ئەو دانهبە نانی بێ لەخوا •

• بیکوژی پویتی لە دەست ناییتەو •

• گو کوێنەو بە کەسی بەراستێرە

ئەم سێ رستە ، هەربە کەیان رۆدی و رەزێلی کابرا ئەدرکێت ، وە

رۆدی خۆی سێغەتێکی کابرا بە • حاجی ئەلێ :

• مەگن نێرە دەر بچێ لە چنگی

• هەتا رەقەم و خەتی فەرەنگی

ئەم دێرە هۆراوێرە زیرەکی کورد ئەدرکێت کە مەگن نێرە

(رەقەم و خەتی فەرەنگی) لە دەست دەر بچێ بێ ئەوێ لێکی بدانهوێ تێی

بگا ، ئەم هۆراوێرە درکە لە سێغەتێک کە زیرەکی و بلیەتێرە

درکە لە سێغەتێ شت دوو جۆرە :

١ - درکە ی لێک : ئەوێرە هیچ هۆ - واسە ی تیا ئەبێ بۆ

گواستەوێ بێر لە پەڕۆستەو بۆ پەڕۆستراو ، بۆپەش درکە ی لێکی

بێ ئەووترێ چوێکە پیاو راستەوخۆ تێی ئەگا وەری ئەگرێ • مەدهوش

ئەلێ :

بېخميته ناليز بڼون ستوی لښ ناپته

زور پشيمانم ، خوږگه نه ديايه

نهمش درکيه له روتی و بې بډرگی که هر زو گوټگر نې نه گا ..
يا (نالی) نه لښ :

کهله وک جهړی شپايی پر نشاطو تمې ده ماخ

شیري نه پناهووی بهر ، گورگی سه لمر ، قامچی نه چیر

(قامچی نه چیر) درکيه له چوست و ده وانی .

ب - درکي دور : نه ویه که زهین به هی چنه د سه باره تو
بایکوه له په یوه ته و بڼ په یوه ستر او بچن ، واته نه بڼ بایس و هڅه کی
زور هیت و هیتان و بریدکی زور بکیت تا بگی به و سینه ته کی که
رسته که نه کی درکیتن ، هر له بهر نه و نه پښی . نه و ورتی درکي دور ..
چونکه نه بڼ ماوه به کی درکي پیری تا به مه بهت نه گهی و کو (پیانی
نایم له برسا) درکيه له نه برونی کابرا چونکه هم رسته به وا نه گیه بڼ
که کابرا پیانی نایه ، پیانی نه هاته کی له بهر نه ویه مه عده خالی به ،
بڼ بهش نه عده به تاله چونکه چی نږه یخوا ، نه ویش له بهر ده ست
کورته به .. که واته لیکدانه ویه کی باشی نه وی تا بڼه نه گین کابرا
هواره .. یا بڼ کهس نه لښ :

به لوم که وختی مانگ همشت و نږی بی

کیه چی ډول نه بڼی هر خوی به خوی بی .

۲ - درک له خودی شته که :

نه ویش وا نه بڼ که خا و پڼک یا پتر ینیت که همرویان پیکه و به
تیکرایی هر خودی شته که بدرکیتن و بس .. مه و له وی نه لښ :

راستش هر ښمن (اظهارم) کمردهن

قهسم بهو کسه نه زاد نه ممرگه

واته سوئندم بهو کهسی که نه بووه و نامری ، لیره دا (نه بسوونو
 نه مردن) دوو سیفته ئی پیکه وه خوژی خودا دهر ئه خه ن ، ته نها خودایه
 نه م سیفته ئی لی کزییته وه . یا گوران ئه لی :

به سووویکی تر له ستره ئی ئینان گر
 قهومی کوئی خسته وه جهانی فاکر
 (نه ستره ئی ئینان گر) در که به له (زه مین)

یا خود وه کو ئه لێن : « نانه خۆری پێنج نه نگوست » نه مه در که به
 له ئاده مزاد . . لیره دا دوو سیفته هه ن : به کم نان خۆری ، دوو م پێنج
 نه نگوستی ، هه ردوو کیان پیکه وه خودی ئاده مزاد نه در کێتن چونکه نه م
 دوو سیفته پیکه وه له هێچ شیکه ئین ئاده مزاد نه بێ ، به لێ رات هه ندێ
 گیاندارێ تر هه ن پێنج . به نه بیان هه به ، به لام وشه ئی په نه به تایه ته به به
 ئاده مزاد و بۆ گیاندارانی تر چه پۆک یا جینجی پۆک به کار نه برێ ، نه وه ش به
 جێ خۆی به لام خۆ گیاندارانی تر وه کو ئه و نان خۆرین ، یا به رێ
 که وت لانی بخۆن و بانیان به و نانه نه په ستر وه ، جا دیاره نه م دوو
 سیفته (نانه خۆری پێنج نه نگوست) ته نها خودی ئاده مزاد نه در کێتن .

ئه توانین بڵێن نه م مه یل و مه تله ئه ئی له ناو کورده واری شه وێ
 درێژی زستانی پێ ئه که نه وه هه مو بیان به نه م جهۆره در که به ئه که ون ؛
 چونکه نه و که سی مه یل ی یا مه تله لێ دێتن دوو
 سن سیفته ئی وا دێتن که ته نها له شیکدا هه ن ،
 نه گه رچی تاکه تاکێ نه م سیفته تانه ره نگه بال به سه شتی تر شا بکێتن
 به لام به یکی کرای ته نها شه مه به ته که نه در کێتن و هێچی تر . . . نه و
 مه تله ئه ئه ش زۆر به بیان له شیره ئی سه زوادی رێکو جوان دا پێژراون ،
 نه مه ش چه ند له سوو نه پۆک له و مه ته له خۆمالی باب :

١ - جز نه خۆری بار له پشت . . . نه ستره ک

٢ - به سن برابان مێزه ره ک ، به دوو خوشکان گێزه ره ک . . نه ره و
 نیه رۆک

۳ - دووی زوق ، دووی نهق ، دووی روق ، چاراری چوق ۰۰۰۰ بون

۴ - دموخووله ، له دمو فووله ، پری دوون ۰۰۰۰۰۰ دوون

۵ - شیرى لین دوی شوق نایی ، نادی لین دوی نهی نایی ۰۰۰ سپر

۶ - هه ندووکه ، به دندووکه ، نه پیش خانسان ده لینی بودوکه ۰۰ چرا
دهرکه له خودی شتا نه کرچی به دوو به شهوه :

أ - درکى نړېک : نهو به که سیفه ته که یاسیغه ته گان راستو خو
شته که پیشان بدن وه بلنی «گوئی دریزه کم به رگرتوه» ،
گوئی دریز درک به له «کر» یتیه له گیل یستی نه م رتیه
هر زوو زوو بولای مه به ست نه چین چونکه گوئی دریزی
خاسه ویزیکی تاییه تریه به کر .

ب - درکى دوور نهو به که سیفه ته که یاسیغه ته گان راستو وخر
بچ وورد بوونه وه خودی شته که نه درکین به لکو چوند هزو
به باره یتیک هه بچ که نهو سیفه ته یا نهو سیفه تانه بگه به نسج
به شته که وه کو بچ درکاندنی ناده مزاد بلنی : « گیاندارنکی
رهوانه » نه مه پتوبست به لیکدانه وه نه کا که نهو گیانداره رهوانه
رهوانیش له قه کردنه وه نه یت ، که قه کریش بچ دیاره
ناده مزاده چونکه نه سیفه ته که قه کردنه نهها له ناده مزادا
هه به بجا له بهر نه مه نه م جزره درک به پنی نه وورتری درکى
دوور .

۲ - درکه له هاوگری :

نهوش وا نه بچ که سیفه یتیک یا کومه له سیفه یتیک به دیته که سیکه وه
یا شیکه وه ، به لام وا نه بچ راستو وخر نادی که که یاسته که یتنی که
سیفه ته کالی نه دیته بچ به لکو هه مو سیفه ته گان نه دیته پال شیک که نهو
شته تاییه تی بچ به کابراوه ، که سیفه ته گان لهو شتدا هه برون مانای وایه
له کابراش دا هه ن ۰۰۰ بچ کس نه لن :

سه‌عادت بوو به به‌ریځکو کرایه بسر هموو سردی
نمائه‌خباری ناخوشی له دل دمرچوو هموو دمری

راست‌وخز سه‌عادت — به‌ختیاری — نادا به خه‌لکه‌که به‌لکو نه‌بانکا
به به‌ریځکو به‌رگه‌که له‌بر هموو خه‌لکه‌که نه‌کا ، جا که به‌رگه‌که هم‌بوو
مانای وایه به‌ختیاری به‌کش هیه — کامهران نه‌لن :

له‌و گولوی خمزانی وه‌رانیو نهمرد نه‌و دلوی ناسور له هیوای نه‌کرد
له‌و پریشکانه‌ی دامردنه‌وه به‌لام همیسان گریان گریموه
له‌و نه‌ستیره‌ی کشا بق ناو چه‌م له‌سره‌مهرگا خنده‌ی له‌سر دهم
له‌و مه‌له‌ی بای وشت بالی هه‌لومران له‌بسته ووتن نه‌گه‌وت له ناسمان
وان له‌ناو دلی منا میتوانسن چونکه نمونه‌ی قه‌ت کول نمدان.

کامهران چند نروونه‌به‌کمان بق دینن له تیکرا نروونه‌ی کول‌نه‌دانو
نه‌به‌زین و خوراک‌تره ، نمونه‌ی سووربوونه له‌سر زیان ، نروونه‌ی
سهرشورنه‌کردنه ، نه‌و نمونه‌ی دینن و نه‌بانکا به‌ میتوانی دلن خزی ، که
له‌ دلی نه‌وا هم‌بوون مانای وایه له‌و داهمن به‌لام کامهران راست و راست
کول‌نه‌دانه‌که نادا به‌ خزی‌وه به‌لکو نه‌و هیزه‌ی کول‌نه‌دانه نه‌دا به‌ چند
شیکه‌وه « گولی وه‌ریو که نه‌مری ، دلی ناسوراوی که هیوای نه‌پرچی ،
پریشکی دامردو که گر بکریته‌وه ، نه‌ستیره‌ی سره‌و لیژبوو که پین‌بگه‌نن ،
مه‌لی بال وه‌ریو که به‌سته نلن . . » جا نه‌و هم‌وو شتانه نه‌کا به‌ میتوانی
لانه‌ی دلی‌خزی ، که نه‌و هم‌وو شت له‌و دلی نه‌ودا هم‌بوون مانای
وایه دلی‌خستی کول‌نه‌دانه . . یا علی کمال بابیر نه‌لن :

خه‌لکی لیمر و له‌سر له‌وجی له‌له‌که جه‌ولان نه‌کمن
هر وه‌کو ناسی له‌ دهریادا سه‌فاو سمیران نه‌کمن
نه‌گه‌به‌تیو بچ هه‌قلی داوین گیری له‌م گوردانه‌به
بویه تازه حمز له‌ زم‌گنو ته‌پل و ده‌ف پیغان نه‌کمن .

تهوس - التعريض -

تهوس وا ئه بئى كه به كئى قسه به ك با ئيشيك بكا توش ئيشه كه بىت به دلا نه يئتو به ندئى يا هؤلراوه بئى ياقسه به كى وا بگه بىت كه پيچه وانه ي ئيشه كه ي ئه و يئتو رسواي بكا ، ئه وه ي له زيره وه بؤ ده ريغا كه ئيشه كه ي جوان نيره و پيويست به هاته وه سه رخؤ ئه كا . . وه كو ئه وه ي به كئى درؤ بكا ت و فيشالى گره و له ره شه با بيانه وه توش ئه مه ي به سه را بخويئى « درؤ پياو سووك ئه كا » ، دياره به ته وسه وه ئه م قسه به ي پئى ئه لئى .

له وه وه بؤ زمان ده ر ئه كه ويئى كه (تهوس - التعريض) هه ر ئه وه نده به هيتا بؤ مه به ست ئه كا ، ئه و هيتا كرده ش له قسه كه وه ده ر ئه كه ويئى . . ئه مه شيان به ئاكه ووش به ك نايئى به لكو به رست و ديره هؤلراوه ده ر ئه كه ويئى . .

تهيئى :

به هيج جؤرى ناتوانين تهوس به دركه دابئين يا به شيكى ئه وي بده ينه قه لم ، وه كو ئه وه ي هه ندئى كه س (تهوس) به به شيكى دركه ي دائه يئى ، ئه و كاته ي كه به م جؤره دركه دابه ش ئه كن :

١ - التعريض - تهوس -

٢ - التلويح

٣ - الرمى

٤ - الايهاء

فهره منگوکی واراوه کان

کوردي	عه ره بی	کوردي	عه ره بی
=	په سندیده : التشیه المفضل	ره واییزی	البلاغه
=	وینه التشیه الصوره	روونیزی	الیان
	وه که کس : التشابه	جوانکاری	البدیع
	ژیوار - دقخ : الحال	واافناسی : علم المانی	
	دزیو کردن : تقیح	دریژی : الاطباب	
	توس : الترفیض	ریشه الاطباب	
	دروست وخوازه الحقیقه والمجاز	کورت پری : الایجاز	
	دروستی زمانی : الحقیقه اللغویه	لیکچواندن : التشیه	
	دروستی نهرتی : الحقیقه العرفیه	بنه پرت الرکن	
	خوازه زمانی المجاز اللغوی	لن چو المشبه	
	خوازه بهرلا : المجاز المرسل	له وچو : المشبه به	
	خواستن الاستعاره	لیکچوون وجه الشبه	
	ویچوون : المائله	نه وزار الاداة	
	خوازه ژی ری المجاز العقلي	لیکچواندن جه ختاو : التشیه المؤکد	
	برخواستراو : المتعار له	=	بهرلا : التشیه المرسل
	لن خواستراو : المتعار منه	=	دریژه التشیه المفصل
	خواستراو المتعار	=	قوله : التشیه المجل
	لیشانهی خواستن : قرینه الاستعاره	=	ره وان : التشیه البلیغ
	خواستی فاشکرا : الاستعاره التعریضیه	=	تخت : التشیه التویه
	=	=	کس : التشیه الجمع
	نهادی : الاستعاره الاصلیه	=	بلاو : التشیه المفروق
	=	=	پیچراو : التشیه الملفوف
	پاشکوی : الاستعاره التبیه	=	دووسره : التشیه المعکوس
	=	=	تاوه ژوو : التشیه المقلوب
	راستینه : الاستعاره التحقیقه		
	=		
	رامانی : الاستعاره التخلیه		
	=		
	پالیوراو : الاستعاره المرثعه		

كوردی	عەره‌بی	كوردی	عەره‌بی
ه‌زبه‌نی : البی		ه‌خواتنی په‌نی : الاستعارة المجردة	
به‌ره‌زبی : المبی		به‌ره‌لا : الاستعارة المطلقة	
خاوه‌یتتی : المالک		چا‌زۆکی : الممدی	
ه‌به‌بولی : المملوک		ه‌ماوئ : الکلی	
درکه : الکناية		پا‌زه‌بی : الجزئی	
ه‌او‌گرئ : النب		شرئتی : الکالی	

سمنرچاوه کان

- ۱ - اسرار البلاغة في علم البيان - الامام عبد القاهر الجرجاني
- ۲ - سر الفصاحة - للامير ابي محمد عبدالله بن محيى
- بن سيد بن شان الخفاجي الحلي
- ۳ - مجموع المتون الكبير - مجموعة من العلماء
- (۶۳ متن)
- ۴ - التيان في علم البيان - لابن الزمكآن - تحقيق احمد
- مطلوب وخديجة الحديثي
- ۵ - الصناعتين في الكتابة والشر - ابو هلال العسكري
- ۶ - البيان والتبيين - الحاجظ
- ۷ - علم البيان - الدكتور بدوى طبايه
- ۸ - البيان العربي - الدكتور بدوى طبايه
- ۹ - البلاغة عند السكاكى - احمد مطلوب
- ۱۰ - جواهر البلاغة - احمد الهاشى
- ۱۱ - التلخيص في علوم البلاغة - الامام جلال الدين محمد بن عبد
- الرحمن القزوينى الخطيب
- ۱۲ - البلاغة العربية في دور نشأتها - سيد نوفل
- ۱۳ - الادب والبلاغة - ابراهيم على ابو الغضب
- ۱۴ - فن التنبيه (۳ اجزاء) - على الجندي
- ۱۵ - علم المعانى - درويش الجندي
- ۱۶ - مختصر المعانى - سعد الدين التفتازانى
- ۱۷ - البيان ج ۴ - لجنة من وزارة التربية والتعليم
- المصرية
- ۱۸ - المثل السائر - ابن الاثير
- ۱۹ - بلاغة ارسطو بين العرب - الدكتور ابراهيم سلامة
- واليونان

- ٢٠- البديع في نقد الشعر - ابن المعتز
٢١- النجاشية - هشام بن سالم - ١٠٠
صادق
٢٢- الادب والنصوص والبلاغة - عمر دقاق وعبد الفتاح عكاش
والعروض
وكامل صيف
٢٣- فن الجنس - علي الجندي
٢٤- دفاع عن البلاغة - أحمد حسن الزيات
٢٥- دراسة في الادب المقارن - صفاء خلوصي
والمذاهب الادبية
٢٦- البلاغة الواضحة - علي الجارم ومصطفى أمين
٢٧- رسالة الاستمارة والبيان - ملا ابو بكر المير روستي
(مخطوطة)
٢٨- الاسلوب - احمد الشايب
٢٩- المجمل في فلسفة الفن - ب. كروث : ترجمة سامي
الدروبي
٣٠- الاحساس بالجمال - جورج ساتيافا : ترجمة الدكتور
محمد مصطفى
٣١- الاديب ومناخه - مجموعة من المقالات : ترجمة جبرا
ابراهيم جبرا
٣٢- البلاغة المعربة واللغة - سلامة موسى
الريية
٣٣- الذوق الادبي - ارلولد بنيت : ترجمة علي الجندي
٣٤- آراء واحاديث في اللغة والادب - سامح العمري
٣٥- الجمال والفن - الدكتور ماهر كامل
٣٦- الواقعية في الادب الكردي - الدكتور عز الدين رسول
٣٧- اصول النقد الادبي - احمد الشايب

٣٧- التوجيه الأدبي . - طه حسين . احمد امين . ٥٠٠ -

المواهب شريفة . محب . عرض محدث

٣٩- شرح تحفة الخليل في
المروض والقوافي

٤٠- نسون الادب -
چارلتن: ترجمة الدكتور زكي نجيب
محمود

٤١- ميژوي نهد بهي كوردی - علاء الدين سجادي

٤٢- نهد بهي كوردی و ليكتوله وه
له نهد بهي كوردی - علاء الدين سجادي

٤٣- ده ستورو فەرهنګی زمانی - علاء الدين سجادي
كوردی و عه ره بهي فارسی

٤٤- شیمرو. نهد بیانی كوردی - رفیق حلمی
(ب ٢)

٤٥- فەرهنګی خال (٢ جزم) - شیخ محمدي خال

٤٦- فەرهنګی رابه - گیوی موکرماني

٤٧- آواو ده ستورا زمانی - جگر خوین
كوردی

٤٨- فەرهنګا كوردی - جگر خوین

٤٩- فەرهنګی هه له - احمد رشواني

٥٠- سایکولوجیه تی خوینده نوم - حه کریم هورامی

٥١- زاراوای زانستی كوردی - نه قابی ماموتیان - ژماره ٦

٥٢- مه نڅی زاراوای زانستی - جبالده نه بهز

٥٣- دیوانه چاپکراوه کالسی -

كوردی

ناواخن..

بابهت	لاپهه
۱ - سهراچاوهی زاراوه کان	۵
۲ - پیشه کی	۶
۳ - ئه ده بو ره وانیتژن	۹
۴ - ره وانیتژی چیه ؟	۱۴
۵ - روونیتژی	۱۸
۶ - لیکچواندن	۲۲
۷ - لیکچواندن دیارنکی مروشتیه	۲۳
۸ - به پره ته کانی لیکچواندن	۲۴
۹ - وورد برونه وه به كه له به پره ته کانی لیکچواندن	۲۶
۱۰ - دابهش کردن، لیکچواندن	۳۴
۱۱ - لیکچواندن دوو ره	۴۴
۱۲ - لیکچواندن ئاوه ژوو	۴۵
۱۳ - لیکچواندن په ننیدیه	۴۸
۱۴ - لیکچواندن سی وینه	۵۰

- ۱۵- وه کیه کسی ۵۱
- ۱۶- به بهت له هیتانی لیکچواندن ۵۵
- ۱۷- سوودی لیکچواندن ۵۸
- ۱۸- پلهی کاریگه ری لیکچواندن ۶۰
- ۱۹- لیکچواندن زۆر له دیره مۆنراوه به کا ۶۱
- ۲۰- رهوانسی لیکچواندن ۶۲
- ۲۱- دروست و خواره ۶۵
- ۲۲- خواره ۶۷
- ۲۳ خواستن ۶۹
- ۲۴ جیاوازی خواستن و لیکچواندن ۷۱
- ۲۵- به پده کانی خواستن ۷۲
- ۲۶- ههنگاوه کانی خواستن ۷۳
- ۲۷ به شه کانی خواستن ۷۵
- ۲۸ دابهش کردنی خواستن ۸۱
- ۲۹- خواره ی به ره لا ۸۲
- ۳۰- خواره ویری ۸۶

٨٨	٣١- درکه
٨٨	٣٢- جیاوازی درکه و خزازه
٩٠	٣٣- بهشه کانی درکه
٩٥	٣٤- تـوس
٩٦	٣٥- فرههنگـۆکی زاراوه کان
٩٨	٣٦- سـرچاوه کان

سوپاس

- بۆ نەقابەى مامۇستايانى كوردستان
 - بۆ يەكيتى نووسەرانى كورد - لقي ھولير
 - بۆ مامۇستا اسماعيل حمد بليمان - بەرپو ھەرى قوتانخانەى
 - سىروان - ھەولير
 - بۆ مامۇستا فاضل رشيد - سانەوى ھەولير -
 - بۆ عبد الجبار عبدالله گەردى ئەننازىار
 - بۆ كاكە محمدى ملا كرىم
 - بۆ خۆشنىووس كاكە محمد زادە
 - بۆ ئىكەمىياز جىيەلىرى
 - كە ھەرىپەكە بەپىرى توانا دەستى يارمەتيان بۆ دوتۇر كورد
 - بۆ كاكە محمود زامدار - كە سەرىپەرشتى لە چاپدانى ئەم كىتەپەى
- كورد